

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ Β΄ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2015 - 2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΨΙΑΝΟΥ
Α.Μ.: 1663

Η αναβολή της συζήτησης κατά τον ΚΠολΔ

Επιβλέποντες:

Πολυζωγόπουλος Κωνσταντίνος

Ορφανίδης Γεώργιος

Δεληκωστόπουλος Ιωάννης

Αθήνα, Νοέμβριος 2017

Copyright © [Βασιλική Α. Ψιάνου, 2017]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

αδημ.	αδημοσίευτη
ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
Α.Ν.	Αναγκαστικός Νόμος
αρθ.	άρθρο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
αριθμ.	αριθμός
Αρμεν	Αρμενόπουλος
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας
ΑχαΝομ	Αχαϊκή Νομολογία
Δ	Δίκη
ΔΔίκη	Διοικητική Δίκη
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΝ	Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας
ΔΕφ	Διοικητικό Εφετείο
ΕΕΝ	Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών
ΕισΝΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΚΑ	Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΕΕργΔ	Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΠολΔ	Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας

ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ	Εφετείο
ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
κ.α.	και άλλα
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Μον	Μονομελές
παρ.	παράγραφος
παραπ.	παραπομπή
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠειρΝομ	Πειραϊκή Νομολογία
ΠοινΧρον	Ποινικά Χρονικά
Πολ	Πολυμελές
ΠολΔ	Πολιτική Δικονομία (1835)
Πρ	Πρωτοδικείο
π.χ.	παραδείγματος χάριν
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΝΟΜΟΣ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ
Ολ	Ολομέλεια
ό.π.	όπου παραπάνω
Σ	Σύνταγμα
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣχΠολΔ

Πρακτικά Συντακτικής Επιτροπής

Σχεδίου Κώδικα Πολιτικής

Δικονομίας

Τ.

Τόμος

ΤΝΠ ΔΣΑ

Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών

Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών

ΧρΙΔ

Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

ΧρηΔικ

Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η αρχή της οικονομίας της δίκης και η παρέλκυσή της μέσω των αιτημάτων αναβολής _____ 1
2. Οι νομοθετικές προσπάθειες για την επιτάχυνση της διαδικασίας της δίκης και η σύνδεσή της με την αρχή της δίκαιης δίκης _____ 2

Α΄ ΜΕΡΟΣ

A. Σύντομη ιστορική αναδρομή

1. Η οριοθέτηση του θεσμού της αναβολής από τη Συντακτική Επιτροπή του ΚΠολΔ _____ 7
2. Ο θεσμός της αναβολής υπό την ισχύ του ΚΠολΔ 1968 (Α.Ν. 44/1967) _____ 9

B. Η αναβολή της συζήτησης υπό τον ισχύοντα ΚΠολΔ

1. Η διάκριση της αναβολής της συζήτησης από άλλες παρεμφερείς έννοιες _____ 11
 - 1α. Η αναστολή της δίκης κατά το άρθρο 249 ΚΠολΔ _____ 11
 - 1β. Η αναστολή της δίκης στις οικογενειακές διαφορές (άρθ. 593 και 600 ΚΠολΔ) _____ 14
 - 1γ. Η αναστολή της δίκης κατά το άρθ. 250 ΚΠολΔ _____ 16
 - 1δ. Η αναβολή έκδοσης της απόφασης (άρθ. 254 ΚΠολΔ) _____ 17
2. Οι έννοιες της συζήτησης και της αναβολής _____ 18
3. Η διαδικασία χορήγησης της αναβολής ενώπιον των δύο βαθμών δικαιοδοσίας και του Αρείου Πάγου _____ 19
4. Η αναβολή στην τακτική διαδικασία μετά τις τροποποιήσεις του Ν. 4335/2015 _____ 24

Β΄ ΜΕΡΟΣ

A. Οι περιπτώσεις αναβολής της συζήτησης στον ΚΠολΔ

1. Η αναβολή του άρθ. 241 ΚΠολΔ και η συνδρομή του σπουδαίου λόγου _____ 29
 - 1.1. Η οριοθέτηση της έννοιας του σπουδαίου λόγου μέσω άλλων αόριστων νομικών εννοιών που εμπεριέχονται στο δικονομικό δίκαιο _____ 33
 - α. Η ανωτέρα βία ως λόγος ανακοπής ερημοδικίας (άρθ. 501 επ. ΚΠολΔ) _____ 33

β. Η ανωτέρα βία ως λόγος επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση (άρθ. 152 επ. ΚΠολΔ)	37
γ. Η ανωτέρα βία στην αναψηλάφηση λόγω ανεύρεσης νέων κρίσιμων εγγράφων (άρθ. 544 αριθμ. 7 ΚΠολΔ)	39
δ. Ο σπουδαίος λόγος στην αίτηση σύντμησης νόμιμων προθεσμιών (άρθ. 150 παρ. 1 ΚΠολΔ)	39
2. Η αναβολή λόγω αποχής των δικηγόρων (άρθ. 241 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠολΔ)	40
3. Η αναβολή λόγω συνεκδίκασης (άρθ. 246 ΚΠολΔ)	41
3.1. Η αναβολή λόγω συνεκδίκασης στη νέα τακτική διαδικασία	42
4. Η αναβολή λόγω προθεσμίας αποποίησης κληρονομίας (άρθ. 265 ΚΠολΔ)	45
5. Η αναβολή λόγω προσεπίκλησης (άρθ. 266 ΚΠολΔ)	46
6. Η αναβολή λόγω μη εκκαθάρισης των εξόδων της προηγούμενης δίκης (άρθ. 263 περ. δ' ΚΠολΔ)	46
7. Η αναβολή όταν η προφορική διεξαγωγή της δίκης δεν είναι υποχρεωτική (άρθ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ)	47

Β. Οι έννομες συνέπειες της αναβολής της συζήτησης

1α. Η διακοπή της παραγραφής της αξίωσης	48
1β. Η εκκρεμοδικία	52
2. Οι έννομες συνέπειες από την απόρριψη του αιτήματος αναβολής	53
2.1. Η δυνατότητα προσβολής της περί αναβολής κρίσεως με έφεση ή αναίρεση	55

ΕΠΙΜΕΤΡΟ	62
-----------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65
---------------------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η αρχή της οικονομίας της δίκης και η παρέγκυσή της μέσω των αιτημάτων αναβολής

Το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος και το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ αποτελούν τις δύο διατάξεις που συνθέτουν στην ελληνική έννομη τάξη το θεμελιώδες δικονομικό δικαίωμα για δίκαιη δίκη. Όταν δε, ομιλούμε για δίκαιη και εντός ευλόγου χρόνου δίκη δεν μπορούμε να μην επιδιώκουμε την οικονομία αυτής. Με άλλη διατύπωση, δίκαιη δίκη, κατά τις συνταγματικές αλλά και τις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις, δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την επιλογή οικονομικών λύσεων¹. Προς την πληρέστερη κατοχύρωση και ουσιαστικότερη προάσπιση του δικαιώματος αυτού, η ελληνική πολιτεία και η ημεδαπή δικονομική έννομη τάξη υποχρεούνται να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, προκειμένου η αρχή αυτή να αποκτήσει πραγματική υπόσταση στο χώρο της πολιτικής δίκης².

Η αρχή της οικονομίας της δίκης επιτάσσει τη “διαμόρφωση της κατάλληλης και οικονομικής εκείνης διαδικασίας, με την οποία πραγματώνεται η έννομη τάξη και συνακόλουθα ικανοποιούνται αποτελεσματικά τα δικαιώματα των διαδίκων, αφού το γρήγορο αποτέλεσμα σε κάθε περίπτωση μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από οικονομικές λύσεις”³. Οι περιορισμοί στη χορήγηση αναβολής της συζήτησης εντάσσονται σαφώς μεταξύ των μέσων επίτευξης της οικονομίας της δίκης.

Ωστόσο, από την καθημερινή δικαστηριακή πρακτική, έχει αποδειχθεί ότι οι προϋποθέσεις χορήγησης της αναβολής, όπως η απαίτηση της συνδρομής σπουδαίου λόγου, που θέτει η κεντρική διάταξη του άρθ. 241 ΚΠολΔ, για την αποδοχή του αιτήματος αναβολής, σπανίως τηρούνται και οι σχετικές προβλέψεις έχουν καταντήσει “γράμμα κενό”⁴. Παρατηρείται, αντίθετα, ως κανόνας η αναβολή των λεγόμενων πρωτοεισακτων υποθέσεων, εκείνων δηλαδή που φθάνουν στο ακροατήριο προς συζήτηση στην προσδιορισθείσα από τη γραμματεία του δικαστηρίου ημερομηνία⁵. Επίσης, πολύ συχνά στην πράξη εμφανίζεται το φαινόμενο της αποκαλούμενης “συναινετικής αναβολής”⁶, η οποία αποτελεί δημιούργημα των

¹ βλ. Σ. Σταματόπουλο, “Αναγκαίοι όροι για τη διάσκεψη, έκδοση και δημοσίευση της απόφασης”, ΕΠολΔ 2012.296 επ. [305, 306].

² βλ. Σ. Σταματόπουλο, ό.π., σελ. 306.

³ βλ. Σ. Σταματόπουλο, “Η αρχή της οικονομίας στην πολιτική δίκη”, 2003, σελ. 255, 256, 260, 261.

⁴ βλ. Κ. Κεραμέα, “Νομικές Μελέτες ΙΙ”, 1994, σελ. 80, παραπομπή 29

⁵ βλ. Σ. Ορφανουδάκη, “Η πρακτική των αναβολών και η παρέγκυση των δικών”, Δ 9.794 επ. [795].

⁶ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, “Νομικές Μελέτες Ι”, 1996, σελ. 240, 241.

εφαρμοσθών του δικαίου και όχι θετικό δίκαιο⁷. Με τον όρο “συναινετική” νοείται εκείνη η αναβολή στην οποία ο αντίδικος του αιτούμενου αναβολής δεν αντιλέγει στη χορήγησή της, πρακτική η οποία έχει επικριθεί από τη θεωρία⁸.

Ο ακανθώδης κανόνας της άπαξ αναβολής παρακάμπτεται, επίσης, μέσω της παρελκυστικής συμπεριφοράς των διαδίκων και των πληρεξουσίων δικηγόρων τους, κατά παράβαση της αρχής της καλόπιστης διεξαγωγής της δίκης του άρθ. 116 ΚΠολΔ. Έτσι, είναι σύνηθες στη δικαστηριακή πρακτική οι διάδικοι να καταφεύγουν στη λύση της ματαίωσης της συζήτησης, όταν το δικαστήριο αρνείται τη χορήγηση της αναβολής. Ακόμη, όμως, και μετά την επαναφορά της ματαιωθείσας συζήτησης μέσω κλήσης, εμφανίζεται συχνά το φαινόμενο οι διάδικοι να ζητούν εκ νέου αναβολή της συζήτησης, ισχυριζόμενοι ότι η μετά από κλήση προσδιορισθείσα συζήτηση είναι “πρώτη”⁹. Οι πρακτικές αυτές οδηγούν στην “εκ πλαγίου” παραβίαση του κανόνα της άπαξ αναβολής του άρθ. 241 ΚΠολΔ¹⁰.

2. Οι νομοθετικές προσπάθειες για την επιτάχυνση της διαδικασίας της δίκης και η σύνδεσή της με την αρχή της δίκαιης δίκης

Ο εθνικός νομοθέτης διαχρονικά επιδιώκει την επιτάχυνση της διαδικασίας της δίκης και την έκδοση απόφασης σε εύλογο χρόνο.

Μία τέτοια προσπάθεια για επιτάχυνση της δίκης επιχείρησε ο Έλληνας δικονομικός νομοθέτης το 2001 με το Ν. 2915/2001¹¹, που φέρει τον τίτλο “επιτάχυνση της τακτικής διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων και λοιπές δικονομικές και συναφείς ρυθμίσεις”, καταργώντας την προδικαστική απόφαση στην τακτική διαδικασία, η οποία αποδείχθηκε, κατά τη χαρακτηριστική φράση της αιτιολογικής του έκθεσης, το “καρκίνωμα σε όλο το σώμα της Πολιτικής

⁷ “Οι συνήγοροι δεν διανοούνται ποτέ να κάνουν και την παραμικρή βελτίωση στο δικαστικό σύστημα, ενώ ο κάθε κατηγορούμενος, ακόμη και ο πιο απλοϊκός – και αυτό είναι χαρακτηριστικό- από την πρώτη του κιόλας επαφή με τη δικαιοσύνη, αρχίζει να ονειρεύεται μεταρρυθμιστικά σχέδια. ... Η μόνη λογική μέθοδος ... είναι η προσαρμογή στην υπάρχουσα κατάσταση”, Φ. Κάφκα, “Η Δίκη”, σελ. 157 (εκδόσεις Αργοναύτης, 2014).

⁸ βλ. Γ. Ράμμο, “Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου”, Τόμος Πρώτος, 1978, παρ. 189, αριθ. 3, σελ. 501 · Κ. Μακρίδου “Ταχύτητα απονομής της Δικαιοσύνης στην πολιτική δίκη”, ΕλλΔνη 2016.1281 επ. [1294].

⁹ βλ. ενδεικτικά ΕφΑθ 980/2014, ΔΕΕ 2014.369 · ΕφΠειρ 72/2014, ΝΟΜΟΣ · ΕφΑνΚρητ 62/2014, ΝΟΜΟΣ.

¹⁰ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Π. Ρεντούλη), “Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας – Ερμηνεία κατ’ άρθρο”, Τόμος Πρώτος, 2016, άρθ. 241, αριθμ. 1.

¹¹ βλ. αιτιολογική έκθεση του Ν. 2915/2001, σελ. 1, σύμφωνα με την οποία “οι τροποποιήσεις αποτελούν επιτακτικό αίτημα της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής ζωής για μία ταχύτερη και ουσιαστικότερη απονομή δικαιοσύνης”.

Δικονομίας”¹², ή, κατά ηπιότερη περιγραφή, μία βραδυκίνητη διαδικασία¹³, και καθιέρωσε τη μία και μοναδική συζήτηση σε όλα τα πρωτοβάθμια δικαστήρια. Στα ζητήματα που άπτονται της παρούσας μελέτης, ο ανωτέρω νόμος προχώρησε σε δύο αλλαγές: α) κατήργησε το άρθ. 239 ΚΠολΔ, το οποίο προέβλεπε τη δυνατότητα αναβολής για σοβαρό κώλυμα, εξαιτίας του οποίου ο διάδικος δεν κατέθεσε ή δεν κατέθεσε εμπρόθεσμα προτάσεις (κατά το καταργηθέν άρθρο, η αναβολή μπορούσε να χορηγηθεί μόνο μία φορά και το δικαστήριο πιθανολογούσε την ύπαρξη του σοβαρού κωλύματος) και β) τροποποίησε το άρθ. 241 ΚΠολΔ, περιορίζοντας τον αριθμό των αναβολών της συζήτησης σε μία, εισάγοντας παράλληλα τον όρο της συνδρομής του σπουδαίου λόγου για τη χορήγησή της. Ταυτόχρονα, προέβλεψε την επιδίκαση δαπάνης σε βάρος του αιτούντος την αναβολή, κατά τη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου και μετά από αίτημα του αντιδίκου του, σε ύψος που μπορούσε να ανέλθει μέχρι το τριπλάσιο του ελάχιστου ορίου της αμοιβής για την παράσταση στη συζήτηση. Η επιβολή της δαπάνης, που έχει χαρακτηριστεί ως “*ποινή, παρά γνήσια δικαστική δαπάνη*”¹⁴ γινόταν με απόφαση του δικαστηρίου που καταχωριζόταν στα πρακτικά. Μετά τις αλλαγές του άρθ. 241 ΚΠολΔ, δεν ήταν επιτρεπτές οι περισσότερες της μίας αναβολές, ακόμη και εάν συνέτρεχε σπουδαίος λόγος και μοναδική διέξοδος για τον αιτούντα ήταν η ματαίωση της συζήτησης¹⁵. Η εκ μέρους του δικαστηρίου παράβαση της διάταξης του άρθ. 241 ΚΠολΔ και η χορήγηση δεύτερης αναβολής δεν επαγόταν καμία ακυρότητα της διαδικαστικής πράξης, αλλά ο δικαστής υπόκειτο, ενδεχομένως, σε πειθαρχικό έλεγχο¹⁶, γεγονός που αποδυνάμωνε εν τη γενέσει της την αποτελεσματική εφαρμογή της ρύθμισης προς τον επιδιώκομενο στόχο, που δεν ήταν άλλος από την ταχύτητα της δίκης. Από την άλλη πλευρά, η καταχώρηση στα πρακτικά του δικαστηρίου της απόφασης για τη δικαστική δαπάνη οδηγούσε στην κτήση εκτελεστού τίτλου, σύμφωνα με το άρθ. 904 παρ. 2 περ. γ ΚΠολΔ¹⁷, και επομένως στη δυνατότητα επίσπευσης αναγκαστικής εκτέλεσης για την είσπραξή της.

Μία ακόμη προσπάθεια προς το στόχο της επιτάχυνσης της δίκης αποτελεί ο Ν. 4055/2012, ο οποίος φέρει τον τίτλο “*δίκαιη δίκη και εύλογη διάρκεια αυτής*” και

¹² βλ. αιτιολογική έκθεση του Ν. 2915/2001, σελ. 2.

¹³ βλ. Κ. Μακρίδου, “Η τακτική διαδικασία στην πρωτοβάθμια δίκη μετά το Ν. 2915/2001”, Αρμ 2001.1441 επ. [1442].

¹⁴ βλ. Κ. Μακρίδου, ό.π., σελ. 1453.

¹⁵ βλ. Κ. Μακρίδου, ό.π., σελ. 1452.

¹⁶ βλ. Κ. Μακρίδου, ό.π., σελ. 1452.

¹⁷ βλ. Κ. Μακρίδου, ό.π., σελ. 1453.

επιχειρεί την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις επιταγές της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Όμως, ο στόχος αυτός είναι αμφίβολο εάν μπορεί να επιτευχθεί με την προσθήκη ενός ακόμη λόγου αναβολής, εκείνου της αποχής των δικηγόρων στο άρθ. 241 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠολΔ. Τούτο διότι είναι διαφορετικό το θέμα της ένταξης της αποχής στην αόριστη νομική έννοια του σπουδαίου λόγου κατά την κυριαρχική κρίση του δικαστηρίου και άλλο η ρητή πρόβλεψή του ως λόγου αναβολής στον ΚΠολΔ. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι ανοίγει ο δρόμος για τη χορήγηση πέραν της μίας αναβολής, παρακάμπτοντας την επιταγή της μίας αναβολής ανά βαθμό δικαιοδοσίας. Πράγματι, η εισαγωγή μίας τέτοιας πρόβλεψης είναι αμφίβολο κατά πόσο συμβαδίζει με την ανάγκη για οικονομία της δίκης, όπως διαμορφώνεται νομολογιακά μέσα από τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την εντός ευλόγου χρόνου έκδοση απόφασης επί της ουσίας της διαφοράς¹⁸.

Εξάλλου, η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί το βασικό λόγο καταδίκης της χώρας μας από το ΕΔΔΑ. Θα λέγαμε ότι η διάταξη του άρθ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ αποτελεί το “νομολογιακό corpus” του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, εξαιτίας της συχνότητας επίκλησης της παραβίασής της και της ερμηνείας αυτής μέσω των αποφάσεών του¹⁹. Ειδικότερα, το έτος 2016 η Ελλάδα είχε συνολικά 41 καταδικαστικές αποφάσεις από το ΕΔΔΑ, κατακτώντας την πέμπτη θέση μεταξύ των κρατών - μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι 16 από τις 41 καταδικαστικές αποφάσεις αφορούσαν την παραβίαση της εύλογης διάρκειας της δίκης, φέρνοντας τη χώρα μας στην πρώτη θέση μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών ως προς την παραβίαση του συγκεκριμένου κανόνα του άρθ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ²⁰.

Σε διαχρονικό επίπεδο, από το έτος 1959 έως το έτος 2016, οι καταδικαστικές αποφάσεις για την Ελλάδα ανήλθαν συνολικά σε 828, εκ των οποίων οι 511 αφορούσαν την υπέρβαση του ευλόγου χρόνου διάρκειας της δίκης²¹. Η χώρα μας

¹⁸ βλ. Κ. Μακρίδου, “Η έκδοση απόφασης επί της ουσίας σε εύλογο χρόνο στην πολιτική δίκη”, ΝοΒ 2012.1345 επ. [1351].

¹⁹ βλ. Α. Ταμαμίδη, “Η επίδραση της νομολογίας του ΕΥΡΔΔΑ στην αρχή της οικονομίας της δίκης”, εισήγηση στο Ακαδημαϊκό Συμπόσιο προς τιμή του Κωνσταντίνου Κεραμέως με τίτλο “Η πολιτική δίκη υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ”, 2008, σελ. 183.

²⁰ βλ. επίσημα στατιστικά στοιχεία του ΕΔΔΑ, http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2016_ENG.pdf, όπως έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του: www.echr.coe.int.

²¹ βλ. επίσημα στοιχεία του ΕΔΔΑ, http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2016_ENG.pdf, όπως έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του: www.echr.coe.int.

κατέχει διαχρονικά το θλιβερό προνόμιο να βρίσκεται στην όγδοη θέση στο σύνολο των συμβαλλομένων κρατών ως προς τις παραβιάσεις της ΕΣΔΑ και στην τρίτη θέση ως προς την παραβίαση της εύλογης διάρκειας της δίκης. Επισημαίνεται ότι οι καταδίκες για υπερβολική διάρκεια της δίκης αφορούν και τους τρεις δικαιοδοτικούς κλάδους, της πολιτικής, ποινικής και διοικητικής δικαιοσύνης, και των τριών ανωτάτων δικαστηρίων της χώρας²².

Το ΕΔΔΑ κατά τον έλεγχο της τήρησης της απαίτησης της εύλογης διάρκειας και με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας²³ προβαίνει σε εκτίμηση των συνθηκών της υπόθεσης, λαμβανομένων υπ' όψιν των κριτηρίων που έχουν διαμορφωθεί από τη νομολογία του και ειδικότερα α. της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, β. της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και των αρμοδίων αρχών και γ. της σημασίας της διαφοράς για όλους τους ενδιαφερομένους²⁴. Αποδίδει δε βαρύνοντα ρόλο για την καθυστέρηση της διαδικασίας στη συμπεριφορά των διαδίκων.

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ²⁵, ευθύνη του κράτους για παραβίαση του άρθ. 6 παρ. 1 υπάρχει μόνο εφόσον για τις καθυστερήσεις ευθύνονται τα δικαστήρια, ενώ η παθητικότητα του διαδίκου στη διαδικασία αποτελεί πηγή καθυστέρησης για την οποία δεν ευθύνονται τα δικαστήρια. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι οι καθυστερήσεις που οφείλονται στην αναβολή της συζήτησης, που χορηγήθηκε είτε μετά από αίτημα της διοίκησης, που είναι διάδικος στη δίκη, είτε κατ' αυτεπάγγελτη κρίση του δικαστηρίου, καταλογίζονται στο συμβαλλόμενο κράτος, υπό την προϋπόθεση ότι με την αναβολή δεν υπηρετείται η αρχή της οικονομίας της δίκης²⁶. Έτσι, έχει γίνει δεκτή προσφυγή για προσβολή της εύλογης διάρκειας της δίκης, επειδή το δικαστήριο χορήγησε πέντε αναβολές και η συζήτηση έλαβε χώρα ένα έτος μετά την τελευταία αναβολή, καθώς, όπως επισημαίνει το ΕΔΔΑ, τα δικαστήρια θα πρέπει να είναι πιο προσεκτικά όταν πρόκειται να δεχθούν ένα αίτημα αναβολής²⁷.

Επιπλέον, το ΕΔΔΑ έχει δεχθεί ότι η καθυστέρηση που επήλθε στη διαδικασία και στην έκδοση της απόφασης εξαιτίας της αποχής των δικηγόρων δεν είναι

²² βλ. Α. Ταμαμίδη, ό.π., σελ. 184, παραπ. 34.

²³ βλ. Κ. Μακρίδου, “Ταχύτητα απονομής της Δικαιοσύνης στην πολιτική δίκη”, ΕλλΔνη 2016.1281 επ. [1281-1282].

²⁴ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Judica κατά Κροατίας της 02-05-2017, αρ. προσφ. 30376/13, www.hudoc.echr.coe.int · απόφαση ΕΔΔΑ Πεσματζόγλου κατά Ελλάδος της 05-04-2011, αρ. προσφ. 6130/09, www.nsk.gr · απόφαση ΕΔΔΑ Frydlander κατά Γαλλίας της 27-06-2000, αρ. προσφ. 30979/96, www.hudoc.echr.coe.int.

²⁵ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Πετρίδης κατά Ελλάδος της 22-07-2010, αρ. προσφ. 53351/07, www.nsk.gr.

²⁶ βλ. Α. Ταμαμίδη, ό.π., σελ. 192.

²⁷ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Τσιρικάκης κατά Ελλάδος της 17-01-2002, αρ. προσφ. 46355/1999, www.nsk.gr.

σημαντική και δεν μπορεί να αποδοθεί στο κράτος, υπογραμμίζοντας, ωστόσο, ότι ακόμη και στα δικονομικά συστήματα στα οποία ισχύει η αρχή προώθησης της δίκης με ενέργειες των διαδίκων, όπως στο ελληνικό, οι δικαστές εξακολουθούν να είναι επιφορτισμένοι με την ταχύτητα των δικαστικών ενεργειών, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων στη δίκη προσώπων²⁸. Από την άλλη πλευρά, έχει γίνει δεκτό ότι παρά τις επιπλοκές που μπορεί να προκληθούν από την αποχή, ιδίως σε ό,τι αφορά την υπερφόρτωση των πινακίων των δικαστηρίων, παρά ταύτα οι υποθέσεις πρέπει να δικάζονται εντός εύλογης προθεσμίας²⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, το ΕΔΔΑ απαιτεί από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη να προβούν στην κατάλληλη αναδιοργάνωση του δικαστικού συστήματός τους κατά τέτοιον τρόπο, ώστε τα δικαστήρια να μπορούν να εγγυηθούν το δικαίωμα στην έκδοση τελεσίδικης απόφασης εντός λογικής προθεσμίας³⁰. Έτσι, στην περίπτωση αναβολής της υπόθεσης, το κράτος πρέπει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε η συζήτηση να προσδιορίζεται από το δικαστήριο εντός προθεσμίας, η οποία να βρίσκεται σε αρμονία με τις επιταγές του άρθ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ³¹.

Στο πλαίσιο της ευθύνης που βαρύνει τους δικαστές απέναντι στην περιστολή του δυσάρεστου φαινομένου των αναβολών, ο Ν. 3904/2010 εισήγαγε σχετική διάταξη στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών (Ν. 1756/1988), σύμφωνα με την οποία αναθέτει στους επιθεωρητές τον υποχρεωτικό έλεγχο των αποφάσεων αναβολών που εκδίδουν οι δικαστικοί λειτουργοί και προβλέπει τη δυνατότητα πειθαρχικού ελέγχου τους³². Η αιτιολογική έκθεση του Ν. 3904/2010, ωστόσο, φαίνεται να περιορίζει το πεδίο του ελέγχου μόνο στις αναβολές που χορηγούνται στην ποινική δίκη, καθώς κάνει μνεία στην υποχρέωση τήρησης των προϋποθέσεων του άρθ. 349 ΚΠΔ³³. Πιθανόν κάτι τέτοιο να οφείλεται στο γεγονός ότι ο Ν. 3904/2010 επέφερε αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, προς τον σκοπό εξορθολογισμού της ποινικής δίκης, όπως δηλώνει και ο τίτλος του³⁴. Ωστόσο, η συρρίκνωση του πεδίου

²⁸ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Κοταρίδης κατά Ελλάδας της 15-07-2010, αρ. προσφ. 205/08, www.nsk.gr.

²⁹ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Παπαγεωργίου κατά Ελλάδας της 22-10-1997, αρ. προσφ. 97/1996/716/913, www.nsk.gr.

³⁰ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Σαββίδου κατά Ελλάδας της 01-08-2000, αρ. προσφ. 38704/1997, www.nsk.gr · απόφαση ΕΔΔΑ Comingersoll S.A. κατά Πορτογαλίας της 06-04-2000, αρ. προσφ. 35382/97, www.hudoc.echr.coe.int.

³¹ βλ. Α. Ταμαμίδη, ό.π., σελ. 198.

³² βλ. άρθ. 84 παρ. 7 εδ. τελ. Ν. 1756/1988, όπως τροποποιήθηκε από το άρθ. 3904/2010.

³³ βλ. αιτιολογική έκθεση Ν. 3904/2010, σελ. 9, 10.

³⁴ βλ. τίτλο Ν. 3904/2010, “εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης”.

εφαρμογής της ανωτέρω διάταξης, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ευτολμία του νομοθέτη, δεν δικαιολογείται, διότι αφενός τέτοια ερμηνεία δεν μπορεί να συναχθεί από τη λεκτική διατύπωση της διάταξης και αφετέρου γιατί μία τέτοια προσέγγιση θα ήταν ανακόλουθη προς τις προσπάθειες του νομοθέτη για πάταξη του φαινομένου των αναβολών σε όλο το φάσμα της δίκης, χωρίς διακρίσεις δικαιοδοσίας.

Η επιτάχυνση της δίκης δεν είναι αποκλειστικό έργο της δικαιοσύνης, αλλά αποτελεί ευθύνη και του ίδιου κράτους, το οποίο υποχρεούται να λαμβάνει τα κατάλληλα και αναγκαία μέτρα για τη θεραπεία του προβλήματος, με την αλλαγή των νόμων και των συνθηκών που ευθύνονται για τη βραδεία απονομή της δικαιοσύνης. Ωστόσο, σημαντικό ρόλο θα πρέπει να αναλάβουν και οι ίδιοι οι διάδικοι ως φορείς του δικαιώματος της δίκαιης δίκης. Ενόψει της αρχής της πρωτοβουλίας των διαδίκων που ισχύει στο δικονομικό μας δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρ. 108 ΚΠολΔ, οι διάδικοι και οι πληρεξούσιοι δικηγόροι τους υποχρεούνται να παραλείπουν παρελκυστικές πρακτικές που εντείνουν το πρόβλημα και αντίκεινται στην αρχή της οικονομίας της δίκης. Παράλληλα, τρίτα πρόσωπα που μετέχουν στη δίκη (όπως, γραμματείς δικαστηρίων, συμβολαιογράφοι, δικαστικοί επιμελητές, μάρτυρες, πραγματογνώμονες και πληρεξούσιοι των διαδίκων) και με υπαιτιότητά τους προκάλεσαν την αναβολή της δίκης μπορούν να καταδικαστούν στην καταβολή των εξόδων της, σύμφωνα με το άρθρ. 186 ΚΠολΔ.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Α. Σύντομη ιστορική αναδρομή

1. Η οριοθέτηση του θεσμού της αναβολής από τη Συντακτική Επιτροπή του ΚΠολΔ

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της διαδικασίας εισαγωγής της διάταξης περί αναβολής της συζήτησης, όπως αποτυπώνεται στα πρακτικά συζητήσεων της Συντακτικής Επιτροπής του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Η πρόταση του Ράμμου³⁵ ήταν η άπαξ αναβολή της συζήτησης, τόσο ενώπιον του εισηγητή όσο και ενώπιον του δικαστηρίου, είτε κατόπιν συμφωνίας των διαδίκων είτε κατόπιν αίτησης ενός από αυτούς. Μόνο δε επί κοινής αίτησης το δικαστήριο θα ήταν υποχρεωμένο να αναβάλλει τη συζήτηση. Κάθε επόμενο αίτημα

³⁵ βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, Τ. Β, σελ. 13.

αναβολής θα ήταν ανεπίτρεπτο και θα οδηγούσε είτε στη διαγραφή της υπόθεσης από το πινάκιο είτε στην “*ηρεμία της διαδικασίας*” και στην επανάληψη της δίκης μετά από την πάροδο ορισμένης προθεσμίας. Η Επιτροπή κατά τη συνεδρίαση της 22ας Νοεμβρίου 1933 δέχθηκε ομοφώνως την πρόταση, πλην του σκέλους που αφορούσε την ηρεμία της διαδικασίας³⁶.

Εν συνεχεία, κατά τη συνεδρίαση της 8ης Δεκεμβρίου 1933, ο Ράμμος³⁷ πρότεινε συμπληρωματικώς τη δυνατότητα περαιτέρω αναβολών, η χορήγηση των οποίων θα υπόκειτο στην ανέλεγκτη κρίση του δικαστηρίου. Κατά την ίδια συνεδρίαση, ο Οικονομόπουλος εξέφρασε την άποψη ότι η αναβολή θα έπρεπε να είναι μία και ότι μετά από αυτή κάθε περαιτέρω αναβολή θα έπρεπε να αποκλεισθεί, διότι, εάν η χορήγησή της επαφιόταν στην κρίση του δικαστηρίου, θα υπήρχε ο κίνδυνος επανειλημμένων αναβολών, ιδίως όταν συναινούσαν οι διάδικοι. Τέλος, ο Γιδόπουλος³⁸ υποστήριξε ότι θα έπρεπε να δίδεται μία μόνο αναβολή ενώπιον του δικαστηρίου, αλλά για την ενώπιον του εισηγητή διαδικασία συντάχθηκε με την πρόταση του Ράμμου για τη δυνατότητα περαιτέρω αναβολών κατά την κρίση του εισηγητή.

Η Επιτροπή υιοθέτησε τελικώς την άποψη των περισσότερων αναβολών ενώπιον του εισηγητή και την άπαξ αναβολή ενώπιον του δικαστηρίου. Η χορήγηση της άπαξ αναβολής προκρίθηκε να είναι υποχρεωτική όταν υποβάλλεται κοινό αίτημα από τους διαδίκους, αλλά δυνητική όταν η αναβολή ζητείται μονομερώς. Διευκρινίσθηκε δε, ότι το σύστημα της άπαξ αναβολής θα εφαρμόζεται σε κάθε συζήτηση της υπόθεσης³⁹. Κατόπιν των ανωτέρω, συντάχθηκε το άρθρ. 153 του Σχεδίου του ΚΠολΔ, το οποίο αντικατέστησε το άρθρ. 559 της Πολιτικής Δικονομίας του 1835 και απέκτησε την εξής μορφή: “*1. Επιφυλασσομένης της διατάξεως του άρθρου 151, ο δικαστής (εισηγητής ή το μονομελές ή πολυμελές δικαστήριο), αιτήσει ενός των διαδίκων ή και αυτεπαγγέλτως δύναται, συμφωνούντων δε πάντων των διαδίκων, υποχρεούται να αναβάλει εκάστην συζήτησιν της υποθέσεως άπαξ μόνον εις μεταγενεστέραν δικάσιμον, αμέσως οριζομένην και σημειουμένην εις το πινάκιον. 2. Δευτέραν αναβολήν και συμφωνούντων έτι των διαδίκων δύναται να διατάξη μόνον ο*

³⁶ βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, ό.π., σελ. 48.

³⁷ βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, ό.π., σελ. 61.

³⁸ βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, ό.π., σελ. 61, 62.

³⁹ βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, ό.π., σελ. 183.

εισηγητής, εάν θεωρή τούτο σκόπιμον, ουχί δε και το μονομελές ή πολυμελές δικαστήριο, εξαιρουμένης της περιπτώσεως του άρθρου 151”⁴⁰.

2. Ο θεσμός της αναβολής υπό την ισχύ του ΚΠολΔ 1968 (Α.Ν. 44/1967)

Μετά από τις εργασίες της Συντακτικής και της Αναθεωρητικής Επιτροπής, νομοθετήθηκε το κείμενο του ΚΠολΔ. Υπό την ισχύ του Α.Ν. 44/1967, που αποτέλεσε και το πρώτο κείμενο του Κώδικα, πριν λάβει την τελική μορφή του με το Β.Δ. 657/1971, προβλέπονταν δύο περιπτώσεις χορήγησης αναβολής της συζήτησης.

Η πρώτη ήταν εκείνη του άρθ. 247 ΚΠολΔ/1968, σύμφωνα με το οποίο η συζήτηση μπορούσε να αναβληθεί, εάν δεν είχαν κατατεθεί από τους διαδίκους εμπρόθεσμα οι προτάσεις και τα αποδεικτικά έγγραφά τους ή εάν η συμπλήρωση αυτών έγινε με βραδύτητα. Ωστόσο, το δικαστήριο δεν ήταν υποχρεωμένο να αναβάλλει τη συζήτηση οπωσδήποτε, αλλά είχε δύο επιλογές: είτε, μετά από αίτηση του αντιδίκου, να διατάζει την αναβολή καταδικάζοντας συγχρόνως των βραδέως καταθέσαντα στην καταβολή των δικαστικών εξόδων του αντιδίκου του και στην επιβολή ποινής τάξεως είτε να μην αναβάλλει τη συζήτηση αλλά να τάξει προθεσμία έως τριών ημερών προς αντίκρουση των προτάσεων⁴¹.

Τη δεύτερη περίπτωση αναβολής προέβλεπε το άρθ. 249 ΚΠολΔ/1968, το οποίο ρύθμιζε την άπαξ αναβολή εκάστης συζήτησης της υπόθεσης, ακόμη και εάν είχαν κατατεθεί εγκαίρως οι προτάσεις και τα αποδεικτικά έγγραφα, υπό την προϋπόθεση της συνδρομής σπουδαίου λόγου κατά την κρίση του δικαστηρίου. Δεύτερη αναβολή ήταν επιτρεπτή μόνο για υποθέσεις προπαρασκευαζόμενες και εκδικαζόμενες ενώπιον εισηγητή, ο οποίος μπορούσε να διατάζει την αναβολή, εφόσον ήταν κατά την κρίση του σκόπιμη^{42, 43}. Η πρόβλεψη της μίας αναβολής ανά συζήτηση και η

⁴⁰ βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, ό.π., σελ. 183.

⁴¹ βλ. το κείμενο του άρθ. 247 ΚΠολΔ/1968 [Α.Ν. 44/1967]: “Εάν η κατάθεση των προτάσεων και των αποδεικτικών εγγράφων ή η συμπλήρωσις αυτών γίνη βραδέως, το δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως του αντιδίκου προφορικώς υποβαλλομένης, είτε αναβάλλει την συζήτησιν εις μεταγενεστέραν δικάσιμον αμέσως οριζομένην, καταδικάζον συγχρόνως των βραδέως καταθέσαντα τας προτάσεις του εις την πληρωμήν των εξόδων και εις χρηματικήν ποινήν κατά το άρθρο 207 είτε παρέχει προθεσμία μέχρι τριών ημερών επί της επ’ ακροατηρίου συζητήσεως προς αντίκρουσιν των προτάσεων. Παρασχεθείσης της προθεσμίας νέοι ισχυρισμοί δύνανται να προταθούν μόνο προς αντίκρουσιν ήδη προταθέντων”.

⁴² βλ. Τ. Οικονομόπουλο, “Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας κατά τον Κώδικα”, Τόμος Πρώτος, Τεύχος Β’, 1969, σελ. 84, 85, 121.

⁴³ βλ. το κείμενο του άρθ. 249 ΚΠολΔ/1968 [Α.Ν. 44/1967]: “1. Και αν κατετέθησαν εγκαίρως αι προτάσεις και τα αποδεικτικά έγγραφα, δύναται αιτήσιν τινός των διαδίκων να αναβληθή εκάστη συζήτησις της υποθέσεως άπαξ μόνον εις μεταγενεστέραν δικάσιμον αμέσως οριζομένην, εφ’ όσον συντρέχει σπουδαίος λόγος κατά την κρίσιν του δικαστηρίου. 2. Δευτέραν αναβολήν δύναται αιτήσιν τινός των διαδίκων να διατάξη μόνον ο εισηγητής κατά την ενώπιόν του διαδικασίαν, εάν κρίνη τούτο σκόπιμον”.

ύπαρξη του σπουδαίου λόγου είχε ως στόχο την αποφυγή παρελκυστικών συμπεριφορών από την πλευρά των διαδίκων. Η συνδρομή του σπουδαίου λόγου εναπόκειται στην κρίση του δικαστηρίου⁴⁴. Η αναβολή της συζήτησης δεν γινόταν αυτεπαγγέλτως, αλλά απαιτείτο προς τούτο αίτηση του διαδίκου. Στη μετ' αναβολή δικάσιμο δεν χρειαζόταν εκ νέου κλήτευση του αντιδίκου, εφόσον είχε παραστεί στην αναβληθείσα συζήτηση. Δεύτερη αναβολή δεν ήταν δυνατή, ακόμη και εάν συμφωνούσαν οι διάδικοι, οπότε μόνο ματαίωση της συζήτησης μπορούσε να λάβει χώρα⁴⁵.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι και στις δύο περιπτώσεις αναβολών, γινόταν καταχώρηση στα πρακτικά, τόσο επί αποδοχής όσο και επί απόρριψης του αιτήματος και το σχετικό απόσπασμα των πρακτικών αποτελούσε εκτελεστό τίτλο ως προς την πληρωμή των δικαστικών εξόδων⁴⁶. Τέλος, η αναβολή της συζήτησης δεν είχε ως αποτέλεσμα την ανάληψη από τους διαδίκους των τυχόν κατατεθειμένων προτάσεών τους, αλλά αυτές παρέμεναν στη γραμματεία του δικαστηρίου μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης⁴⁷.

Ειδικώς για τις γαμικές διαφορές ο ΚΠολΔ/1968 περιείχε δύο ρυθμίσεις:

Το άρθ. 621 ΚΠολΔ/1968⁴⁸ προέβλεπε ότι το δικαστήριο εδύνατο να αναβάλλει τη συζήτηση της αγωγής, εάν προκαλείτο η πεποίθηση ότι είναι δυνατός ο συμβιβασμός μεταξύ των διαδίκων συζύγων. Η αναβολή χορηγείτο είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αίτησης κάποιου εκ των διαδίκων, αλλά μόνο για μία φορά και όχι για χρονικό διάστημα ανώτερο των τριών μηνών. Ο προσδιορισμός σύντομου χρόνου αναβολής αποσκοπούσε στην αποφυγή παρελκυστικών συμπεριφορών⁴⁹.

Επιπλέον, στις διαφορές που αφορούσαν την ακύρωση του γάμου ή την αναγνώριση της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας του γάμου, σύμφωνα με το άρθ. 630

⁴⁴ βλ. Σ. Δεληκωστόπουλο / Λ. Σινανιώτη, “Ερμηνεία κατ’ άρθρον Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας”, Β’, 1969, άρθ. 249, αριθμ. Ι.Ι., σελ. 236.

⁴⁵ βλ. Τ. Οικονομόπουλο, ό.π., σελ. 121.

⁴⁶ βλ. Τ. Οικονομόπουλο, ό.π., σελ. 121.

⁴⁷ βλ. Τ. Οικονομόπουλο, ό.π., σελ. 121, 122.

⁴⁸ βλ. το κείμενο του άρθ. 621 ΚΠολΔ/1968 [Α.Ν. 44/1967]: “Εάν το δικαστήριο κατά την συζήτηση αγωγής πείθεται ότι είναι δυνατόν να επέλθη συνδιαλλαγή των διίσταμένων συζύγων, δύναται κατ’ αίτησιν τινός των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως να προσπαθήσει για την συνδιαλλαγή ή να αναβάλει την περαιτέρω συζήτησιν της υποθέσεως άπαξμόνον και διά χρονικόν διάστημα ουχί μεγαλύτερον των τριών μηνών”.

⁴⁹ βλ. Τ. Οικονομόπουλο, “Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας κατά τον Κώδικα”, Τόμος Δεύτερος - Τεύχος Α’, 1969, σελ. 165, 166.

ΚΠολΔ/1968⁵⁰, το δικαστήριο μπορούσε, μετά από αίτηση του διαδίκου, να διατάζει την αναβολή της συζήτησης, όταν επρόκειτο να λάβει αυτεπαγγέλτως υπ' όψιν του πραγματικά περιστατικά μη προταθέντα από τους διαδίκους, τα οποία αφορούσαν στη διάτηρηση του γάμου⁵¹.

B. Η αναβολή της συζήτησης υπό τον ισχύοντα ΚΠολΔ

2. Η διάκριση της αναβολής της συζήτησης από άλλες παρεμφερείς έννοιες

Προτού εισέλθουμε στην ανάλυση των ειδικότερων ζητημάτων που αφορούν την αναβολή της συζήτησης, θα ξεκινήσουμε από τη διάκριση της αναβολής της συζήτησης από τις παρεμφερείς έννοιες της αναστολής της δίκης (άρθ. 249, 250 και 600 ΚΠολΔ) και της αναβολής έκδοσης απόφασης (άρθ. 254 ΚΠολΔ).

1α. Η αναστολή της δίκης κατά το άρθρο 249 ΚΠολΔ

Το άρθ. 249 ΚΠολΔ⁵² ανήκει στα μέτρα διεύθυνσης της διαδικασίας εκ μέρους του δικαστηρίου⁵³ υπηρετώντας το τρίπτυχο της αποφυγής έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, της οικονομίας της δίκης⁵⁴ και της εξοικονόμησης πολύτιμου δικαστικού μόχθου⁵⁵. Ρυθμίζει την προαιρετική αναστολή της δίκης και όχι την αναβολή της συζήτησης⁵⁶, εναπόκειται δε στην κυριαρχική εξουσία του δικαστηρίου⁵⁷.

Παράλληλα, η διάταξη του άρθ. 249 ΚΠολΔ διασφαλίζει την ενότητα της νομολογίας στην ορθή ερμηνεία και εφαρμογή διάταξης νόμου. Με τις πρόσφατες υπ' αριθμ. 109/2017, 110/2017 και 111/2017⁵⁸ αποφάσεις του Αρείου Πάγου, διατάχθηκε η αναστολή της δίκης σύμφωνα με το άρθ. 249 ΚΠολΔ, προκειμένου να

⁵⁰ βλ. το κείμενο του άρθ. 630 ΚΠολΔ/1968 [Α.Ν. 44/1967]: “Επί των διαφορών περί υπάρξεως ή μη υπάρξεως ή ακυρώσεως του γάμου το δικαστήριο δύνανται να λαμβάνει υπ' όψιν αυτεπαγγέλτως τα πραγματικά περιστατικά τείνοντα εις τη διατήρησιν του γάμου και μη προταθέντα υπό των διαδίκων. Εν τη περιπτώσει ταύτη το δικαστήριο υποχρεούται κατά τη συζήτησιν να ανακοινώση ταύτα εις τους διαδίκους και να ακούση αυτούς, γινομένης περί τούτου μνείας εις τα πρακτικά, κατ' αίτησιν δε τινός εξ αυτών να αναβάλη τη συζήτησιν εις ετέρα δικάσιμον αμέσως οριζομένην”.

⁵¹ βλ. Τ. Οικονομόπουλο, “Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας κατά τον Κώδικα”, ό.π., σελ. 166.

⁵² βλ. Η διάταξη αυτή έχει αυτούσια διατύπωση με την αντίστοιχη του άρθ. 258 ΚΠολΔ/1968 [Α.Ν. 44/1967].

⁵³ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 249, αριθμ. 1.

⁵⁴ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 249, αριθμ. 1 και 3.

⁵⁵ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 249, αριθμ. 1.

⁵⁶ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 249, αριθμ. 1.

⁵⁷ βλ. ΕφΠειρ 166/2011, ΠειρΝομ 2011.390.

⁵⁸ βλ. ΑΠ 109/2017, 110/2017 και 111/2017 αναρτημένες στην επίσημη ιστοσελίδα του Αρείου Πάγου, www.areiospagos.gr, με τις οποίες τέθηκε το ζήτημα της αληθούς έννοιας του άρθρου 1 παρ. 4 εδ. α του Ν. 3320/2005.

εξυπηρετηθεί η ενιαία νομολογιακή αντιμετώπιση στην ερμηνεία και εφαρμογή διάταξης νόμου και να αποφευχθεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων. Επιπλέον, με την υπ' αριθμ. 182/2015 απόφαση του Αρείου Πάγου⁵⁹ ανεστάλη με το άρθ. 249 ΚΠολΔ η έκδοση απόφασης, καθώς είχε προηγηθεί η ΑΠ 1942/2013 απόφαση που παρέπεμψε στην τακτική Ολομέλεια⁶⁰. Η εφαρμογή του άρθ. 249 ΚΠολΔ κατά την αναιρετική δίκη δεν υπήρξε διόλου αυτονόητη, αντίθετα αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί σημείο διχογνωμίας στη θεωρία και τη νομολογία⁶¹.

Η αναστολή του 249 ΚΠολΔ καλείται σε εφαρμογή όταν η ένσταση εκκρεμοδικίας αργεί. Διαφέρει δε το άρθ. 249 ΚΠολΔ από τις διατάξεις για την εκκρεμοδικία και το δεδικασμένο, καθώς απαιτεί άλλες προϋποθέσεις για την εφαρμογή της. Η βασική διαφορά έγκειται στο ότι επί εκκρεμοδικίας η ανασταλείσα δεύτερη αγωγή, μετά την έκδοση τελεσίδικης απόφασης επί της πρώτης αγωγής, απορρίπτεται λόγω δεδικασμένου, ενώ επί αναστολής του 249 ΚΠολΔ η ανασταλείσα δίκη συνεχίζεται μετά την έκδοση τελεσίδικης απόφασης στην πρώτη δίκη⁶².

Περιπτώσεις στις οποίες καλείται σε εφαρμογή το άρθ. 249 ΚΠολΔ και όχι οι ρυθμίσεις για την εκκρεμοδικία θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθες:

α) Όταν υπάρχει μεν δεσμός προδικαστικότητας μεταξύ των δύο δικών, αλλά το αντικείμενο της δεύτερης αγωγής είναι ευρύτερο σε σχέση με της πρώτης. Σε αυτήν την περίπτωση, επειδή δεν μπορεί η ένσταση της εκκρεμοδικίας να εφαρμοσθεί, το δικαστήριο έχει την ευχέρεια να αχθεί στη λύση της αναστολής της πρώτης δίκης μέσω του άρθ. 249 ΚΠολΔ⁶³.

β) Όταν και οι δύο δίκες καλούνται να αντιμετωπίσουν το ίδιο προδικαστικό ζήτημα, δηλαδή την ίδια έννομη σχέση, η κρίση επί της οποίας είναι αναγκαία για τη

⁵⁹ βλ. ΑΠ 182/2015, ΝΟΜΟΣ.

⁶⁰ Η παραπομπή αφορούσε το ζήτημα του κατά πόσον προσβάλλεται νομίμως με αναίρεση για υπέρβαση των ακραίων ορίων της διακριτικής ευχέρειας, δηλαδή για παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας με την οποία επιδικάστηκε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από αδικοπραξία και ειδικότερα ως προς το ύψος του επιδικασθέντος ποσού. Για το εν λόγω ζήτημα εκδόθηκε η ΟΛΑΠ 1/2015 (τακτική Ολομέλεια), η οποία έκρινε ότι πρόκειται για εξαιρετικής σημασίας ζήτημα και γι' αυτό θα πρέπει ο λόγος να παραπεμφθεί στην πλήρη Ολομέλεια, σύμφωνα με το άρθ. 23 εδ. γ' και δ' του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών.

⁶¹ βλ. Δ. Τραυλό – Τζανετάτο, “Δικαιοδοτική αυτονομία ή δικαιοδοτική αυτοσυγκράτηση; Το άρθρο 249 ΚΠολΔ στην αναιρετική διαδικασία κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου”, ΕΕργΔ 2014.1169 επ.

⁶² βλ. Κ. Καλαβρό, “Πολιτική Δικονομία – Γενικό Μέρος – Διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια”, 2016, σελ. 447.

⁶³ βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙ”, σελ. 310 · αντίθετος ο Κ. Καλαβρός, ό.π., σελ. 445, ο οποίος δέχεται ότι και σε αυτήν την περίπτωση ισχύει η ένσταση εκκρεμοδικίας.

διάγνωση του κυρίου ζητήματος αμφοτέρων των δικών, αλλά το κύριο αντικείμενο των δύο δικών είναι διαφορετικό⁶⁴.

γ) Όταν υπάρχει δεσμός προδικαστικότητας μεταξύ των δύο δικών και το αντικείμενο της πρώτης είναι ευρύτερο από εκείνο της δεύτερης και συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις της εκκρεμοδικίας (ήτοι ταυτότητα αιτήματος, ταυτότητα ιστορικής βάσης και ταυτότητα διαδίκων), αλλά το πρώτο επιληφθέν δικαστήριο, το οποίο και θα κρίνει ως προδικαστικό ζήτημα το κύριο ζήτημα της δεύτερης δίκης, δεν είναι καθ' ύλην αρμόδιο γι' αυτό, κατά τα ειδικώς οριζόμενα στο άρθρ. 331 ΚΠολΔ⁶⁵.

δ) Όταν υπάρχει πραγματική συνάφεια των αντικειμένων των δύο δικών, χωρίς, όμως, σχέση εξάρτησης μεταξύ τους⁶⁶.

ε) Η εφαρμογή του άρθρ. 249 χωρεί ακόμη και όταν τα πρόσωπα των δύο δικών δεν ταυτίζονται⁶⁷.

στ) Όταν τα αντικείμενα των δύο δικών ταυτίζονται μεν αλλά μόνο εν μέρει, οπότε δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής η ένσταση εκκρεμοδικίας⁶⁸.

Η αναστολή του άρθρ. 249 ΚΠολΔ διαφέρει από τις διατάξεις για την αναβολή της συζήτησης, καθώς εδώ δεν αναβάλλεται απλώς η συζήτηση, αλλά αναστέλλεται γενικώς η δίκη. Υπό το προϊσχύσαν δικονομικό σύστημα της έκδοσης προδικαστικής περί αποδείξεων απόφασης, η διάκριση αυτή είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς επί αναβολής της συζήτησης ήταν δυνατή η διενέργεια άλλων διαδικαστικών πράξεων, όπως της εξέτασης άλλων μαρτύρων, ενώ επί αναστολής της δίκης παρεμποδιζόταν εν γένει η πρόοδος της δίκης. Τέλος, η αναστολή της δίκης διατάσσεται μετά από έκδοση μη οριστικής απόφασης και όχι με απλή σημείωση στα πρακτικά της συζήτησης, δηλαδή δεν εφαρμόζεται το άρθρ. 226 παρ. 4 ΚΠολΔ. Δεν μεταφέρεται η υπόθεση σε άλλο πινάκιο, αλλά η δίκη επανενεργοποιείται κατόπιν πρωτοβουλίας των διαδίκων.

⁶⁴ βλ. Ν. Νίκα, ό.π., σελ. 205, 310 · αντίθετος ο Κ. Καλαβρός ό.π., σελ. 445, ο οποίος υποστηρίζει ότι και εδώ θεμελιώνεται υποχρεωτικώς η ένσταση εκκρεμοδικίας.

⁶⁵ βλ. Κ. Καλαβρό, ό.π., σελ. 445.

⁶⁶ βλ. Κ. Καλαβρό, ό.π., σελ. 445.

⁶⁷ βλ. ΜονΠρωτΑθ 3141/2008, Δ 40.251 επ. με παρατηρήσεις Κ. Μπέη με τίτλο “Αναστολή της εκδίκασης της τακτικής αγωγής ώσπου να εκδοθεί απόφαση σε εκκρεμή αίτηση ασφαλιστικών μέτρων”.

⁶⁸ βλ. Ν. Νίκα, “Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη”, 1991, σελ. 199.

1β. Η αναστολή της δίκης στις οικογενειακές διαφορές (άρθ. 593 και 600 ΚΠολΔ)

Ο γάμος αποτελεί θεσμό στον οποίο το κράτος δίνει ιδιαίζουσα σημασία, σύμφωνα με το άρθ. 21 παρ. 1 Σ, και οι γαμικές διαφορές όπως και οι διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων δεν συνιστούν απλώς ιδιωτικού δικαίου διαφορές, αλλά συνάπτονται με το δημόσιο συμφέρον⁶⁹. Για αυτό το λόγο, ο νομοθέτης περιέλαβε για τα ανωτέρω ζητήματα ειδικές ρυθμίσεις στον ΚΠολΔ.

Αναφορικά με το θέμα που εξετάζει η παρούσα μελέτη, κρίσιμες για τις οικογενειακές διαφορές είναι οι διατάξεις των άρθ. 593 ΚΠολΔ και 600 ΚΠολΔ.

Σύμφωνα με το άρθ. 593 ΚΠολΔ, η ύπαρξη ή η ανυπαρξία του γάμου κρίνεται μόνο με κύρια ή παρεμπίπτουσα αγωγή. Με τη ρύθμιση αυτή υποδηλώνεται η πρόθεση του νομοθέτη για τη δημιουργία καθεστώτος βεβαιότητας ως προς το γάμο⁷⁰, οι συνέπειες του οποίου εκτείνονται και πέραν της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου. Επιπλέον, το άρθ. 593 ΚΠολΔ προβλέπει ότι τόσο οι γαμικές διαφορές όσο και οι διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων εισάγονται και συνεπώς εξετάζονται μόνο με κύρια ή παρεμπίπτουσα αγωγή και όχι με άλλο τρόπο, όπως με ένσταση. Κατά λογική ακολουθία, ανακύπτει το ερώτημα εάν απαγορεύεται γενικώς η ενασχόληση του δικαστηρίου με την ύπαρξη του γάμου ή εάν, αντίθετα, το δικαστήριο δύναται να προχωρήσει στην εξέτασή της ως παρεμπίπτον ζήτημα, χωρίς όμως από την κρίση αυτή να παράγεται δεδικασμένο. Όπως παρατηρείται⁷¹, το άρθ. 593 ΚΠολΔ δεν αποκλείει γενικώς την ενασχόληση του δικαστηρίου με τις συγκεκριμένες οικογενειακές διαφορές ως παρεμπίπτοντα ζητήματα, αλλά ειδικώς αποκλείει την εξέταση του ζητήματος εφόσον προβλήθηκε σχετικός ισχυρισμός είτε από τον ενάγοντα είτε από τον εναγόμενο.

Σύμφωνα με το άρθ. 600 ΚΠολΔ, το δικαστήριο αναβάλλει, είτε κατ' αίτηση είτε αυτεπαγγέλτως, τη συζήτηση μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης για τα εν λόγω ζητήματα. Το άρθ. 600 ΚΠολΔ ρυθμίζει τα θέματα αναστολής της δίκης στις διαφορές που αφορούν την αναγνώριση της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας του γάμου, την ακύρωση του γάμου, καθώς και στις διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων. Για τις διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων, το καταργηθέν με το Ν. 4335/2015 άρθ. 620 περιείχε αντίστοιχη πρόβλεψη με εκείνη του επίσης

⁶⁹ βλ. Α. Σινανιώτη, “Ειδικές Διαδικασίες κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2008, σελ. 13, 91.

⁷⁰ βλ. Α. Σινανιώτη, ό.π., σελ. 15.

⁷¹ βλ. Ε. Ρίκο, “Η οικογενειακή διαφορά ως προδικαστικόν ζήτημα (συμβολή εις την ερμηνείαν των άρθ. 609, 610, 620, 621 ΚΠολΔ)”, Δ. 13. 495 επ. [501, 507] · Α. Σινανιώτη, ό.π., σελ. 16.

καταργηθέντος με το Ν. 4335/2015 άρθ. 610 ΚΠολΔ. Ήδη οι εν λόγω διατάξεις έχουν ενοποιηθεί στο άρθ. 600 ΚΠολΔ, στο οποίο περιλαμβάνονται τόσο οι γαμικές διαφορές όσο και οι διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων.

Η διάταξη του άρθ. 600 ΚΠολΔ παρουσιάζει ομοιότητες με την αντίστοιχη του άρθ. 249 ΚΠολΔ, χωρίς, ωστόσο, να ταυτίζεται πλήρως με αυτήν, γεγονός που εξηγεί και δικαιολογείται το λόγο ύπαρξής της. Η διαφορά τους εντοπίζεται στο χαρακτήρα της αναστολής της δίκης ως δυνητικής ή υποχρεωτικής. Ειδικότερα, στις γαμικές διαφορές και στις διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων ο νομοθέτης προσέδωσε υποχρεωτικό χαρακτήρα στην αναστολή της δίκης, χωρίς να επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου⁷². Για το λόγο αυτό, η παραβίαση του άρθ. 600 ΚΠολΔ ιδρύει λόγο αναίρεσης κατά το άρθ. 559 αρ. 14, λόγω μη κήρυξης απαραδέκτου⁷³, όπως εκτίθεται σε επόμενο σημείο της μελέτης. Στις υποθέσεις αυτές ο νομοθέτης προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο του φυσικού δικαστή, στον οποίο και αναθέτει κατ' αποκλειστικότητα την κρίση των εν λόγω ζητημάτων. Επιπλέον, στις ειδικές αυτές διαδικασίες, στις οποίες ανακύπτει ως προδικαστικό ζήτημα κάποιο από τα αναφερόμενα στο άρθ. 600 ΚΠολΔ, η αναστολή διατάσσεται ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς των διαδίκων, δηλαδή ακόμη και εάν δεν έχουν προβεί στην άσκηση της αγωγής⁷⁴.

Η αναστολή του άρθ. 600 ΚΠολΔ, όπως και του άρθ. 249 ΚΠολΔ, διαφέρει από τις διατάξεις για την αναβολή της συζήτησης, καθώς εδώ δεν αναβάλλεται απλώς η συζήτηση, αλλά αναστέλλεται γενικώς η δίκη. Επιπλέον, η αναστολή της δίκης διατάσσεται μετά από έκδοση μη οριστικής απόφασης και όχι με απλή σημείωση στα πρακτικά της συζήτησης.

⁷² Στις συζητήσεις της Συντακτικής Επιτροπής του ΚΠολΔ είχε ανακύψει το ζήτημα της υποχρεωτικής ή δυνητικής αναστολής, αλλά προκρίθηκε τελικώς η υποχρεωτικότητα της αναστολής, βλ. πρακτικά ΣχΠολΔ, Τ. Δ, σελ. 190, 208, 395 επ, 401, Τ. Ε, σελ. 98 επ., 391 επ.]

⁷³ βλ. Ε. Ρίκο, ό.π., σελ. 508.

⁷⁴ βλ. Α. Σινανιώτη, "Ειδικές Διαδικασίες κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας", 2008, σελ. 95.

1γ. Η αναστολή της δίκης κατά το άρθ. 250 ΚΠολΔ

Το άρθ. 250 ΚΠολΔ⁷⁵ ρυθμίζει τη σχέση της πολιτικής με την ποινική δίκη και προβλέπει την αναστολή της πολιτικής δίκης, όταν υπάρχει εκκρεμής ποινική δίκη. Αντίστοιχη ρύθμιση περιλαμβάνει ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας στο άρθ. 61.

Σκοπός της διάταξης είναι η διευκόλυνση ή η επιτάχυνση της πολιτικής δίκης⁷⁶ και προϋποθέτει α. την ύπαρξη εκκρεμούς ποινικής δίκης, δηλαδή να έχει ασκηθεί ποινική δίωξη και να έχει διαταχθεί προανάκριση ή κύρια ανάκριση, χωρίς να αρκεί η υποβολή μήνυσης ή η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης⁷⁷ και β. τον επηρεασμό, όχι απαραίτητως την εξάρτηση,⁷⁸ της ποινικής δίκης στη διάγνωση της αστικής διαφοράς, με την έννοια ότι τα πραγματικά περιστατικά που συνθέτουν την υπόσταση μίας πράξης που τελέστηκε ασκούν ουσιώδη επιρροή, όσον αφορά τα θεμελιωτικά της δικαιολογικής σχέσης περιστατικά⁷⁹. Έτσι, διατάχθηκε η αναστολή αγωγής διάρρηξης απαλλοτριωτικής πράξης, επειδή κατά του εναγομένου είχε ασκηθεί ποινική δίωξη για υπεξαίρεση κακουργηματικού χαρακτήρα και εκδόθηκε καταδικαστική απόφαση από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, επί της οποίας εκκρεμεί η συζήτηση της έφεσης, διότι, κατά την κρίση του πολιτικού δικαστηρίου, η εκκρεμής ποινική δίκη επηρεάζει ουσιωδώς τη διάγνωση της διαφοράς, καθώς οι διάδικοι ερίζουν ως προς το ύψος της οφειλής, δεδομένου ότι η διάρρηξη επέρχεται μόνο κατά το ποσό κατά το οποίο ζημιώνεται ο ενάγων - δανειστής⁸⁰.

Η αναστολή της δίκης με το άρθ. 250 ΚΠολΔ ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου της ουσίας, το οποίο καλείται να σταθμίσει εάν με την αναστολή έως την αμετάκλητη περάτωση της ποινικής διαδικασίας διευκολύνεται η αποδεικτική διαδικασία της βασιμότητας της εκκρεμούς αγωγής, δηλαδή εάν πρόκειται να επιλυθεί ζήτημα που ασκεί ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της πολιτικής δίκης, με το δεδομένο ότι από τις αμετάκλητες αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων δεν δημιουργείται μεν δεδικασμένο ως προς τα πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν την αστική αξίωση⁸¹, αλλά το πολιτικό δικαστήριο εκτιμά ελευθέρως την

⁷⁵ Σύμφωνα με το άρθ. 259 παρ. 2 ΚΠολΔ/1968, εάν κατά τη διάρκεια της δίκης προκαλείτο υπόνοια τέλεσης αξιόποινης πράξης με επιρροή στη διάγνωση της διαφοράς, το δικαστήριο, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος των διαδίκων, μπορούσε να διατάξει την αναστολή της δίκης μέχρι την αμετάκλητη περάτωση της ποινικής διαδικασίας, θέτοντας προθεσμία εντός της οποίας έπρεπε να ασκηθεί η ποινική αγωγή.

⁷⁶ βλ. Ι. Κατρά, ό.π άρθ. 250, αριθμ. 2.

⁷⁷ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 250, αριθμ. 2.

⁷⁸ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 250, αριθμ. 1.

⁷⁹ βλ. ΑΠ 533/2000 ΕλλΔνη 2000.1370 · ΕφΠειρ 104/2016, ΝΟΜΟΣ.

⁸⁰ βλ. ΕφΠειρ 300/2016, ΝΟΜΟΣ.

⁸¹ βλ. ΕφΠειρ 104/2016, ΝΟΜΟΣ.

απόφαση του ποινικού δικαστηρίου. Η αποδοχή ή η απόρριψη του σχετικού αιτήματος δεν υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο⁸², ενώ η απόφαση που διατάζει την αναστολή είναι μη οριστική, υποκείμενη σε ανάκληση και δεν προσβάλλεται με ένδικα μέσα. Τέλος, γίνεται δεκτό ότι το άρθ. 250 ΚΠολΔ εφαρμόζεται και στην κατ' έφεση δίκη, όχι όμως και στην αναιρετική διαδικασία⁸³.

1δ. Η αναβολή έκδοσης της απόφασης (άρθ. 254 ΚΠολΔ)

Η έκδοση της οριστικής απόφασης δύναται να αναβληθεί όταν το δικαστήριο, κάνοντας δεκτή την αίτηση επίδειξης εγγράφων διαδίκου, διατάζει την αναβολή της δίκης, προκειμένου να προσκομισθούν τα αιτηθέντα έγγραφα από τον αντίδικό του κατά τη νέα συζήτηση⁸⁴. Ακόμη, είναι δυνατή η έκδοση αναβλητικής απόφασης, για την προσκομιδή αποδεικτικών μέσων⁸⁵ ή για την αυτοπρόσωπη εμφάνιση των διαδίκων και των νομίμων εκπροσώπων τους, κατ' άρθ. 245 ΚΠολΔ, ώστε να παράσχουν στο δικαστήριο τις αναγκαίες διευκρινίσεις⁸⁶ και να καλυφθούν τα κενά που προέκυψαν ως προς το αντικείμενο της δίκης. Ειδικώς στην αναιρετική δίκη ήταν δυνατή η αναβολή έκδοσης της απόφασης, σύμφωνα με τα άρθ. 575 και 254 ΚΠολΔ, εάν υπήρχαν ελλείψεις στην έκθεση του εισηγητή, καθώς η σύνταξη της εισήγησης αποτελούσε αναγκαία διαδικαστική προϋπόθεση για την πρόοδο της αναιρετικής δίκης⁸⁷. Όμως, η σύνταξη της εισήγησης καταργήθηκε ήδη με το Ν. 4335/2015, ο οποίος τροποποίησε το άρθ. 571 ΚΠολΔ.

Στις ανωτέρω περιπτώσεις δεν ομιλούμε για αναβολή της συζήτησης, αλλά για αναβολή έκδοσης της απόφασης, σύμφωνα με το άρθ. 254 ΚΠολΔ, καθώς η υπόθεση έχει ήδη συζητηθεί στο ακροατήριο και η επανάληψη διατάσσεται προκειμένου να συμπληρωθούν τα κενά σημεία που ανέκυψαν μετά τη συζήτηση στο ακροατήριο, κατά τη διάσκεψη για την έκδοση απόφασης.

⁸² βλ. ΑΠ 444/2016, ΝΟΜΟΣ.

⁸³ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 250, αριθμ. 5.

⁸⁴ βλ. ΕφΠειρ 529/2015, ΝΟΜΟΣ.

⁸⁵ βλ. ΜονΠρΣπαρτ 14/2015, ΝοΒ 2015.1995.

⁸⁶ βλ. ΕφΑθ 18/2014, ΝΟΜΟΣ.

⁸⁷ βλ. ΑΠ 295/2016, ΑΠ 32/2011, ΑΠ 1293/2009, ΝΟΜΟΣ.

2. Οι έννοιες της συζήτησης και της αναβολής

Προτού εισέλθουμε στα ειδικότερα ζητήματα που αφορούν την αναβολή της συζήτησης υπό τον ισχύοντα ΚΠολΔ, θα ήταν σκόπιμο κατ' αρχάς να εξετάσουμε τι εννοούμε με τον όρο “αναβολή της συζήτησης”. Για αυτόν το λόγο θα ήταν χρήσιμο να αναλύσουμε πρώτα την έννοια της “συζήτησης”, δηλαδή να ερευνήσουμε πότε μία υπόθεση θεωρείται εκ του νόμου ότι έχει συζητηθεί. Στην έννοια της συζήτησης αναφέρεται το άρθ. 281 ΚΠολΔ, το οποίο οριοθετεί την έναρξή της στην εκφώνηση της υπόθεσης, χωρίς όμως να προσδιορίζει με σαφήνεια το σημείο κατά το οποίο αυτή ολοκληρώνεται.

Η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με την υπ' αριθμ. 1235/1982 απόφασής της⁸⁸ έκρινε ότι ως συζήτηση νοείται σωρευτικά η εκφώνηση της υπόθεσης και η αναφορά των διαδίκων στις προτάσεις τους με την προφορική ανάπτυξη των ισχυρισμών τους, όχι, όμως, και εκείνη που το δικαστήριο κήρυξε ως απαράδεκτη για οποιονδήποτε νόμιμο λόγο. Όπως γινόταν δεκτό από τη νομολογία, απαιτείται η πραγματική έναρξη της εκδίκασης της υπόθεσης⁸⁹, η οποία προϋποθέτει την έρευνα τουλάχιστον του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος⁹⁰. Όμως, η νομολογιακή αυτή αντιμετώπιση είχε ως βάση της την έκδοση προδικαστικής απόφασης και τη διενέργεια της απόδειξης σε επόμενη, ιδιαίτερη συζήτηση, διαδικασία η οποία καταργήθηκε ήδη με το άρθ. 1 παρ. 1 του Ν. 2915/2001, μεταβάλλοντας άρδην την αρχιτεκτονική της πολιτικής δίκης⁹¹. Με νεότερες αποφάσεις της Ολομέλειας του Ακυρωτικού Δικαστηρίου γίνεται πλέον δεκτό ότι ως συζήτηση νοείται εκείνη κατά την οποία *“παγιοποιείται το αντικείμενο της αποδεικτικής διαδικασίας και της δικαστικής έρευνας”*⁹².

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία δέχεται ότι η συζήτηση αποτελεί μία συνισταμένη διαδικαστικών πράξεων, οι οποίες οδηγούν στη συγκέντρωση του απαιτούμενου για την έκδοση της απόφασης πραγματικού και νομικού υλικού της δίκης⁹³. Σύμφωνα με μία δεύτερη γνώμη⁹⁴, η συζήτηση διαρθρώνεται σε δύο μέρη,

⁸⁸ βλ. ΟΛΑΠ 1235/1982, ΝοΒ 1983.217 επ. με παρατηρήσεις Κ. Παπαδημητρίου, σελ. 219.

⁸⁹ βλ. ΟΛΑΠ 21/1989, ΑρχΝ 1990.40, ΕλλΔνη 1990.1234, Δ 1990.965, ΕΕΝ 1989.780, ΝοΒ 1990.662.

⁹⁰ βλ. Α. Μπίτζου - Μωραϊτοπούλου, “Η μεταβατική διάταξη του άρθρου 24 παρ. 2 του Ν. 1478/84 και η έννοια της συζητήσεως”, Αρμεν 1987.253 επ. [255-256].

⁹¹ βλ. Γ. Ορφανίδη, “Η τακτική διαδικασία στην πρωτοβάθμια δίκη” στον τόμο “Η πολιτική δίκη σε κρίσιμη καμπή - επιστημονικό συνέδριο προς τιμήν του καθηγητή Νικολάου Νίκα”, 2016, σελ. 17.

⁹² βλ. ΟΛΑΠ 2/2015, ΝΟΜΟΣ, ΧρΙΔ 2015.679 · ΟΛΑΠ 14/2011, ΝοΒ 2012.70, ΝΟΜΟΣ, ΧρΙΔ 2012.184, ΕλλΔνη 2011.1583.

⁹³ βλ. Α. Μπίτζου - Μωραϊτοπούλου, ό.π., σελ. 254, με παραπομπή στον Γ. Ράμμο

⁹⁴ βλ. Ν. Κατσάρo, “Παράστασις άνευ προτάσεων – αίτημα αναβολής δίκης”, Αρμεν 1977.85 επ. [85].

την εκφώνηση και την εκδίκαση της υπόθεσης. Ως εκφώνηση νοείται η “ανάγνωση των ονομάτων των διαδίκων και η δήλωση της παράστασης των πληρεξουσίων δικηγόρων τους”, ενώ η έννοια της εκδίκασης περιλαμβάνει την “προφορική ανάπτυξη των ισχυρισμών”⁹⁵. Έτσι, ως συζήτηση δεν νοείται μόνο η τυπική διαδικασία της εκφώνησης της υπόθεσης, ήτοι των ονομάτων των διαδίκων, αλλά περιλαμβάνει αφενός μεν τη νόμιμη παράσταση των διαδίκων, δηλαδή τη νομότυπη κατάθεση των προτάσεων και των αποδεικτικών μέσων, αφετέρου δε την προφορική συζήτηση της υπόθεσης με την ανάπτυξη των ισχυρισμών των διαδίκων για το νομικό και πραγματικό μέρος της υπόθεσης, όπου αυτή πλέον μετά το Ν. 4335/2015 προβλέπεται, ώστε να κηρυχθεί η περάτωση της συζήτησης της υπόθεσης στο ακροατήριο και να ακολουθήσει η διάσκεψη για την έκδοση της απόφασης⁹⁶.

Ειδικώς για την περίπτωση της αναβολής της συζήτησης, ως “συζήτηση” κατά την έννοια του άρθ. 281 ΚΠολΔ, νοείται όχι η προσδιορισθείσα αρχικώς αλλά η μετ’ αναβολή δικάσιμος κατά την οποία αρχίζει η εκδίκαση της υπόθεσης⁹⁷. Στην περίπτωση αυτή, τυχόν προτάσεις που κατατέθηκαν επί της έδρας δεν μπορούν να ληφθούν υπ’ όψιν, καθώς η κατάθεση αυτών προϋποθέτει ότι άρχισε η εκδίκαση της υπόθεσης και όχι απλώς η εκφώνησή της και η αποδοχή εκ μέρους του δικαστηρίου του αιτήματος αναβολής της συζήτησης⁹⁸.

3. Η διαδικασία χορήγησης της αναβολής ενώπιον των δύο βαθμών δικαιοδοσίας και του Αρείου Πάγου

Κεντρική διάταξη που ρυθμίζει τη διαδικασία χορήγησης της αναβολής της συζήτησης είναι εκείνη του άρθ. 226 παρ. 4 ΚΠολΔ. Η διαδικασία διαρθρώνεται ως εξής: Μετά την εκφώνηση της υπόθεσης, υποβάλλεται το αίτημα αναβολής από τον ένα διάδικο ή από τον αντίδικό του και, μετά την αποδοχή του από το δικαστήριο, μετατίθεται η συζήτηση της υπόθεσης για άλλη δικάσιμο, σε ημερομηνία την οποία ορίζει αμέσως το δικαστήριο⁹⁹. Από τις 23.01.2017 για την υποβολή του αιτήματος και για τη χορήγηση της αναβολής απαιτείται η καταβολή παραβόλου υπέρ του

⁹⁵ βλ. Ν. Κατσαρό, ό.π.

⁹⁶ βλ. Α. Μπίτζου - Μωραϊτοπούλου, ό.π., σελ. 255.

⁹⁷ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Ε. Μπαλογιάννη), “Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας - Ερμηνεία κατ’ άρθρο”, 2013, άρθ. 281, αριθμ. 2.

⁹⁸ βλ. Ν. Μουσά, “Οι υποβληθείσες προτάσεις των διαδίκων μετά την αναβολή της υπόθεσης στο Πολυμελές Πρωτοδικείο”, Δ 34.446 επ. [448].

⁹⁹ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, “Νομικές Μελέτες Ι”, 1996, σελ. 237.

Ταμείου Χρηματοδότησης Δικαστικών Κτιρίων¹⁰⁰, το οποίο επιστρέφεται στην περίπτωση απόρριψης του αιτήματος, σύμφωνα με το άρθ. 241 παρ. 3 ΚΠολΔ. Για τη χορήγηση της αναβολής δεν εκδίδεται απόφαση, αλλά πραγματοποιείται απλή σημείωση στο πινάκιο κατά τα οριζόμενα στα άρθ. 226 παρ. 4 και 241 ΚΠολΔ¹⁰¹.

Η αναγραφή της υπόθεσης στο πινάκιο αρκεί και δεν απαιτείται εκ νέου κλήτευση του απολιπομένου αντιδίκου, υπό την προϋπόθεση, είτε ότι ο τελευταίος είχε κλητευθεί νόμιμα και εμπρόθεσμα κατά την αρχικώς προσδιορισθείσα δικάσιμο, είτε ότι επέσπευσε ο ίδιος τη συζήτηση, είτε, τέλος, ότι παραστάθηκε νόμιμα κατά τη δικάσιμο κατά την οποία αναβλήθηκε η συζήτηση¹⁰², οπότε με τη νόμιμη και αναντίρρητη παράστασή του καλύπτεται η τυχόν ακυρότητα της κλήτευσής του για την αρχική δικάσιμο¹⁰³. Σε διαφορετική περίπτωση, η αναβολή της υπόθεσης και η αναγραφή της στο πινάκιο δεν ισχύει ως κλήτευση του απολιπομένου κατ' αυτή διαδίκου¹⁰⁴. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η εγγραφή στο πινάκιο δεν αρκεί για να καλύψει τυχόν ελαττώματα της κλήτευσης ή τυχόν μη νόμιμη παράσταση του διαδίκου κατά την αρχικώς προσδιορισθείσα δικάσιμο, κατά την οποία αναβλήθηκε η συζήτηση της υπόθεσης. Ειδικότερα, έχει κριθεί ότι, εάν κατά την αρχική δικάσιμο ο διάδικος δεν παραστάθηκε νομίμως, επειδή ο δικηγόρος που τον εκπροσώπησε δεν είχε προς τούτο πληρεξουσιότητα, η εγγραφή της νέας δικασίμου στο πινάκιο δεν ισχύει ως κλήτευσή του για την μετ' αναβολή δικάσιμο¹⁰⁵.

Όπως έχει κάνει δεκτό ο Άρειος Πάγος, η διάταξη του άρθ. 226 παρ. 4 εδ. δ' ΚΠολΔ εφαρμόζεται και επί διαδοχικών αναβολών, οπότε η κάθε αναβολή εκ του πινακίου ισχύει ως κλήτευση του διαδίκου στη μετ' αναβολή δικάσιμο, χωρίς να απαιτείται εκ νέου κλήτευση του τυχόν απόντος διαδίκου, δίχως να ασκεί καμία

¹⁰⁰ Με εξαίρεση το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ και τους ΟΤΑ. Το ύψος του παραβόλου έχει διαβαθμίσεις, αναλόγως της καθ' ύλην αρμοδιότητας του δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθ. 241 παρ. 3 ΚΠολΔ. Παράβολο δεν απαιτείται όταν η αναβολή ζητείται λόγω αποχής των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους, σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη στο άρθ. 241 παρ. 3 εδ. γ' ΚΠολΔ.

¹⁰¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι υπό την ισχύ της ΠολΔ1835 προβλεπόταν η έκδοση απόφασης που διέτασσε την αναβολή και για την εισαγωγή της υπόθεσης σε συζήτηση χρειαζόταν προηγουμένως η εγγραφή της στο πινάκιο και εν συνεχεία η κοινοποίηση της απόφασης με κλήτευση προς εμφάνιση. Εάν, όμως, η αναβλητική απόφαση καθόριζε ρητά τη νέα δικάσιμο, τότε η υπόθεση εισαγόταν απευθείας προς συζήτηση, χωρίς δηλαδή να απαιτείται η εγγραφή της στο πινάκιο, αρκούσε δε μόνο η επίδοση της απόφασης με κλήση προς εμφάνιση στη μετ' αναβολή συζήτηση, βλ. Σ. Ευκλείδη, "Ερμηνεία της Πολιτικής Δικονομίας", Τόμος Δεύτερος, 1932, σελ. 84.

¹⁰² βλ. Χ. Απαλαγάκη (Ε. Μπαλογιάννη / Π. Ρεντούλη), ό.π., 2016, άρθ. 226, αριθμ. 6.

¹⁰³ βλ. ΕφΠειρ. 35/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁰⁴ βλ. ΑΠ 1271/2012, ΑΠ 12/2011, ΝΟΜΟΣ · ΑΠ 136/1999, ΕλλΔνη 1999.1077.

¹⁰⁵ βλ. ΑΠ 263/2013, ΝΟΜΟΣ.

επιρροή στη συζήτηση της υπόθεσης η δικονομική απουσία του¹⁰⁶. Ωστόσο, έχει μεμονωμένα υποστηριχθεί στη νομολογία και η αντίθετη άποψη, η οποία, κατά συσταλτική ερμηνεία της ανωτέρω διάταξης, δέχεται ότι επί επανειλημμένων αναβολών δεν ισχύει πλέον η πλασματική κλήτευση του αντιδίκου από την αναγραφή στο πινάκιο και απαιτείται η επίδοση κλήσης προς αυτόν¹⁰⁷.

Στην κατ' έφεση δίκη εφαρμόζεται, σύμφωνα με το άρθρ. 498 παρ. 2 ΚΠολΔ, το άρθρ. 226 ΚΠολΔ. Σύμφωνα δε με το άρθρ. 226 παρ. 4 εδ. γ' και δ' ΚΠολΔ, ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου η αναβολή της υπόθεσης και η αναγραφή της στο πινάκιο του δικαστηρίου για τη μετ' αναβολή δικάσιμο ισχύουν ως κλήτευση όλων των διαδίκων για τη δικάσιμο αυτή και δεν απαιτείται νέα κλήση του απόντος διαδίκου¹⁰⁸. Τα ανωτέρω ισχύουν υπό την προϋπόθεση ότι ο απολιπόμενος διάδικος είτε είχε επισπεύσει εγκύρως ο ίδιος τη συζήτηση της υπόθεσης κατά την αρχική δικάσιμο, είτε είχε νόμιμα κλητευθεί να παραστεί κατ' αυτήν, είτε είχε νόμιμα παραστεί σε αυτή, οπότε με τη νόμιμη, χωρίς εναντίωση, παράστασή του καλύφθηκε η τυχόν ακυρότητα της κλήτευσής του για την αρχική δικάσιμο¹⁰⁹.

Σύμφωνα με μία μερίδα της νομολογίας, εάν η συζήτηση της έφεσης αναβληθεί για δεύτερη φορά, τότε απαιτείται πάντοτε η κλήτευση του διαδίκου που δεν εμφανίσθηκε στην πρώτη μετ' αναβολή δικάσιμο, καθώς ο απολιπόμενος διάδικος δεν ήταν δυνατό να αναμένει ότι θα αναβληθεί εκ νέου η συζήτηση, διότι δυνατότητα δεύτερης αναβολής δεν παρέχεται στο δικαστήριο. Εάν παρά ταύτα δεν λάβει χώρα κλήτευση του διαδίκου και αυτός δεν εμφανισθεί, τότε η συζήτηση θα πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη¹¹⁰. Ωστόσο, υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, δηλαδή ότι επί διαδοχικών αναβολών της έφεσης, δεν απαιτείται εκ νέου η κλήτευση του απόντος διαδίκου, εφόσον είχε νόμιμα κλητευθεί κατά την αρχική δικάσιμο ή είχε νόμιμα παραστεί χωρίς εναντίωση, οπότε τυχόν ακυρότητα της κλήτευσής του στην αρχική δικάσιμο καλύφθηκε¹¹¹. Μάλιστα, επί διαδοχικών αναβολών το άρθρ. 498 παρ. 3 ΚΠολΔ (σε συνδυασμό με το άρθρ. 498 παρ. 2 ΚΠολΔ, στο οποίο παραπέμπει) προβλέπει ότι η νέα δικάσιμος δεν μπορεί να απέχει λιγότερο από 30 ημέρες (ή 60

¹⁰⁶ βλ. ΑΠ 38/2017, ΑΠ 1293/2015, ΑΠ 1903/2014, ΝΟΜΟΣ · ΟΛΑΠ 9/2012, ΧρΙΔ 2012.685, ΝΟΜΟΣ, ΔΕΕ 2012.1196, ΕΔΚΑ 2012.988.

¹⁰⁷ βλ. ΜονΠρΘεσ 22213/1995, Αρμεν 1997.394.

¹⁰⁸ βλ. Τ. Ζόμπολα, “Η έφεση κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2005, σελ. 365, παρ. 1331 και σελ. 390, παρ. 1431.

¹⁰⁹ βλ. ΑΠ 1436/2012, ΑΠ 479/2012, ΑΠ 12/2011, ΝΟΜΟΣ · ΕφΠατρ 62/2017, ΝΟΜΟΣ · ΕφΠειρ 262/2013, ΝΟΜΟΣ.

¹¹⁰ βλ. Τ. Ζόμπολα, ό.π., σελ. 393, παρ. 1446 και 1447.

¹¹¹ βλ. ΕφΛαρ 97/2015, ΝΟΜΟΣ.

ημέρες για το διάδικο που διαμένει στο εξωτερικό) από την αρχικώς προσδιορισθείσα ή την προηγούμενη δικάσιμο. Παρά ταύτα, ο αιτούμενος την αναβολή διάδικος δικαιούται να ζητήσει τον προσδιορισμό συντομότερης δικασίμου, δηλαδή τέτοιας που να απέχει λιγότερο από 30 ημέρες (ή 60 ημέρες για διάδικο που διαμένει στο εξωτερικό) από την αρχικώς ορισθείσα (ή την αμέσως προηγούμενη δικάσιμο), εφόσον συμφωνεί προς τούτο ο αντίδικός του. Ο τελευταίος μπορεί να εκφράσει την συναίνεσή του όχι μόνο ρητώς αλλά και σιωπηρώς, δηλώνοντας ότι δεν θα προβάλλει το εκπρόθεσμο της κλήτευσής του. Σε αυτήν την περίπτωση, γίνεται δεκτό ότι καταρτίζεται άτυπη δικονομική συμφωνία σύντμησης της προθεσμίας, σύμφωνα με το άρθρ. 150 παρ. 2 ΚΠολΔ¹¹².

Ενώπιον του Αρείου Πάγου, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 575 εδ. β' ΚΠολΔ, εφαρμόζεται το άρθρ. 226 παρ. 4 εδ. γ' και δ' ΚΠολΔ¹¹³. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι ειδικώς στην περίπτωση της αυτεπάγγελτης αναβολής, που προβλέπει το άρθρ. 575 εδ. α' ΚΠολΔ, επιβάλλεται μόνο η κατάλληλη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρ. 226 παρ. 4 εδ. γ' και δ' ΚΠολΔ και όχι η άνευ όρων εφαρμογή τους. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή του άρθρ. 226 παρ. 4 εδ. δ' ΚΠολΔ ενώπιον της αναιρετικής δίκης προϋποθέτει, κατά την εφαρμογή της ενώπιον των δικαστηρίων της ουσίας, αναβολή χορηγούμενη μόνο κατόπιν αίτησης κάποιου από τους διαδίκους. Ειδικά στην αναιρετική δίκη, προβλέπεται η αυτεπάγγελη αναβολή της συζήτησης και πριν από την έναρξη της συζήτησης, ενώ τέτοια δυνατότητα δεν παρέχεται στα δικαστήρια της ουσίας, όπως συνάγεται από τις σχετικές διατάξεις των άρθρων 241 και 524 παρ. 1 ΚΠολΔ¹¹⁴. Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, γίνεται δεκτό ότι η τελευταία διάταξη εφαρμόζεται μεν και στην περίπτωση αυτεπάγγελτης αναβολής της συζήτησης ενώπιον του Αρείου Πάγου, αλλά αποκλειστικά υπό την προϋπόθεση της παρουσίας και των δύο διαδίκων κατά την αρχικώς ορισθείσα δικάσιμο. Αντιθέτως, αν κατά τη δικάσιμο αυτή είχαν απουσιάσει όλοι οι διάδικοι ή κάποιος από αυτούς, πρέπει απαραίτητως αυτός που απουσίασε να κληθεί κατά τη νέα δικάσιμο από τον αντίδικό του, που επιθυμεί τη συζήτηση κατά τη δικάσιμο αυτή, και αυτό για να μη στερηθεί το δικαίωμα ακρόασης¹¹⁵.

Στις περιπτώσεις όπου δεν τηρείται πινάκιο, όπως στις μικροδιαφορές, απαιτείται η επίδοση από τον επισπεύδοντα τη συζήτηση διάδικο του πρακτικού αναβολής, με

¹¹² βλ. ΕφΠειρ (ναυτ) 35/2015, ΕφΠειρ 262/2013, ΝΟΜΟΣ.

¹¹³ βλ. ΑΠ 1124/2013, ΑΠ 927/2013, ΝΟΜΟΣ.

¹¹⁴ βλ. ΟΛΑΠ 1689/1983, ΝοΒ 1984.1538 · ΑΠ 637/2017, ΑΠ 126/2005, ΝΟΜΟΣ.

¹¹⁵ βλ. ΑΠ 451/2008, ΑΠ 126/2005, ΝΟΜΟΣ.

κλήση προς συζήτηση¹¹⁶. Επίσης, το άρθρ. 226 παρ. 4 ΚΠολΔ δεν τυγχάνει εφαρμογής στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Εκεί η κλήτευση του καθ' ου η αίτηση γίνεται είτε κατά τις γενικές διατάξεις (άρθρ. 122 επ. ΚΠολΔ) είτε σύμφωνα με το άρθρ. 686 παρ. 4 ΚΠολΔ (ήτοι, κατά την επιλογή του δικαστή του Μονομελούς Πρωτοδικείου ή του Ειρηνοδικείου, είτε με επίδοση του εγγράφου που εκδίδει η γραμματεία, στο οποίο αναφέρεται η ημέρα, η ώρα και ο τόπος της συζήτησης, είτε με τηλεγραφική ή τηλεφωνική πρόσκληση της γραμματείας του δικαστηρίου, είτε με σύγχρονη επίδοση κλήσης και αντιγράφου της αίτησης)¹¹⁷. Παράλληλα, στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων δεν τηρείται πινάκιο, στο οποίο να εγγράφεται η αίτηση αμέσως μετά την κατάθεσή της, ώστε να τύχει εφαρμογής του άρθρ. 226 παρ. 4 ΚΠολΔ. Αυτό έχει ως συνέπεια, εάν αναβληθεί η συζήτηση της αίτησης και κάποιος εκ των διαδίκων (αιτών ή καθ' ου) είναι απών, μολονότι κλητεύθηκε νόμιμα και εμπρόθεσμα, να απαιτείται η επίδοση αντιγράφου των πρακτικών αναβολής με κλήση για συζήτηση, προκειμένου ο απολιπόμενος διάδικος να λάβει γνώση της μετ' αναβολής δικασίμου και να διασφαλισθεί το δικαίωμα ακρόασής του, σύμφωνα με το άρθρ. 20 παρ. 1 του Συντάγματος και το άρθρ. 110 παρ. 2 ΚΠολΔ¹¹⁸. Σε διαφορετική περίπτωση, η συζήτηση της υπόθεσης θα πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη.

Ως προς τον χαρακτηρισμό της κρίσης του δικαστηρίου επί του αιτήματος της αναβολής, μολονότι το άρθρ. 226 παρ. 4 ΚΠολΔ κάνει λόγο για σημείωση, γίνεται δεκτό ότι πρόκειται για μη οριστική απόφαση επί παρεμπίπτοντος δικονομικού ζητήματος¹¹⁹. Η εν λόγω απόφαση ως μη οριστική υπόκειται σε ανάκληση, σύμφωνα με το άρθρ. 309 ΚΠολΔ, και για αυτό το λόγο δύναται να ανακληθεί μετά από αίτηση του διαδίκου για προσδιορισμό συντομότερης ημερομηνίας συζήτησης, με ταυτόχρονη σύντμηση και της δικονομικής προθεσμίας κλήτευσης του αντιδίκου, σύμφωνα με το άρθρ. 150 παρ. 1 ΚΠολΔ¹²⁰. Η αποδοχή αυτής της δυνατότητας ανάκλησης χωρίς στάση δίκης έρχεται σε αντίθεση με την άποψη ότι δεν είναι δυνατή η ανάκληση της μη οριστικής απόφασης με αυτοτελή αίτηση¹²¹, διότι μία τέτοια αίτηση δεν δημιουργεί στάση δίκης ούτε έχει τον χαρακτήρα και τη λειτουργία ενδίκου μέσου στρεφόμενου κατά της κρίσης του δικαστηρίου που αποφάσισε την

¹¹⁶ βλ. Κ. Κεραμέα, “Αστικό Δικονομικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος”, 1986, σελ. 224, 225.

¹¹⁷ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Π. Ρεντούλη), ό.π., 2013, άρθρ. 686, αριθμ. 3.

¹¹⁸ βλ. ΜΠρΒολ 87/2016, ΕλλΔνη 2016.844.

¹¹⁹ βλ. Τ. Οικονομόπουλο, ό.π., Τόμος Πρώτος, Τεύχος Β', σελ. 121.

¹²⁰ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, “Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Ι, 2012, άρθρ. 241, αρ. 4 · ΑΠ 487/2009, ΝοΒ 2009.1148.

¹²¹ βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙ”, σελ. 628.

αναβολή της συζήτησης¹²². Ωστόσο, ο συγκεκριμένος περιορισμός κάμπτεται, όταν συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις που δικαιολογούν την ανάκληση ακόμη και χωρίς στάση δίκης, ιδίως όταν διατάχθηκε μέτρο, η εκτέλεση του οποίου είναι ανέφικτη ή όταν τίθεται εμπόδιο στην εξέλιξη της διαδικασίας, το οποίο προκαλεί καθυστέρηση στην ικανοποίηση του δικαιώματος ή όταν η μη οριστική απόφαση είναι προφανώς εσφαλμένη¹²³ και ως εκ τούτου η συνέχιση της διαδικασίας καθίσταται μάταιη¹²⁴. Ειδικώς, έχει κριθεί ότι ο προσδιορισμός της μετ' αναβολής δικασίμου σε μακρινή ημερομηνία, όταν ο διάδικος είναι υπερήλικας και ασθενής, δικαιολογεί την ανάκληση της απόφασης με αυτοτελή αίτηση¹²⁵.

Αντίθετα με τα γενόμενα δεκτά στην πολιτική δίκη, στο χώρο της ποινικής δικαιοσύνης, γίνεται δεκτό ότι η κρίση του δικαστηρίου επί του αιτήματος αναβολής φέρει τον χαρακτήρα παρεμπόδισης απόφασης και οι λόγοι της αναβολής (για παράδειγμα κατ' άρθ. 349 ΚΠΔ για σημαντικά αίτια και κατ' άρθ. 352 παρ. 3 ΚΠΔ για προσαγωγή νέων - κρεισσόνων αποδείξεων)¹²⁶ πρέπει να προσδιορίζονται στην απόφαση με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθ. 93 παρ. 3 Σ. και του άρθ. 139 ΚΠΔ. Ειδικότερα, η απόφαση του δικαστηρίου, είτε αυτό αποδέχεται είτε απορρίπτει το αίτημα αναβολής, θα πρέπει να μνημονεύει τα αποδεικτικά μέσα που ελήφθησαν υπ' όψιν και τα πραγματικά περιστατικά βάσει των οποίων το δικαστήριο κατέληξε στην κρίση του. Σε διαφορετική περίπτωση, ιδρύεται λόγος αναίρεσης¹²⁷.

4. Η αναβολή στην τακτική διαδικασία μετά τις τροποποιήσεις του Ν. 4335/2015

Ο Ν. 4335/2015, ο οποίος επέφερε σημαντικές αλλαγές στον ΚΠολΔ, ιδίως στην τακτική διαδικασία ενώπιον του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, επιδιώκει την αξιοποίηση του χρονικού διαστήματος που μεσολαβεί από την άσκηση της αγωγής έως την ημέρα της συζήτησής της, το οποίο υπό το προγενέστερο δικονομικό

¹²² βλ. ΕφΠειρ (ναυτ) 709/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹²³ βλ. ΕφΠειρ (ναυτ) 709/2015, ΝΟΜΟΣ · Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙ”, σελ. 628, παραπομπή 22 · αντιθ. ΑΠ 780/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹²⁴ βλ. Σ. Σταματόπουλο, “Αναγκαίοι όροι για τη διάσκεψη, έκδοση και δημοσίευση της απόφασης”, ΕΠολΔ 2012.296 επ. [322], με παραπομπή στην ΑΠ 649/1996, Δ 1996.1191.

¹²⁵ βλ. ΑΠ 487/2009, ΝοΒ 2009.1148.

¹²⁶ βλ. Α. Παπαδαμάκη, “Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία”, 2012, σελ. 511.

¹²⁷ βλ. ΑΠ 181/2016, ΕλλΔνη 2016.1485.

σύστημα παρέμενε αναξιοποίητο¹²⁸. Παράλληλα, η νέα διάρθρωση της τακτικής διαδικασίας ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, με πυρήνα τις διατάξεις του άρθ. 237 ΚΠολΔ, δίνει έμφαση στην ευθύνη των διαδίκων ως προς την επίσπευση της δίκης και την ταχεία επίλυση της διαφοράς, η οποία εντάσσεται στη νέα διάταξη του άρθ. 116 παρ. 2 ΚΠολΔ¹²⁹ ως θεμελιώδης δικονομική αρχή¹³⁰. Στο μεγαλύτερο πρωτοδικείο της χώρας, το Πρωτοδικείο Αθηνών, υπό το προϋσχύσαν δικονομικό σύστημα η συζήτηση προσδιοριζόταν, κατά μέσο όρο, 40 μήνες μετά την κατάθεση της αγωγής¹³¹, ενώ η αναβολή αυτής, η οποία χορηγείτο κατά κανόνα αφειδώς στις επονομαζόμενες “πρωτοείσακτες υποθέσεις”, καθιστούσε γράμμα κενό την αρχή της εύλογης διάρκειας δίκης.

Σύμφωνα με τη νέα τακτική διαδικασία, ενώπιον του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας αποκλείεται η αναβολή της συζήτησης κατά το άρθ. 241 ΚΠολΔ, με ρητή πρόβλεψη στο τελευταίο εδάφιο της παρ. 4 του άρθ. 237 ΚΠολΔ. Η αιτιολογική έκθεση του Ν. 4335/2015 κάνει ξεχωριστή μνεία στην κατάργηση της δυνατότητας εφαρμογής του άρθ. 241 ΚΠολΔ, τονίζοντας την ανάγκη επίτευξης του στόχου της επιτάχυνσης της δίκης, με την πάταξη των παρελκυστικών τακτικών των διαδίκων. Ταυτοχρόνως, η μορφολογία της νέας τακτικής διαδικασίας, κατά την οποία η προφορική συζήτηση είναι καταρχήν τυπική (με την επιφύλαξη του άρθ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ) και όλοι οι ισχυρισμοί και τα αποδεικτικά μέσα κατατίθενται στις προβλεπόμενες προθεσμίες του άρθ. 237 παρ. 1 και 2 ΚΠολΔ πριν από τη δικάσιμο, αποκλείει κάθε δυνατότητα αναβολής. Το άρθ. 241 ΚΠολΔ έχει εκτοπισθεί από την τακτική διαδικασία, ως μη συμβατό προς αυτή, καθώς το βάρος πέφτει στην έγγραφη προδικασία και η επ' ακροατηρίω συζήτηση είναι πλέον τυπική¹³². Σε αντίθεση με την τακτική διαδικασία του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, ο Ν. 4335/2015 δεν επέφερε κάποια μεταβολή στις προϋποθέσεις χορήγησης αναβολής στις ειδικές διαδικασίες και στην εκούσια δικαιοδοσία¹³³. Συνεπώς, το άρθ. 241 ΚΠολΔ εφαρμόζεται πλέον αποκλειστικά στις ειδικές διαδικασίες και στην εκούσια δικαιοδοσία¹³⁴.

¹²⁸ βλ. αιτιολογική έκθεση του Ν. 4335/2015, σελ. 2 · Γ. Ορφανίδη, “Η τακτική διαδικασία στην πρωτοβάθμια δίκη” στον τόμο “Η πολιτική δίκη σε κρίσιμη καμπή - επιστημονικό συνέδριο προς τιμήν του καθηγητή Νικολάου Νίκα”, 2016, σελ. 28.

¹²⁹ Η δεύτερη παράγραφος προστέθηκε στο άρθ. 116 ΚΠολΔ με το Ν. 4335/2015.

¹³⁰ βλ. Ι. Κατρά, “Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας – Κατ' άρθρο Νομολογία”, 2016, άρθ. 237, σελ. 225.

¹³¹ βλ. Γ. Ορφανίδη, ό.π., σελ. 27.

¹³² βλ. Ι. Κατρά, ό.π., άρθ. 237, σελ. 228.

¹³³ βλ. Κ. Καλαβρό, “Εισαγωγή – Η φυσιολογία των νέων ρυθμίσεων”, ΕΠολΔ 2014.172.

¹³⁴ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2016, άρθ. 237, αριθμ. 14.

Για τον ίδιο λόγο, δηλαδή την αποφυγή της αναβολής, προβλέφθηκε ότι οι παρεμβάσεις, προσεπικήσεις, ανακοινώσεις και ανταγωγές κατατίθενται και επιδίδονται εντός των προθεσμιών του άρθ. 238 ΚΠολΔ, οι οποίες υπολογίζονται με σημείο αναφοράς τον χρόνο κατάθεσης της αγωγής¹³⁵. Έτσι, πλέον, δεν είναι δυνατή η αναβολή, με την αιτιολογία ότι η παρέμβαση, η προσεπίκληση ή η ανακοίνωση προσδιορίστηκε να συζητηθεί σε άλλη δικάσιμο σε σχέση με την ημερομηνία συζήτησης της αγωγής.

Κατά τη γνώμη της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής του νέου ΚΠολΔ, δεν αφήνεται πεδίο για την αναβολή της συζήτησης, καθώς κατά την τύποις προφορική συζήτηση ο φάκελος της δικογραφίας έχει κλείσει περιλαμβάνοντας την κατάθεση προτάσεων και αποδεικτικών μέσων. Βεβαίως, η αναβολή της συζήτησης κατά τα άρθρα 265 και 266 ΚΠολΔ εξακολουθεί να είναι δυνατή¹³⁶.

Ωστόσο, δεν αποκλείεται στην πράξη να ανακύψει κάποιος σπουδαίος λόγος αναβολής και στη νέα τακτική διαδικασία. Ο *a priori* γενικός αποκλεισμός της δυνατότητας προσφυγής στο άρθ. 241 ΚΠολΔ μπορεί να οδηγήσει σε πλείστα προβλήματα και άδικες λύσεις¹³⁷. Είναι αληθές ότι η αιτιολογική έκθεση προκρίνει ως εναλλακτική επιλογή, στην περίπτωση που συντρέχει κάποιος λόγος αναβολής, την παράταση των δικονομικών προθεσμιών, κατά το άρθ. 148 ΚΠολΔ¹³⁸. Παρά ταύτα, η αιτιολογική έκθεση δεν δίνει κάποια απάντηση για το τι μέλλεται να συμβεί, όταν οι διάδικοι έχουν μεν κάποιον σπουδαίο λόγο αναβολής, ο οποίος, ωστόσο, δεν συνδέεται με την τήρηση των δικονομικών προθεσμιών. Σε αυτήν την περίπτωση, η προσφυγή στο άρθ. 148 ΚΠολΔ δεν μπορεί να προσφέρει καμία λύση. Για παράδειγμα, τι θα συμβεί όταν οι διάδικοι επιθυμούν να εκκινήσουν προσπάθειες συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς τους¹³⁹; Θα μπορούσε να ανταπαντήσει κανείς ότι για αυτήν την περίπτωση ο νομοθέτης υπήρξε προνοητικός και περιέλαβε ειδική ρύθμιση στο άρθ. 214Γ παρ. 1 εδ. δ' ΚΠολΔ, προβλέποντας τη ματαίωση της συζήτησης. Όμως, η ματαίωση της συζήτησης δεν αποτελεί πρόσφορη λύση, γιατί επιβαρύνει τους διαδίκους με επιπλέον έξοδα για την επαναφορά της συζήτησης με

¹³⁵ βλ. Διοικητική Ολομέλεια Αρείου Πάγου 11/2014, πρακτικά και απόφαση, ΕΠολΔ 2014.163.

¹³⁶ βλ. Ι. Κατρά, ό.π., άρθ. 237, σελ. 228.

¹³⁷ βλ. Σ. Γεωργουλέα, “Η δίκη ενώπιον των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων κατά την τακτική διαδικασία: νομοτεχνικά ζητήματα, πρακτικά προβλήματα και προτεινόμενες λύσεις”, ΕλλΔνη 2016.41 επ. [47] · Κ. Μακρίδου “Ταχύτητα απονομής της δικαιοσύνης στην πολιτική δίκη”, ΕλλΔνη 2016.1281 επ. [1294].

¹³⁸ βλ. αιτιολογική έκθεση Ν. 4335/2015, σελ. 12.

¹³⁹ βλ. Σ. Γεωργουλέα, ό.π..

κλήση¹⁴⁰ στην περίπτωση αποτυχίας της απόπειρας συμβιβασμού. Πρωτίστως, όμως, διότι η μη επαναφορά της συζήτησης εντός 60 ημερών από τη ματαίωσή της επιφέρει τη δυσμενέστατη έννομη συνέπεια της ανάκλησης της αγωγής, σύμφωνα με το άρθρ. 260 παρ. 2 ΚΠολΔ. Έτσι, οδηγούμαστε στο εξής αδιέξοδο: και η προσπάθεια συμβιβασμού να έχει αποτύχει και δικαστική απόφαση να μην έχει εκδοθεί για τη συγκεκριμένη διαφορά. Για το λόγο αυτό από τη θεωρία¹⁴¹ προκρίνεται η κατάργηση του ανεξαιρέτου αποκλεισμού του άρθρ. 241 ΚΠολΔ και η εισαγωγή σχετικής επιφύλαξης στο τελευταίο εδάφιο της τέταρτης παραγράφου του άρθρ. 237 ΚΠολΔ.

Επιπλέον, ο γενικός απαγορευτικός κανόνας μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην πρόοδο της δίκης, όταν ο δικαστής, έχοντας πλέον στα χέρια του τον πλήρη φάκελο της δικογραφίας, διαπιστώσει ότι συντρέχει όχι λόγος αναβολής της συζήτησης, αλλά λόγος αναστολής εν γένει της δίκης σύμφωνα με το άρθρ. 249 ή 250 ΚΠολΔ. Σε αυτήν την περίπτωση ανακύπτει το ζήτημα του σταδίου κατά το οποίο θα διαταχθεί η αναστολή της προόδου της δίκης, προκειμένου να περατωθεί η διοικητική, πολιτική ή ποινική διαδικασία. Εφόσον, στη γραπτή διαδικασία δεν υπάρχει καμία δυνατότητα παράκαμψης του κανόνα του άρθρ. 237 παρ. 4 εδ. τελ. ΚΠολΔ, μοναδική διέξοδος φαίνεται να είναι η διαταγή της αναστολής κατά την τυχόν επακολουθήσει προφορική συζήτηση του άρθρ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ¹⁴². Πράγματι, κατά το στάδιο αυτό, ο δικαστής ή το δικαστήριο, επί πολυμελούς σύνθεσης, έχοντας μία πληρέστερη εικόνα της υπόθεσης μπορεί να κρίνει κατά πόσο συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αναστολής των ανωτέρω δύο άρθρων, εκδίδοντας μη οριστική απόφαση.

Ωστόσο, δεν αποκλείεται, κατά τη γνώμη μας, να εκδοθεί μη οριστική απόφαση κατ' άρθρα 249 και 250 ΚΠολΔ και χωρίς να μεσολαβήσει η προφορική συζήτηση του άρθρ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ, καθώς εδώ δεν πρόκειται για επανάληψη της συζήτησης για να ακολουθήσει εμμέριση απόδειξη ή για να συμπληρωθούν ελλείψεις κατά το άρθρ. 254 ΚΠολΔ (όπως προσκομιδή αποδεικτικών μέσων, θεραπεία πραγματικής αοριστίας της αγωγής κ.α.). Επομένως, στις περιπτώσεις που το δικαστήριο διαπιστώνει, αυτεπαγγέλτως ή μετά από ισχυρισμό των διαδικών που εμπεριέχεται στις κατατεθειμένες προτάσεις τους, ότι εκκρεμεί πολιτική, διοικητική ή ποινική δίκη που μπορεί να επηρεάσει την κρίση του, τότε δύναται να εκδώσει μη οριστική

¹⁴⁰ βλ. Σ. Γεωργουλέα, ό.π.

¹⁴¹ βλ. Σ. Γεωργουλέα, ό.π.

¹⁴² βλ. Κ. Μακρίδου "Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις του ΣχΝΚΠολΔ (2014) ως προς την τακτική διαδικασία - συζήτηση στο ακροατήριο", ΕΠολΔ 2014.187 επ. [189].

απόφαση, χωρίς να χρειάζεται να προσφύγει στο άρθ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ, εάν κρίνει ότι δεν υπάρχει ανάγκη εξέτασης μαρτύρων. Με την επιλογή αυτή κρίνουμε ότι υπηρετείται αποτελεσματικότερα η αρχή της οικονομίας της δίκης και η αποφυγή άσκοπων δικαστικών ενεργειών.

Περαιτέρω, διερωτάται κανείς εάν είναι δυνατή η χορήγηση αναβολής κατά το άρθ. 241 ΚΠολΔ στην επαναλαμβανόμενη συζήτηση του άρθ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ. Με βάση το γράμμα της διάταξης, δεν φαίνεται να υφίσταται τέτοιος περιορισμός, καθώς ουδεμία αναφορά υπάρχει στο άρθ. 241 ΚΠολΔ, αντίστοιχη με εκείνη του άρθ. 237 παρ. 4 ΚΠολΔ¹⁴³. Θα λέγαμε λοιπόν, ότι σε αυτό το στάδιο, δηλαδή της προφορικής διαδικασίας εξέτασης των μαρτύρων, είναι δυνατή η αναβολή της συζήτησης, είτε λόγω συνδρομής σπουδαίου λόγου είτε λόγω αποχής των δικηγόρων των διαδίκων. Όμως, παρ' όλο που τέτοιος αποκλεισμός δεν φαίνεται να υφίσταται με βάση τη γραμματική ερμηνεία και η συνδρομή σπουδαίου λόγου ή η αποχή των δικηγόρων ενδέχεται να λάβει χώρα, είναι αμφίβολο εάν η αναβολή της συζήτησης συμβαδίζει με την κεντρική φιλοσοφία και φιλοδοξία του Ν. 4335/2015, δηλαδή την επιτάχυνση της δίκης και την έκδοση οριστικής απόφασης σε εύλογο χρόνο. Μία τέτοια ευχέρεια είναι βέβαιο ότι θα οδηγούσε σε περαιτέρω καθυστερήσεις στην έκδοση απόφασης επί της ουσίας της διαφοράς, ενώ θα οδηγούσε σε έμμεση επαναφορά της καταργηθείσας τακτικής διαδικασίας. Προς αποφυγή τέτοιας παρελκυστικής συμπεριφοράς, προτίνεται ότι θα ήταν ευχερέστερο να εισαχθεί στο άρθ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ αντίστοιχη απαγόρευση με εκείνη του άρθ. 237 παρ. 4 ΚΠολΔ ή να προστεθεί στο άρθ. 241 σχετική επιφύλαξη¹⁴⁴, διότι διαφορετικά η χορήγηση αναβολής θα αφεθεί στην κυριαρχική κρίση του δικάζοντος δικαστηρίου.

Παρατηρείται, εξάλλου, ότι η προσφυγή στην εφαρμογή του άρθ. 254 ΚΠολΔ και ο κίνδυνος αναγωγής της επανάληψης της συζήτησης σε κανόνα στη νέα τακτική διαδικασία θα οδηγήσει στη διεξαγωγή της δίκης σε δύο στάδια και εν τούτοις πράγμασι στην επαναφορά του δικονομικού συστήματος της προδικαστικής απόφασης, ακόμη και όταν εν τέλει η αγωγή θα απορριφθεί ως απαράδεκτη ή νόμω αβάσιμη¹⁴⁵.

¹⁴³ βλ. Κ. Μακρίδου, “Η κατ' άρθρο 246 ΚΠολΔ συνεκδίκαση υποθέσεων και ειδικότερα ζητήματα μετά την ισχύ του ν. 4335/2015”, ΕΠολΔ 2017.1 επ. [3].

¹⁴⁴ βλ. Κ. Καλαβρό, “Εισαγωγή - Η φυσιολογία των νέων ρυθμίσεων”, ΕΠολΔ 2014, σελ. 172.

¹⁴⁵ βλ. Γ. Ορφανίδη, ό.π., σελ. 29.

Β' ΜΕΡΟΣ

Α. Οι περιπτώσεις αναβολής της συζήτησης στον ΚΠολΔ

1. Η αναβολή του άρθ. 241 ΚΠολΔ και η συνδρομή του σπουδαίου λόγου

Κεντρική διάταξη που ρυθμίζει την αναβολή της συζήτησης είναι εκείνη του άρθ. 241 ΚΠολΔ, το οποίο παρέχει την ευχέρεια στο δικαστήριο να αναβάλλει, μετά από αίτηση του διαδίκου, μία μόνο φορά τη συζήτηση της υπόθεσης. Η δυνατότητα αυτή προβλέπεται για κάθε δικαιοδοτικό βαθμό και ενώπιον του Αρείου Πάγου (άρθ. 524 παρ. 1, άρθ. 548 και άρθ. 575 ΚΠολΔ). Σύμφωνα με τη ρητή πρόβλεψη του άρθ. 241 ΚΠολΔ, για τη χορήγηση της αναβολής απαιτείται η ύπαρξη σπουδαίου λόγου. Πρόκειται για μία αόριστη νομική έννοια¹⁴⁶, η οποία δεν είναι εκ των προτέρων προσδιορισμένη από το νομοθέτη, με συνέπεια ο δικαστής να καλείται να την εξειδικεύσει με βάση αφενός τα διδάγματα της κοινής πείρας και αφετέρου τα χαρακτηριστικά της κάθε συγκεκριμένης υπόθεσης¹⁴⁷. Είναι, βέβαια, διαφορετικό το ζήτημα εάν ως αόριστη νομική έννοια υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου ή ανήκει στην κυριαρχική εξουσία του δικαστηρίου της ουσίας, το οποίο αναλύεται στο οικείο σημείο της μελέτης.

Γίνεται δεκτό ότι συνιστά σπουδαίο λόγο, που δικαιολογεί την αναβολή της συζήτησης, η ανάγκη συμπλήρωσης τυπικών ελλείψεων του δικογράφου ή συγκέντρωσης των απαιτούμενων αποδεικτικών εγγράφων¹⁴⁸, η αλλαγή του δικαστικού πληρεξουσίου, όχι, όμως, όταν ο δικαστικός πληρεξούσιος έχει την ίδια ημέρα άλλη υπόθεση σε διαφορετικό δικαστήριο¹⁴⁹, η αιφνίδια ασθένεια του πληρεξουσίου δικηγόρου¹⁵⁰, η αποχή του γραμματέα της έδρας¹⁵¹, οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των διαδίκων προς επίτευξη συμβιβασμού, η αδυναμία συγκέντρωσης των αποδεικτικών εγγράφων ή η προσκομιδή των νομιμοποιητικών

¹⁴⁶ βλ. Κ. Μπέη / Κ. Καλαβρό / Σ. Σταματόπουλο, “Δικονομία των ιδιωτικών διαφορών - Τόμος II”, 2001, σελ. 197 · Γ. Διαμαντόπουλο, “Ο πληρεξούσιος δικηγόρος ως φορέας γεγονότων ανωτέρας βίας στο πεδίο της ανακοπής ερημοδικίας”, Αρμεν 1997.441.

¹⁴⁷ βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ”, σελ. 405, 406.

¹⁴⁸ βλ. Κ. Μπέη / Κ. Καλαβρό / Σ. Σταματόπουλο, ό.π., σελ. 197.

¹⁴⁹ βλ. Σ. Δεληκωστόπουλο / Λ. Σινανιώτη, “Ερμηνεία κατ’ άρθρον Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας”, Β', 1969, άρθ. 249, αριθμ. Ι.Ι., σελ. 236 · ΑΠ 1211/2016, ΕλλΔνη 2016.1487.

¹⁵⁰ βλ. ΑΠ 67/2015, ΝΟΜΟΣ · ΕφΠειρ 223/2014, ΝΟΜΟΣ.

¹⁵¹ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Π. Ρεντούλη), ό.π., 2016, άρθ. 241, αριθμ. 4.

εγγράφων του πληρεξουσίου δικηγόρου¹⁵². Για παράδειγμα, στη διαδικασία συζήτησης αίτησης συναινετικού διαζυγίου, κατά την οποία απαιτείται, απόντων των αιτούντων συζύγων, η ύπαρξη έγγραφης πληρεξουσιότητας του παραστάntος δικηγόρου ή των παραστάntων δικηγόρων, σύμφωνα με το άρθ. 1441 παρ. 1 ΑΚ, είναι δυνατή η αναβολή της συζήτησης, κατά το άρθ. 241 ΚΠολΔ, προκειμένου να προσκομισθεί το πληρεξούσιο¹⁵³. Ενώπιον του Αρείου Πάγου, επίσης, είναι δυνατή η αναβολή της συζήτησης, προκειμένου ο πληρεξούσιος δικηγόρος να προσαγάγει το συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο, για να μπορέσει να παρασταθεί ο ίδιος κατά τη συζήτηση της αναίρεσης¹⁵⁴. Παρεμφερή λύση προσφέρει το άρθ. 105 ΚΠολΔ για τη συμπλήρωση ελλείψεων ως προς τη γενική ή ειδική πληρεξουσιότητα, σύμφωνα με το οποίο το δικαστήριο μπορεί να εκδώσει μη οριστική απόφαση για την προσκομιδή του πληρεξουσίου εγγράφου, τάσσοντας συγχρόνως¹⁵⁵ προθεσμία για τη συμπλήρωση των ελλείψεων.

Επί ελλείψεων στην ικανότητα των διαδίκων ή στην εκπροσώπησή τους και στην άδεια για τη διεξαγωγή της δίκης (π.χ. για την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων και ενδίκων μέσων από Δήμο, απαιτείται άδεια της Οικονομικής Επιτροπής, σύμφωνα με το άρθ. 72 παρ. 1 εδ. ιγ' του Ν. 3852/2010, το δε Δήμο εκπροσωπεί ο Δήμαρχος, σύμφωνα με το 59 παρ. 1 εδ. α' του ως άνω νόμου)¹⁵⁶, είναι δυνατή η προσφυγή στο άρθ. 241 ΚΠολΔ για τη συμπλήρωσή τους¹⁵⁷. Πέραν αυτής της επιλογής, ειδική ρύθμιση περιέχει το άρθ. 67 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο το δικαστήριο υποχρεούται να αναβάλλει την πρόοδο της δίκης, τάσσοντας συγχρόνως προθεσμία για τη συμπλήρωση της έλλειψης¹⁵⁸, ή να διατάξει μόνο τη συμπλήρωση χωρίς προσδιορισμό προθεσμίας, χωρίς να προκαλείται ακυρότητα από αυτήν την παράλειψη¹⁵⁹. Υποστηρίζεται¹⁶⁰, όμως, ότι η αναβολή της προόδου της δίκης για τη συμπλήρωση τυπικών ελλείψεων που αφορούν στην ικανότητα των διαδίκων για δικαστική παράσταση, σύμφωνα με το άρθ. 67 παρ. 1 ΚΠολΔ, προσομοιάζει με την

¹⁵² βλ. Σ. Γεωργουλέα, ό.π.

¹⁵³ βλ. ΜονΠρΘεσ 512/1989, Δ 1990.394 · Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Π. Ρεντούλη), ό.π., 2016, άρθ. 241, αριθμ. 4.

¹⁵⁴ βλ. ΑΠ 90/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁵⁵ Αλλά όχι απαραίτητως, βλ. ΠολΠρΑθ 3255/2004, αδημ., η οποία δεν έταξε προθεσμία για την προσκομιδή της πληρεξουσιότητας σε αγωγή διαζυγίου.

¹⁵⁶ βλ. ΣτΕ 340/2006, ΝΟΜΟΣ.

¹⁵⁷ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 67, αριθμ. 1.

¹⁵⁸ βλ. ΑΠ 1883/2008, ΝΟΜΟΣ · ΕφΠειρ 236/2015, ΝΟΜΟΣ · ΠολΠρΦλ 18/2011, ΕΠολΔ 2012.742.

¹⁵⁹ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 67, αριθμ. 2.

¹⁶⁰ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, “Νομικές Μελέτες Γ”, 1996, σελ. 239.

αναστολή του άρθ. 249 ΚΠολΔ και όχι με αναβολή της συζήτησης, όταν δεν προσδιορίζεται συγχρόνως η νέα ημερομηνία συζήτησης.

Ακόμη, σπουδαίο λόγο, που δικαιολογεί την αναβολή της συζήτησης, αποτελεί η ανάγκη τήρησης της τάξης κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο ή κατά τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων εκτός του ακροατηρίου (π.χ. κατά τη διενέργεια αυτοψίας), οπότε παρέχεται στο δικαστήριο η επιλογή της αναβολής αντί της απομάκρυνσης των θορυβοποιών παραγόντων της δίκης και της επιβολής των ποινών τάξεως¹⁶¹. Αντίθετα, έχει κριθεί ότι δεν συνιστά λόγο αναβολής η έκδοση πράξης εφαρμογής για ένταξη αγροτεμαχίου στο σχέδιο πόλεως σε δίκη διανομής ακινήτου μέσω πλειστηριασμού¹⁶².

Επίσης, όταν ο διάδικος έχει ασκήσει και ανακοπή ερημοδικίας και έφεση κατά της αυτής απόφασης (την έφεση υπό την ενδοδιαδικαστική αίρεση απόρριψης της ανακοπής ερημοδικίας), η συζήτηση της έφεσης θα πρέπει να αναβληθεί (εκτός εάν το δευτεροβάθμιο δικαστήριο κρίνει ότι η έφεση είναι απαράδεκτη), διότι εάν γίνει δεκτή η ανακοπή ερημοδικίας, τότε η έφεση θα είναι άνευ αντικειμένου¹⁶³. Υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς των πολλαπλών συζητήσεων (δηλαδή προ του Ν. 2915/2001), όπου ήταν δυνατή η ανακοπή ερημοδικίας κατά αποφάσεων που είχαν εκδοθεί ερήμην σε μεταγενέστερη συζήτηση, και όχι μόνο κατά των οριστικών αποφάσεων, όπως σήμερα ισχύει¹⁶⁴, επειδή, ούτε η προθεσμία ούτε η νομότυπη και εμπρόθεσμη άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας μπορούσαν να επιφέρουν αναστολή της περαιτέρω εκδίκασης της υπόθεσης, υποστηρίχθηκε από τον Ματθία¹⁶⁵ ότι, ενόψει των συνεπειών του άρθ. 509 ΚΠολΔ, ήταν δυνατή η αναβολή της περαιτέρω διαδικασίας μέσω δύο δικονομικών οχημάτων, αυτών των άρθ. 241 και 249 ΚΠολΔ, μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης επί της ανακοπής, υπό την προϋπόθεση ότι πιθανολογούνται νόμιμοι και βάσιμοι οι λόγοι της.

Αντίθετα, είναι απορριπτέο ως παρελκυστικό το αίτημα αναβολής, όταν προσδιορίζεται η συζήτηση της ασκηθείσας έφεσης σε δύο διαφορετικές ημερομηνίες, κατόπιν κλήσης τόσο του εκκαλούντος όσο και του εφεσιβλήτου και ζητείται η αναβολή της συζήτησης για τη μεταγενέστερη ημερομηνία. Σε αυτήν την περίπτωση

¹⁶¹ βλ. Κ. Καλαβρό “Πολιτική Δικονομία – Γενικό Μέρος – Διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια”, 2016, σελ. 432.

¹⁶² βλ. ΕφΑθ 132/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁶³ βλ. Σ. Ματθία, “Ανακοπή ερημοδικίας και έφεση κατά των ερήμην αποφάσεων”, ΕλλΔνη 1995.11 επ. [12, 15].

¹⁶⁴ βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ”, σελ. 91.

¹⁶⁵ βλ. Σ. Ματθία, ό.π., σελ. 12.

ισχύει, θα λέγαμε, ο κανόνας της χρονικής προτεραιότητας και η έφεση θα πρέπει να συζητηθεί στην προγενέστερη ημερομηνία. Εξάλλου, σε μία τέτοια περίπτωση δεν χωρεί η ένσταση εκκρεμοδικίας, καθώς η κλήση προς συζήτηση δεν επάγεται τέτοια έννομη συνέπεια. Ούτε είναι δυνατή η αναστολή της δίκης, κατ' άρθρο 249 ΚΠολΔ, με το επιχείρημα ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, καθώς μία μόνο έφεση έχει ασκηθεί. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση προσδιορισμού, κατόπιν περισσότερων κλήσεων, διαφορετικών δικασίμων για την ίδια αγωγή¹⁶⁶.

Σπουδαίο λόγο δεν συνιστά ούτε ο προσδιορισμός ξεχωριστής δικασίμου για την κύρια ή την πρόσθετη παρέμβαση, λόγω της μη προβλεπόμενης στον ΚΠολΔ δυνατότητας αυτοτελούς προσδιορισμού της παρέμβασης¹⁶⁷. Προκειμένου να αποφεύγονται τέτοια εμπόδια στην πρόοδο της διαδικασίας που οδηγούν σε παρέλκυση της δίκης, οι διατάξεις περί αναβολής θα πρέπει να ερμηνεύονται στενά¹⁶⁸. Ήδη με το Ν. 4335/2015 καταργήθηκε το άρθ. 231 ΚΠολΔ, το οποίο προέβλεπε τη δυνατότητα χορήγησης αναβολής στην περίπτωση άσκησης πρόσθετης παρέμβασης στο ακροατήριο του Ειρηνοδικείου, ενώ προβλέφθηκε ρητά στο άρθ. 591 παρ. 1 περ. β' ΚΠολΔ ότι στις ειδικές διαδικασίες η συζήτηση των παρεμβάσεων (αλλά και των προσεπικλήσεων και των ανακοινώσεων) προσδιορίζεται υποχρεωτικά στην ίδια δικάσιμο με αυτή της κύριας υπόθεσης. Αναφορικά με τη νέα τακτική διαδικασία, το άρθ. 238 ΚΠολΔ καθορίζει τις προθεσμίες άσκησης των παρεμβάσεων, προσεπικλήσεων και ανακοινώσεων με σημείο αναφοράς το χρόνο κατάθεσης της αγωγής. Εξάλλου, η διάρθρωση της νέας τακτικής διαδικασίας δεν αφήνει πλέον περιθώρια προσδιορισμού ιδιαίτερης δικασίμου αποκλειστικά για τις παρεμβάσεις, προσεπικλήσεις ή ανακοινώσεις.

Θα μπορούσε να διερωτηθεί κανείς, εάν η αδυναμία του διαδίκου να καταβάλλει την αμοιβή του πληρεξουσίου δικηγόρου του για την παράστασή του στο δικαστήριο αποτελεί σπουδαίο λόγο για την αναβολή της συζήτησης. Πρόκειται, δυστυχώς, για ένα πρόβλημα που απασχολεί το τελευταίο διάστημα διαδίκους και δικηγόρους, καθώς, λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών, ολοένα και περισσότεροι πολίτες αδυνατούν να καλύψουν το κόστος προσφυγής στη δικαιοσύνη. Το ζήτημα έχει απασχολήσει τον Άρειο Πάγο στα πλαίσια της ποινικής δίκης. Ειδικότερα, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο ασχολήθηκε με το ζήτημα, εάν συνιστά “*ιδιαιτέρως*

¹⁶⁶ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, “Προβλήματα πολλαπλότητας δικών”, Δ 28.139 επ. [142], με παραπομπή σε ΕφΘεσ 3562/1988, Αρμ 1989.671.

¹⁶⁷ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, ό.π., σελ. 146.

¹⁶⁸ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, ό.π., σελ. 142.

εξαιρετική περίπτωση” που να δικαιολογεί την αναβολή της συζήτησης κατά το άρθ. 515 παρ. 1 ΚΠΔ, ο προβαλλόμενος από τον αναιρεσείοντα ισχυρισμός περί της οικονομικής αδυναμίας του στην καταβολή της αμοιβής του πληρεξουσίου δικηγόρου του. Η απόφαση του δικαστηρίου ήταν απορριπτική, με την αιτιολογία ότι για τέτοιες περιπτώσεις πολιτών με χαμηλό εισόδημα υπάρχει ο Ν. 3226/2004 για την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας, με βάση τον οποίο ο διάδικος θα μπορούσε να αιτηθεί το διορισμό συνηγόρου¹⁶⁹. Η λύση της νομολογίας οδηγεί στο ανεπιεικές αποτέλεσμα της ερημοδικίας του διαδίκου, ο οποίος δεν μερίμνησε να ζητήσει το διορισμό νομικού παραστάτη μέσω του θεσμού της νομικής βοήθειας.

1.1. Η οριοθέτηση της έννοιας του σπουδαίου λόγου μέσω άλλων αόριστων νομικών εννοιών που εμπεριέχονται στο δικονομικό δίκαιο

Όπως προέκυψε από την ανάλυση που προηγήθηκε, η θεωρία και η νομολογία αντιμετωπίζουν περιπτωσιολογικά τα πραγματικά περιστατικά που εμπίπτουν στην έννοια του σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ, χωρίς να έχουν προχωρήσει στον προσδιορισμό του περιεχομένου της. Για αυτόν το λόγο στο παρόν σημείο της μελέτης θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε εννοιολογικά το σπουδαίο λόγο του άρθ. 241 ΚΠολΔ, βασιζόμενοι σε αντίστοιχες έννοιες οι οποίες έχουν ήδη οριοθετηθεί. Θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε ομοιότητες με παρεμφερείς αόριστες νομικές έννοιες οι οποίες εμπεριέχονται σε διατάξεις του δικονομικού δικαίου, όπως το περιεχόμενό τους έχει διαμορφωθεί από τη θεωρία και τη νομολογία.

Ειδικότερα, θα εξετάσουμε τις έννοιες α. της ανωτέρας βίας στην ανακοπή ερημοδικίας, στην αίτηση επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση και στην αναψηλάφηση, καθώς και β. του σπουδαίου λόγου στην αίτηση σύντμησης νόμιμων προθεσμιών.

α. Η ανωτέρα βία ως λόγος ανακοπής ερημοδικίας (άρθ. 501 επ. ΚΠολΔ)

Η ανακοπή ερημοδικίας ως ένδικο μέσο ρυθμίζεται στα άρθ. 501 - 510 ΚΠολΔ, ενώ ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας περιέχει ειδική ρύθμιση στο άρθ. 469 παρ. 1 για τις μικροδιαφορές και στο άρθ. 764 παρ. 3 για την εκούσια δικαιοδοσία.

Σύμφωνα με το γενικό κανόνα του άρθ. 505 παρ. 1 ΚΠολΔ, το έγγραφο της ανακοπής ερημοδικίας πρέπει να περιέχει έναν τουλάχιστον σαφή και ορισμένο λόγο

¹⁶⁹ βλ. ΑΠ 853/2012, ΕλλΔνη 2012.1449.

από εκείνους που αναφέρονται στο άρθ. 501 ΚΠολΔ, δηλαδή τη μη κλήτευση ή τη μη νόμιμη ή μη εμπρόθεσμη κλήτευση ή τη συνδρομή λόγου ανώτερης βίας, για τη μη εμφάνιση του ανακόπτοντος στην ερήμην αυτού συζήτηση της υπόθεσης, επί της οποίας εκδόθηκε η προσβαλλόμενη ερήμην απόφαση¹⁷⁰.

Η διάταξη του άρθ. 501 ΚΠολΔ περιέχει κανόνα δικονομικού δικαίου, με εξαίρεση την περίπτωση της ανωτέρας βίας που αποτελεί κανόνα ουσιαστικού δικαίου, καθώς καθορίζει τον τρόπο, τα όργανα και τη μορφή της ένδικης προστασίας, που ρυθμίζουν την άσκηση και διασφάλιση του ουσιαστικού δικαιώματος της ακρόασης του διαδίκου, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθ. 20 παρ. 1 Σ.¹⁷¹. Ως ανωτέρα βία ορίζεται *“κάθε τυχαίο γεγονός, παρακωλυτικό της εμφάνισης του διαδίκου στο δικαστήριο και της συμμετοχής του στην εκδίκαση της υποθέσεως, που ήταν απρόβλεπτο και δεν μπορούσε να αποτραπεί ούτε με ενέργειες άκρας επιμέλειας και συνέσεως”*¹⁷² ή, κατά άλλη διατύπωση, *“στην έννοια της ανώτερης βίας, που συμπίπτει με εκείνη του άρθρου 152 ΚΠολΔ, περιλαμβάνεται οποιοδήποτε ανυπαίτιο γεγονός εντελώς εξαιρετικής φύσεως, το οποίο δεν αναμενόταν, ούτε ήταν δυνατόν να προληφθεί ή να αποτραπεί από το διάδικο, ούτε με μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης, ανεξάρτητα αν το γεγονός είναι εσωτερικό ή όχι”*¹⁷³. Το απρόβλεπτο και έκτακτο γεγονός μπορεί να είναι είτε αντικειμενικό είτε υποκειμενικό, δηλαδή να συνδέεται με το πρόσωπο του διαδίκου¹⁷⁴. Τέλος, με μία τρίτη διατύπωση *“η δικονομική ανωτέρα βία είναι η κατάσταση της, παρά την καταβολή εξιδιασμένης προσοχής και επιμέλειας εκ μέρους του διαδίκου ή του πληρεξουσίου του, αδυναμίας ανταπόκρισης σε δικονομικό βάρος του, συνεπεία της οποίας η διαδικαστική πράξη του πάσχει από ακυρότητα ή απαράδεκτο”*¹⁷⁵. Η έννοια της ανωτέρας βίας του ως άνω άρθρου 501 ΚΠολΔ είναι νομική έννοια εκ του ουσιαστικού δικαίου¹⁷⁶ και *“ταυτίζεται στον πυρήνα της με την ομώνυμη του ουσιαστικού δικαίου, με τη μόνη διαφορά στις συνέπειες, καθώς η δικονομική ανωτέρα βία οδηγεί στη δυνατότητα ανατροπής της κύρωσης με την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση, ενώ η ουσιαστική ανωτέρα βία λειτουργεί ως λόγος απαλλαγής του οφειλέτη”*¹⁷⁷.

¹⁷⁰ βλ. ΑΠ 111/2016, ΝΟΜΟΣ.

¹⁷¹ βλ. ΑΠ 91/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁷² βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ”, σελ. 97.

¹⁷³ βλ. ΑΠ 219/2016, ΝΟΜΟΣ · βλ. Χ. Απαλαγάκη (Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2013, άρθ. 501, αριθμ. 4, με εκεί παραπομπές σε θεωρία και νομολογία.

¹⁷⁴ βλ. Ν. Νίκα, ό.π., σελ. 98.

¹⁷⁵ βλ. ΑΠ 1091/2015, ΕλλΔνη 2016.1637 · ΑΠ 1892/2006, Δ 38.302.

¹⁷⁶ βλ. ΑΠ 219/2016, ΝΟΜΟΣ.

¹⁷⁷ βλ. ΑΠ 1091/2015, ΕλλΔνη 2016.1637 · ΑΠ 1892/2006, ΧρΙΔ 2007.339, Δ 38.302.

Η νομολογία αναγνωρίζει ως γεγονός ανωτέρας βίας το αιφνίδιο και απρόβλεπτο κώλυμα του πληρεξουσίου δικηγόρου, εξαιτίας του οποίου δεν μπόρεσε να προβεί σε δικαστική ή εξώδικη πράξη ή στην ανάθεσή της σε άλλο δικηγόρο. Τέτοιο κώλυμα, όμως, δεν συνιστά η συμμετοχή του πληρεξουσίου δικηγόρου την ίδια ημέρα σε άλλη δίκη και η εξαιτίας αυτής αδυναμία του να παρασταθεί στο δικαστήριο και να καταθέσει προτάσεις. Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, απορριπτέο θα είναι το αίτημα αναβολής ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, όταν προβάλλεται ως λόγος η συμμετοχή του δικηγόρου σε άλλη δίκη την ίδια ημέρα, καθώς στην περίπτωση αυτή ο πληρεξούσιος δικηγόρος θα μπορούσε να καταθέσει προτάσεις την προηγούμενη της συζήτησης ημέρα και να παραστεί με δήλωση στο ακροατήριο, σύμφωνα με το άρθρ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ¹⁷⁸.

Επίσης, γίνεται καταρχήν δεκτό ότι η ασθένεια του πληρεξουσίου δικηγόρου εμπίπτει στην έννοια της ανωτέρας βίας, υπό την προϋπόθεση ότι η ασθένεια καθιστά αδύνατη τόσο την εμφάνισή του στη δίκη όσο και την αντικατάστασή του από άλλο δικηγόρο, ενώ, αντίθετα, οι χρόνιες παθήσεις (π.χ. αρτηριακή υπέρταση) ή οι συνήθειες αδιαθεσίες (π.χ. ημικρανία) δεν αποτελούν λόγο ανωτέρας βίας¹⁷⁹. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημάνουμε ότι στην ποινική δικονομία το άρθρ. 349 ΚΠΔ για την αναβολή της δίκης διακρίνει τους λόγους ανωτέρας βίας από εκείνους των σοβαρών λόγων υγείας, χωρίς να εντάσσει τους τελευταίους στην έννοια της ανωτέρας βίας¹⁸⁰.

Περίπτωση ανωτέρας βίας μπορεί να αποτελέσει και η πράξη – ενέργεια του δικαστηρίου, όχι όμως και η παράλειψη ενέργειας. Έτσι, ο Άρειος Πάγος έχει δεχθεί ότι δεν συνιστά ανωτέρα βία η παράλειψη του δικαστηρίου να ασκήσει τον καθοδηγητικό ρόλο καλώντας το διάδικο σε συμπλήρωση τυπικών ελλείψεων, π.χ. του δικαστικού ενσήμου, εντός εύλογης προθεσμίας, κατά το άρθρ. 227 ΚΠολΔ. Τούτο διότι η τυπική παράλειψη του διαδίκου ή του πληρεξουσίου δικηγόρου του δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως έκτακτο και απρόβλεπτο γεγονός μη δυνάμενο να αποτραπεί με τη λήψη μέτρων άκρας επιμέλειας και σύνεσης. Αντιθέτως, συνιστά έλλειψη επιμέλειας εκ μέρους του διαδίκου και γι' αυτό το λόγο ο μη επιμελής διαδίκος θα πρέπει να επωμισθεί τις συνέπειες από αυτήν την συμπεριφορά του,

¹⁷⁸ βλ. ΕφΛαρ 5/2015, Δικογραφία 2015.136.

¹⁷⁹ βλ. ΑΠ 91/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁸⁰ βλ. τη διατύπωση του 349 παρ. 1 ΚΠΔ: “... για σοβαρούς λόγους υγείας ή λόγους ανωτέρας βίας”.

δηλαδή την απόρριψη της διαδικαστικής πράξης του ως άκυρης ή απαράδεκτης¹⁸¹. Εξάλλου, ανακοπή ερημοδικίας ερειδόμενη στη μη καταβολή δικαστικού ενσήμου θεωρείται νόμω αβάσιμη, διότι η αναιτιολόγητη ανακοπή ερημοδικίας έχει καταργηθεί ήδη με το Ν. 2145/1993¹⁸².

Επιπλέον, έχει κριθεί¹⁸³ ότι δεν συνιστά ανωτέρα βία η μη εμφάνιση του εκκαλούντος στη συζήτηση της έφεσής του, όταν, μολονότι αυτός είχε προβεί σε προσδιορισμό της δικασίμου, ο εφεσίβλητος του επέδωσε νομίμως και εμπροθέσμως κλήση προς εμφάνιση σε ημερομηνία συντομότερη της αρχικώς προσδιορισθείσας, κατά την οποία δεν παραστάθηκε λόγω διατάραξης της σχέσης του με το νομικό παραστάτη του. Τούτο διότι η ερημοδικία του εκκαλούντος δεν συνδέεται αμέσως με την αντιδικία του με τον προηγούμενο πληρεξούσιο δικηγόρο του, ούτε με άλλο εξαιρετικής φύσης γεγονός, για το οποίο αυτός δεν έχει ευθύνη, αλλά με λόγους που αφορούν τον ίδιο και την έλλειψη στοιχειώδους επιμέλειας που όφειλε να επιδεικνύει σχετικά με την ένδικη υπόθεσή του. Από την άλλη πλευρά, έχει γίνει δεκτό ότι η αποχή των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους συνιστά γεγονός ανωτέρας βίας¹⁸⁴, το οποίο δικαιολογεί την άσκηση ανακοπής ερημοδικίας. Ωστόσο, όπως επισημαίνεται¹⁸⁵, η νομολογία τείνει να υιοθετεί την αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία μόνη η αποχή των δικηγόρων από την άσκηση των καθηκόντων τους δεν αρκεί για την αποδοχή της ανακοπής ερημοδικίας, όταν δεν συνιστά ανυπέρβλητο κώλυμα και δεν συνοδεύεται από επίκληση και απόδειξη ειδικών συνθηκών και περιστάσεων που να καθιστούν αδύνατη την αυτοπρόσωπη ενέργεια του διαδίκου ή τη διενέργεια της διαδικαστικής πράξης από δικηγόρο, κατόπιν σχετικής άδειας του δικηγορικού συλλόγου¹⁸⁶. Τέλος, η νομολογία υπογραμμίζει¹⁸⁷ ότι επί αποχής των δικηγόρων είναι δυνατή η υποβολή αιτήματος αναβολής της συζήτησης. Με αυτή τη θέση της νομολογίας διαπλάστηκε ένας νέος λόγος αναβολής της συζήτησης, ο οποίος δεν εμπίπτει στην έννοια της ανωτέρας βίας του άρθ. 501 ΚΠολΔ ή του

¹⁸¹ βλ. ΑΠ 1091/2015, ΕλλΔνη 2016.1637 με αντίθετες παρατηρήσεις Ε. Στασινόπουλου υπό τον τίτλο “Ανωτέρα βία και άρθρο 227 ΚΠολΔ” [1639] · ΑΠ 1982/2006, ΧρΙΔ 2007.339 με παρατηρήσεις Ν. Κατηφόρη, Δ 38.302 με παρατηρήσεις Κ. Μπέη.

¹⁸² βλ. Σ. Ματθία, ό.π.

¹⁸³ βλ. ΑΠ 219/2016, ΝΟΜΟΣ.

¹⁸⁴ βλ. ΟλΑΠ 763/1987, ΠοινΧρον 1987.638 · ΑΠ 1085/1993 ΠοινΧρον 1993.824 · ΕφΑθ 3644/2004, ΕλλΔνη 2005.1497 · ΕφΑθ 8071/1986, Αρμεν 1987.131 · ΕφΑθ 4232/1992, ΕλλΔνη 1993.1110 · ΜονΠρΘεσ 22213/1995, Αρμεν 1997.394.

¹⁸⁵ βλ. Γ. Διαμαντόπουλο, “Ο πληρεξούσιος δικηγόρος ως φορέας γεγονότων ανώτερης βίας στο πεδίο της ανακοπής ερημοδικίας”, Αρμεν 1997.451 · ΕφΘεσ 3357/1995, ΕλλΔνη 1996.193.

¹⁸⁶ βλ. ΑΠ 1560/1992, ΠοινΧρον 1992.1059 · ΑΠ 1911/1999, ΕλλΔνη 2001.84 · ΕφΔΜακ 27/1993, ΑρχΝ 1993.615 · Γ. Διαμαντόπουλο, ό.π., σελ. 451, με εκεί παραπομπές σε νομολογία.

¹⁸⁷ βλ. ΑΠ 1383/1994, ΕΕργΔ 1996.81 σε Γ. Διαμαντόπουλο, ό.π., σελ. 453, παραπ. 77.

σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ. Ο νομοθέτης ήδη με το άρθ. 8 παρ. 2 του Ν. 4055/2012 εισήγαγε την αποχή των δικηγόρων ως αυτοτελή λόγο αναβολής, στο άρθ. 241 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠολΔ, όπως αναλύεται στο οικείο σημείο της μελέτης.

β. Η ανωτέρα βία ως λόγος επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση (άρθ. 152 επ. ΚΠολΔ)

Η έννοια της ανωτέρας βίας εντοπίζεται και στο έκτακτο¹⁸⁸ ένδικο βοήθημα¹⁸⁹ της αίτησης επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση (άρθ. 152 – 158 ΚΠολΔ). Σύμφωνα με την κρατούσα νομολογία¹⁹⁰ και θεωρία¹⁹¹, ως ανωτέρα βία που μπορεί να στηρίζει την αίτηση επαναφοράς των πραγμάτων νοείται κάθε γεγονός, το οποίο δεν μπορούσε στη συγκεκριμένη περίπτωση να αποτραπεί με μέτρα εξαιρετικής / άκρας επιμέλειας και σύνεσης, ανεξάρτητα εάν το γεγονός είναι εσωτερικό, δηλαδή συνδέεται με το πρόσωπο του διαδίκου ή του πληρεξουσίου δικηγόρου του, ή εξωτερικό. Κατά την άποψη αυτή, η ανωτέρα βία έχει ταυτόσημο νόημα με την αντίστοιχο όρο του ιδιωτικού δικαίου¹⁹², αποτελώντας έννοια στενότερη έναντι των τυχηρών¹⁹³, πρόκειται δε για αόριστη νομική έννοια¹⁹⁴ υποκείμενη σε αναιρετικό έλεγχο. Ωστόσο, κατά άλλη άποψη που γίνεται δεκτή στη νομολογία, ως γεγονός ανωτέρας βίας νοείται “κάθε περιστατικό για το οποίο δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί υπαιτιότητα του διαδίκου, δίχως να εξαιρείται η ελαφρά αμέλεια”¹⁹⁵. Τέλος, σύμφωνα με τρίτη διατύπωση, η ανωτέρα βία προϋποθέτει την έλλειψη πταίσματος του διαδίκου που απώλεσε την προθεσμία, ενώ η έλλειψη υπαιτιότητας αποτελεί το κοινό γνώρισμα των δύο λόγων επαναφοράς του άρθ. 152 ΚΠολΔ (ανωτέρα βία – δόλος του αντιδίκου)¹⁹⁶.

Η νομολογία αναγνωρίζει ως γεγονός ανωτέρας βίας, κατά την έννοια της διάταξης του άρθ. 152 ΚΠολΔ, την εσφαλμένη ενέργεια ή παράλειψη των υπαλλήλων

¹⁸⁸ βλ. ΑΠ 350/2017, ΝΟΜΟΣ.

¹⁸⁹ βλ. ΑΠ 443/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁹⁰ βλ. ΟλΑΠ 29/1992, ΕλλΔνη 1992.1445 · ΑΠ 214/2016, ΑΠ 949/2015, ΝΟΜΟΣ.

¹⁹¹ βλ. Σ. Δεληκαστόπουλο - Λ. Σινανιώτη, ό.π., άρθ. 154, σελ. 9 · Χ. Απαλαγάκη (Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2013, άρθ. 152 αριθμ. 5.

¹⁹² βλ. Χ. Απαλαγάκη (Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2013, άρθ. 152, αριθμ. 5.

¹⁹³ βλ. Σ. Μούζουρα, σημείωση στην ΑΠ 513/2016, ΕλλΔνη 2017.427 [431].

¹⁹⁴ βλ. ΑΠ 204/2014, ΕΠολΔ 2014.542 · ΑΠ 908/2008, ΕφΑΔ 2008.335.

¹⁹⁵ βλ. Α. Πανταζόπουλο, “Αποχή δικηγόρων – Ανωτέρα βία – Επαναφορά πραγμάτων”, σημείωση στην ΑΠ 820/2015, ΕλλΔνη 2016.1088.

¹⁹⁶ βλ. Κ. Κεραμέα, γνωμοδότηση “Συμπαιγνία του νομίμου αντιπροσώπου με τον αντίδικο ως λόγος επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (άρθρ. 152 Π ΚΠολΔ)”, Αρμεν 1987.19 επ. [20].

της γραμματείας του δικαστηρίου¹⁹⁷, η οποία θεωρείται σφάλμα του δικαστηρίου και όχι του διαδίκου¹⁹⁸. Έτσι, έγινε δεκτό ότι συντρέχει λόγος ανωτέρας βίας που θεμελιώνει αίτηση επαναφοράς, όταν η γραμματεία του δικαστηρίου παρέλειψε να καταχωρήσει στο βιβλίο δημοσίευσης την απόφαση, με συνέπεια ο διάδικος και ο πληρεξούσιος δικηγόρος του να μην μπορούν να πληροφορηθούν το χρόνο δημοσίευσής της προκειμένου να ασκήσουν εμπρόθεσμη έφεση¹⁹⁹.

Επίσης, έχει κριθεί ότι η αιφνίδια αλλαγή της αίθουσας του δικαστηρίου, όπου θα συζητείτο η υπόθεση, συνιστά ανωτέρα βία, εκτός εάν εγκαίρως επισημάνθηκε η αλλαγή με σχετική ανακοίνωση της γραμματείας²⁰⁰. Επιπλέον, κρίθηκε ότι είναι ανυπαίτιο γεγονός η ρητή διαβεβαίωση του πληρεξουσίου δικηγόρου προς το διάδικο – εντολέα του ότι έχει ασκήσει εμπροθέσμως έφεση. Σε αυτήν την περίπτωση γίνεται δεκτή η αίτηση επαναφοράς στην προηγούμενη κατάσταση λόγω ανωτέρας βίας, επειδή δεν μπορεί να απαιτηθεί από τον αιτούντα την επαναφορά να είχε προβεί προηγουμένως σε έλεγχο των βιβλίων της γραμματείας περί της άσκησης έφεσης, καθώς αυτό αντιβαίνει στη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του πληρεξουσίου δικηγόρου και του εντολέα του²⁰¹. Αντίθετα, εάν η απώλεια της προθεσμίας από το διάδικο οφείλεται στη διαβεβαίωση του αντιδίκου του για την εξώδικη ικανοποίηση της απαίτησης, η εξαιτίας αυτής παρέλευση άπρακτης της δικονομικής προθεσμίας δεν συνιστά ανωτέρα βία που να δικαιολογεί την επαναφορά των πραγμάτων, διότι “η επιμέλεια επιβάλλει την άσκηση των δικονομικών δυνατοτήτων από το διάδικο ενόψει της αβεβαιότητας της εξώδικης ικανοποίησης”²⁰². Όμως, η συμπαιγνία του πληρεξουσίου δικηγόρου του διαδίκου με τον αντίδικο του δικαιολογεί την επαναφορά των πραγμάτων λόγω δόλου²⁰³. Αντίθετα, ανωτέρα βία δεν αποτελεί η έστω και ανυπαίτια άγνοια του διαδίκου ή του πληρεξουσίου δικηγόρου του για την έγκυρη επίδοση της απόφασης²⁰⁴.

Ακόμη, υποστηρίζεται ότι η αποχή των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους, όταν έχει ως συνέπεια την απώλεια μίας δικονομικής προθεσμίας, χαρακτηρίζεται ως γεγονός ανωτέρας βίας και επιτρέπει την επιχείρηση της εκπρόθεσμης διαδικαστικής

¹⁹⁷ βλ. ΑΠ 464/2008, ΝοΒ 2008.1850.

¹⁹⁸ βλ. ΜονΠρΘεσ 12/2017, ΝΟΜΟΣ.

¹⁹⁹ βλ. ΜονΠρΘεσ 12/2017, ΝΟΜΟΣ.

²⁰⁰ βλ. ΑΠ 1568/2013, ΕφΑΔ 2014.73.

²⁰¹ βλ. ΑΠ 908/2006, ΕφΑΔ 2008.335, με παρατηρήσεις Ν. Κατηφόρη σελ. 336.

²⁰² βλ. Κ. Κεραμέα, γνωμοδότηση “Συμπαιγνία του νομίμου αντιπροσώπου με τον αντίδικο ως λόγος επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (άρθρ. 152 II ΚΠολΔ)”, Αρμ 1987.19 επ. [20].

²⁰³ βλ. Κ. Κεραμέα, ό.π., σελ. 22.

²⁰⁴ βλ. ΑΠ 443/2015, ΝΟΜΟΣ.

πράξης μέσω της αίτησης επαναφοράς, προκειμένου ο διάδικος να μην στερηθεί του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης²⁰⁵. Τέλος, ως προς την απεργία των δικαστικών υπαλλήλων η νομολογία αντιτείνει ότι δεν αποτελεί κατ' αρχήν γεγονός ανωτέρας βίας, εκτός εάν ο διάδικος επικαλεσθεί και αποδείξει ότι κατά την κρίσιμη ημέρα η γραμματεία του δικαστηρίου δεν διέθετε τους απολύτως αναγκαίους υπαλλήλους για την αντιμετώπιση εξαιρετικώς επειγουσών υποθέσεων, σύμφωνα με το άρθ. 10 παρ. 8 του Ν. 1756/1988, και ότι, παρά την καταβολή ιδιαίτερης επιμέλειας από την πλευρά του, δεν κατέστη εφικτή η τήρηση της προθεσμίας²⁰⁶.

γ. Η ανωτέρα βία στην αναψηλάφηση λόγω ανεύρεσης νέων κρίσιμων εγγράφων (άρθ. 544 αριθμ. 7 ΚΠολΔ)

Την αόριστη νομική έννοια της ανωτέρας βίας εντοπίζουμε και στο έκτακτο ένδικο μέσο της αναψηλάφησης λόγω ανεύρεσης νέων κρίσιμων εγγράφων, σύμφωνα με το άρθ. 544 αριθμ. 7 ΚΠολΔ, τα οποία ο διάδικος εξαιτίας ανωτέρας βίας²⁰⁷ δεν προσκόμισε ούτε στο πρωτοβάθμιο ούτε στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο και δεν τέθηκαν υπ' όψιν του δικαστηρίου που εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.

Ως ανωτέρα βία στο πεδίο της αναψηλάφησης γίνεται δεκτό όχι μόνο κάθε απρόβλεπτο γεγονός, το οποίο δεν μπορούσε να προβλεφθεί με την επίδειξη άκρας επιμέλειας και σύνεσης, αλλά και κάθε ανυπαίτια άγνοια του διαδίκου ως προς την ύπαρξη του κρίσιμου εγγράφου²⁰⁸, εξαιτίας της οποίας ανακύπτει αδυναμία έγκαιρης προσκομιδής του στη δίκη, όπως, για παράδειγμα, συμβαίνει επί φύλαξης του εγγράφου από ιδιώτη χωρίς καταχώρησή του σε δημόσιο βιβλίο²⁰⁹. Ωστόσο, υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία η έννοια της ανωτέρας βίας δεν διαφέρει από την αντίστοιχη έννοια του ουσιαστικού δικαίου²¹⁰. Δεν αποτελεί δε ανωτέρα βία το γεγονός ότι ο διάδικος από δική του προηγηθείσα ενέργεια δεν μπόρεσε να βρει εγκαίρως το έγγραφο²¹¹.

²⁰⁵ βλ. Μ. Μανιώτη, παρατηρήσεις στην ΕφΑθ 8071/1986, Αρμ 1987.132.

²⁰⁶ βλ. ΑΠ 518/2010, ΝΟΜΟΣ.

²⁰⁷ βλ. Κ. Μακρίδου, παρατηρήσεις στην ΕφΘεσ 3703/1995, Αρμ 1996.901.

²⁰⁸ βλ. Ν. Νίκα, "Πολιτική Δικονομία ΙΙ", σελ. 326 · ΑΠ 1311/1994, Δ 26.381.

²⁰⁹ βλ. ΑΠ 1774/2011, ΑΠ 1685/2014, ΑΠ 721/2014, ΑΠ 474/2011, ΝΟΜΟΣ.

²¹⁰ βλ. Γ. Ορφανίδη, "Η έννοια της ανωτέρας βίας στην ανεύρεση νέου εγγράφου ως λόγου αναψηλαφήσεως (άρθ. 544 αριθμ. 7 ΚΠολΔ)", ΕλλΔνη 2002.959 επ., όπου αναλύονται το περιεχόμενο της έννοιας της ανωτέρας βίας του άρθ. 544 αριθμ. 7 και οι υποστηριζόμενες απόψεις σε νομολογία και θεωρία.

²¹¹ βλ. ΑΠ 830/2014, ΝΟΜΟΣ.

δ. Ο σπουδαίος λόγος στην αίτηση σύντμησης νόμιμων προθεσμιών (150 παρ. 1 ΚΠολΔ)

Μνεία στην προϋπόθεση ύπαρξης σπουδαίου λόγου κάνει το άρθ. 150 παρ. 1 ΚΠολΔ, το οποίο ρυθμίζει τη διαδικασία σύντμησης των νόμιμων προθεσμιών. Σύμφωνα με τη διάταξη, για την παραδοχή της αίτησης σύντμησης απαιτείται η πιθανολόγηση της συνδρομής σπουδαίου λόγου. Γίνεται δεκτό ότι δεν συντρέχει σπουδαίος λόγος που να δικαιολογεί τη σύντμηση μίας νόμιμης προθεσμίας, π.χ. της προθεσμίας επίδοσης κλήσης προς εμφάνιση στη συζήτηση κατά το άρθ. 228 ΚΠολΔ, όταν ο λόγος έχει προκληθεί από τον αιτούντα διάδικο, διότι σε αυτήν την περίπτωση *“ο τυχόν χαρακτηρισμός του ως άνω λόγου ως σπουδαίου οδηγεί στην απαράδεκτη λύση να μην κρίνει το δικαστήριο τη σπουδαιότητα ή μη αυτού, αλλά να επιλέγεται από το διάδικο και να επιτυγχάνεται πάντοτε η σύντμηση κάθε νομίμου προθεσμίας”*²¹².

Από την ανάλυση που προηγήθηκε οδηγούμαστε σε δύο παρατηρήσεις. Η έννοια του σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ είναι διάφορη αφενός της έννοιας της ανωτέρας βίας των άρθ. 501 επ., 152 επ. και 544 αριθμ. 7 ΚΠολΔ και αφετέρου της έννοιας του σπουδαίου λόγου του άρθ. 150 παρ. 1 ΚΠολΔ. Ωστόσο, παρά τις διαφορές είναι δυνατή η επίκληση περιστατικών συνδρομής ανωτέρας βίας ή σπουδαίου λόγου που έχουν γίνει δεκτά ως τέτοια από τη θεωρία και τη νομολογία κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των ανωτέρω άρθρων, για τη μεταφορά τους στο πεδίο της έννοιας σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ και τη θεμελίωση του αιτήματος αναβολής της συζήτησης.

2. Η αναβολή λόγω αποχής των δικηγόρων (άρθ. 241 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠολΔ)

Ως ειδικό λόγο αναβολής περιλαμβάνει το τελευταίο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθ. 241 ΚΠολΔ την αποχή των δικηγόρων. Η διάταξη είναι σύγχρονη, θεσπισθείσα προσφάτως με το άρθ. 8 παρ. 2 του Ν. 4055/2012.

Ήδη πολλά έτη πριν από την εισαγωγή της συγκεκριμένης διάταξης, είχε ανακύψει στη νομολογία το ζήτημα εάν η αποχή των δικηγόρων υπάγεται στην έννοια της ανωτέρας βίας²¹³. Το θέμα απασχόλησε τα δικαστήρια στο πεδίο της επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση. Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο επιλαμβανόμενο επί αποφαιτικής σύγκρουσης δικαιοδοσίας δέχθηκε ότι η

²¹² βλ. ΕφΑθ 1/1999, ΕλλΔνη 2000.468, ΝΟΜΟΣ.

²¹³ βλ. ΕφΑθ 8998/1985, Δ 1986.69.

αποχή των δικηγόρων αποτελεί γεγονός που εμποδίζει το διάδικο να τηρήσει την προβλεπόμενη δικονομική προθεσμία και για το λόγο αυτό δύναται να θεμελιώσει αίτηση επαναφοράς των πραγμάτων²¹⁴, καθώς κατά το διάστημα της αποχής η λήξη της τασσόμενης εκ του νόμου προθεσμίας αναστέλλεται²¹⁵. Ωστόσο, η νεότερη νομολογία αρνείται να εντάξει την αποχή των δικηγόρων στην έννοια της ανωτέρας βίας του άρθ. 152 ΚΠολΔ²¹⁶, παρά μόνο εάν συντρέχουν πρόσθετες ιδιαίτερες περιστάσεις²¹⁷. Τούτο διότι κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η αυτοπρόσωπη επιχείρηση της διαδικαστικής πράξης, για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος (άρθ. 94 παρ. 2 περ. β' ΚΠολΔ και 36 παρ. 1 εδ. δ' του Ν. 4194/2013.)

Αντίθετα, στο πεδίο της αναβολής της συζήτησης, πολύ πριν από την εισαγωγή του τρίτου εδαφίου στην πρώτη παράγραφο του άρθ. 241 ΚΠολΔ, η αποχή των δικηγόρων συνιστούσε κατά τη θεωρία λόγο αναβολής, εντασσόμενη ερμηνευτικά στην περίπτωση του σπουδαίου λόγου²¹⁸. Παράλληλα, υποστηριζόταν ότι η αποχή δεν δικαιολογεί δεύτερη αναβολή, αλλά τότε το δικαστήριο οφείλει να ματαιώσει τη συζήτηση²¹⁹.

Η αποχή των δικηγόρων συνιστά λόγο αναβολής και στο χώρο της ποινικής δίκης, σύμφωνα με το άρθ. 349 παρ. 7 ΚΠΔ. Ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζει το γεγονός ότι ενώ στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας η αποχή συνιστά αυτοτελή λόγο αναβολής, ο οποίος διακρίνεται ρητώς από την αόριστη νομική έννοια του σπουδαίου λόγου, κάτι τέτοιο δεν ισχύει στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Εκεί, αντίθετα, η αποχή υπάγεται στην αόριστη νομική έννοια της ανωτέρας βίας, όπως προκύπτει από τη διατύπωση της παρ. 7 του άρθ. 349 ΚΠΔ²²⁰.

3. Η αναβολή λόγω συνεκδίκασης (άρθ. 246 ΚΠολΔ)

Το άρθ. 246 ΚΠολΔ παρέχει στο δικαστήριο την ευχέρεια, είτε κατόπιν αιτήματος ενός εκ των διαδίκων είτε αυτεπαγγέλτως, να διατάζει την ένωση και

²¹⁴ βλ. ΑΕΔ 16/1993, ΕλλΔνη 1994.307, ΔΔίκη 1994.46.

²¹⁵ βλ. ΔΕφΑθ 2033/2014.

²¹⁶ βλ. ΑΠ 820/2015, ΕλλΔνη 2016. 1086.

²¹⁷ βλ. ΑΠ 1155/2012, ΝΟΜΟΣ: “για να θεωρηθεί η αποχή των δικηγόρων ως ανώτερη βία, που οδήγησε στην απώλεια προθεσμίας ασκήσεως ενδίκου μέσου, πρέπει ο διάδικος, που ζητεί την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση, να επικαλείται και αποδεικνύει αφενός ότι αυτός βρισκόταν σε απόλυτη αδυναμία να το ασκήσει αυτοπροσώπως μέσα στη νόμιμη προθεσμία και αφετέρου ότι ο δικηγόρος του ζήτησε την παροχή αδείας από τον οικείο Δικηγορικό Σύλλογο, αλλά έτυχε αρνητικής απαντήσεως”. βλ. επίσης, ΑΠ 555/1997, ΔΕΝ 1998.164 · ΕφΑθ 655/2002, Δικογραφία 2002.505.

²¹⁸ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 241, αρ. 2.

²¹⁹ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 241, αριθμ. 5.

²²⁰ βλ. 349 παρ. 7 ΚΠΔ “η αποχή των δικηγόρων αποτελεί λόγο ανωτέρας βίας [...]”.

συνεκδίκαση περισσότερων εκκρεμών ενώπιόν του δικών, μεταξύ των ίδιων ή διαφορετικών διαδικών. Η ρύθμιση αποτελεί έκφανση της αρχής της οικονομίας της δίκης και ως σκοπό έχει τη διευκόλυνση ή την επιτάχυνση της διεξαγωγής της δίκης (π.χ. όταν το θέμα απόδειξης είναι κοινό)²²¹, τη μείωση των εξόδων της, την ακριβή διάγνωση της διαφοράς και την αποτροπή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων²²², εμπίπτει δε στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου²²³, η οποία δεν ελέγχεται αναιρετικά²²⁴.

Η συνεκδίκαση συνήθως διατάζεται με μνεία στα πρακτικά, στο προοίμιο της απόφασης και στο διατακτικό της²²⁵. Ωστόσο, δύναται να διαταχθεί και μετά τη συζήτηση με δικαστική απόφαση, η οποία είναι μη οριστική και για το λόγο αυτό μπορεί να ανακληθεί (άρθ. 309 ΚΠολΔ)²²⁶. Όπως γίνεται δεκτό από τη θεωρία²²⁷ και τη νομολογία²²⁸, η συνεκδίκαση μπορεί να διαταχθεί και όταν η συνεκδικαστέα διαφορά έχει εγγραφεί στο πινάκιο προσεχούς δικασίμου, οπότε η πρώτη δίκη αναβάλλεται προκειμένου να συνεκδικασθεί με τη δεύτερη, η δε αναβολή διατάσσεται όχι μόνο με τη σχετική επισημείωση στα πρακτικά, αλλά και μετά τη συζήτηση της πρώτης διαφοράς στο ακροατήριο, με παρεμπίπτουσα απόφαση του δικαστηρίου.

Επί αντίθετων ενδίκων μέσων (συνήθως στην πράξη είναι η συνεκδίκαση αντίθετων εφέσεων) κατά της ίδιας απόφασης, οι οποίες έχουν προσδιορισθεί να συζητηθούν σε διαφορετικές δικασίμους, δύναται να αναβληθεί η συζήτηση της μίας εξ αυτών για τη μεταγενεστέρως προσδιορισθείσα συζήτηση του άλλου – αντίθετου ενδίκου μέσου. Ωστόσο, υποστηρίζεται μεμονωμένα και η άποψη ότι, σε αυτήν την περίπτωση, δεν θα πρέπει να διαταχθεί η αναβολή, με το επιχείρημα ότι ο εκκαλών του αντίθετου, δεύτερου ενδίκου μέσου, γνωρίζοντας την ημερομηνία συζήτησης του πρώτου ασκηθέντος ενδίκου μέσου, μπορούσε να είχε επιδείξει προνοητικότητα προσδιορίζοντας το δικό του ένδικο μέσο στην αυτή δικάσιμο²²⁹.

²²¹ βλ. Κ. Κεραμέα, “Νομικές Μελέτες ΙΙ”, 1994, σελ. 198.

²²² βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 246, αριθμ. 1, 2.

²²³ βλ. ΕφΔωδ 109/2015, ΝΟΜΟΣ.

²²⁴ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 246, αριθμ. 1.

²²⁵ βλ. ΑΠ 517/2017, ΝΟΜΟΣ · ΜονΕφΠειρ 207/2015, ΝΟΜΟΣ · ΜονΠρΘεσ 4539/2017, ΝΟΜΟΣ · ΜονΠρΑθ 395/2016, ΝΟΜΟΣ.

²²⁶ βλ. ΠολΠρΘεσ 2622/1985, Αρμ 1985.1076.

²²⁷ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 246, αριθμ. 4.

²²⁸ βλ. ΑΠ 383/2009, ΝοΒ 2009.1431 · ΑΠ 1407/2000, ΕλλΔνη 2001.736 · ΑΠ 878/1996, ΕλλΔνη 1996.1562 · ΕφΑθ 4463/2013, ΕλλΔνη 2015.809.

²²⁹ βλ. ΕφΝαυπλ 252/2007, μειοψηφούσα γνώμη, ΕΠολΔ 2008.253.

3.1. Η αναβολή λόγω συνεκδίκησης στη νέα τακτική διαδικασία

Μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν. 4335/2015 στην τακτική διαδικασία ενώπιον των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων, ανακύπτει το ερώτημα εάν έχει εκτοπισθεί η δυνατότητα αναβολής λόγω συνεκδίκησης αντίθετων ή εν γένει συναφών αγωγών που δικάζονται με την τακτική διαδικασία. Όπως υποστηρίζεται²³⁰, η απαγόρευση αναβολής που περιέχεται στο άρθρ. 237 παρ. 4 εδ. τελ. ΚΠολΔ δεν αποκλείει την έκδοση απόφασης που διατάσσει τη συνεκδίκηση ακόμη και κατά το στάδιο της γραπτής διαδικασίας, καθώς το άρθρ. 237 παρ. 4 ΚΠολΔ κάνει ρητή μνεία μόνο στην αναβολή του άρθρ. 241 ΚΠολΔ. Επίσης, κατά την ίδια γνώμη, από την ίδια τη διάταξη του άρθρ. 246 ΚΠολΔ προκύπτει ότι είναι δυνατή η αναβολή λόγω συνεκδίκησης και στη νέα τακτική διαδικασία, καθώς η ανωτέρω διάταξη προβλέπει ότι η συνεκδίκηση διατάσσεται σε κάθε στάση της δίκης.

Εάν εξετάσουμε το ζήτημα υπό τη μορφή παραδείγματος, πιθανόν να έχουμε μία καλύτερη οπτική του. Ας φαντασθούμε ότι έχουμε την ακόλουθη υπόθεση εργασίας: μία αγωγή κατατέθηκε στις 06 Μαρτίου 2017, οπότε οι προτάσεις πρέπει να κατατεθούν έως τις 14 Ιουνίου 2017, η προσθήκη έως τις 29 Ιουνίου 2017 και ο ορισμός δικαστή πρέπει να γίνει έως τις 14 Ιουλίου 2017. Έως τις 14 Αυγούστου 2017 πρέπει να λάβει χώρα ο ορισμός της δικασίμου (ή διαφορετικά στον απολύτως αναγκαίο χρόνο), σύμφωνα με το άρθρ. 237 ΚΠολΔ. Ο εναγόμενος, έχοντας καταθέσει εμπρόθεσμα και νομότυπα τις προτάσεις του, αποφασίζει να ασκήσει αντίθετη αγωγή κατά του αντιδίκου του, την οποία καταθέτει στις 13 Ιουνίου 2017. Ο ορισμός δικαστή δεν μπορεί να γίνει πριν τις 22 Νοεμβρίου, ενώ ο ορισμός δικασίμου δεν δύναται να καθορισθεί πριν τις 22 Δεκεμβρίου (ή, άλλως, στον απολύτως αναγκαίο χρόνο). Σε μία τέτοια περίπτωση, όπως η ανωτέρω, διερωτάται κανείς εάν μπορεί να διαταχθεί η συνεκδίκηση των δύο αντίθετων αγωγών κατ' άρθρο 246 ΚΠολΔ και εάν έχουν το δικαίωμα οι διάδικοι ή αυτεπαγγέλτως το δικαστήριο να αναβάλλει τη συζήτηση της πρώτης αγωγής προκειμένου αυτή να συνεκδικασθεί με τη δεύτερη, μεταγενεστέρως ασκηθείσα. Με δεδομένο ότι δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί η ημερομηνία συζήτησης προτού κλείσει ο φάκελος της δικογραφίας (μετά την κατάθεση των αμοιβαίων αντικρούσεων, σύμφωνα με το άρθρ. 237 παρ. 2 ΚΠολΔ), τέτοια δυνατότητα δεν φαίνεται να παρέχεται ακωλύτως υπό τη νέα τακτική διαδικασία και μία λύση θα ήταν οι διάδικοι να αιτηθούν την σύντμηση των

²³⁰ βλ. Κ. Μακρίδου, “Η κατ' άρθρο 246 ΚΠολΔ συνεκδίκηση υποθέσεων και ειδικότερα ζητήματα μετά την ισχύ του ν. 4335/2015”, ΕΠολΔ 2017.1 επ. [3])

προθεσμιών κατάθεσης προτάσεων και αντικρούσεων (άρθ. 150 ΚΠολΔ) της δεύτερης, αντίθετης αγωγής.

Στο ανωτέρω παράδειγμα, ανακύπτει ακόμη το ερώτημα με ποιον τρόπο οι διάδικοι θα καταστήσουν γνωστό στο δικαστήριο ότι εκκρεμεί η αντίθετη αγωγή, εάν δεν λάβει χώρα στάση δίκης. Ενδεχομένως, κατά την ημερομηνία συζήτησης της πρώτης αγωγής, με εφαρμογή του άρθ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ, το οποίο προβλέπει ότι, στις περιπτώσεις όπου η προφορική συζήτηση δεν είναι υποχρεωτική, όπως καταρχήν στη νέα τακτική διαδικασία (άρθ. 115 παρ. 2 ΚΠολΔ), δύναται να αναβληθεί η συζήτηση, εάν προβάλλονται διαδικαστικοί ισχυρισμοί. Η νομολογία δέχεται ότι, στα πλαίσια εκδίκασης αντίθετων ενδίκων μέσων, όπου τυγχάνει εφαρμογής η δυνατότητα παράστασης με δήλωση κατά το άρθ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ, οι διάδικοι δύνανται να εμφανισθούν κατά τη συζήτηση μολονότι είχαν δηλώσει ότι δεν θα παραστούν, προκειμένου να υποβάλλουν μόνο αίτημα αναβολής για συνεκδίκαση του ένδικου μέσου με το άλλο αντίθετο ασκηθέν²³¹.

Εν τέλει διερωτώμαστε εάν υπηρετεί την οικονομία της δίκης η παράλληλη και όχι η σύγχρονη εκδίκαση των δύο αντίθετων αγωγών και εάν ελλοχεύει ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων. Πιθανόν το ζήτημα να διέλαθε της προσοχής του νομοθέτη κατά την εισαγωγή του Ν. 4335/2015, το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει η δικαιοσύνη, η οποία θα χρειασθεί να αναζητήσει και να εξεύρει τη λύση, με τη συνδρομή της θεωρίας. Εάν τα δικαστήρια θεωρήσουν ότι η αναβολή στη νέα τακτική διαδικασία κατά το στάδιο της γραπτής διεξαγωγής της δίκης (δηλαδή, προτού διαταχθεί η εξέταση μαρτύρων, κατά το άρθ. 237 παρ. 6 ΚΠολΔ) αποκλείεται γενικώς και όχι μόνο βάσει του άρθ. 241 ΚΠολΔ (άρθ. 237 παρ. 4 εδ. τελ ΚΠολΔ), τότε προκειμένου να υπηρετηθούν οι σκοποί του άρθ. 246 ΚΠολΔ, θα πρέπει να διαταχθεί η συνεκδίκαση όχι μέσω της αναβολής αλλά ενδεχομένως μέσω της έκδοσης μη οριστικής απόφασης που να την διατάσσει.

Πιο ξεκάθαρη είναι η κατάσταση στην περίπτωση αγωγής που κατατέθηκε πριν από την 01.01.2016 και άλλης αντίθετης ή συναφούς που κατατέθηκε μετά την 01.01.2016, υπό την ισχύ του Ν. 4335/2015. Μετά τις αλλαγές που επήλθαν στη τακτική διαδικασία, συνεκδίκαση και, επομένως, λόγος αναβολής που βασίζεται σε αυτήν είναι αμφίβολο εάν μπορεί να διαταχθεί, διότι δεν μπορούμε να ομιλούμε για την ίδια διαδικασία, λόγω των εκ βάθρων αλλαγών που επήλθαν στη τακτική

²³¹ βλ. Εφαθ 14063/1988 με παρατηρήσεις Γ. Βλαστού, ΕλλΔνη 1991.1003 επ.

διαδικασία με το Ν. 4335/2015, οπότε μόνο τυπικά οι δύο αγωγές δικάζονται πλέον με την ίδια διαδικασία²³². Παρότι έτσι δεν υπηρετείται τύποις η αρχή της οικονομίας της δίκης, τα δικονομικά προβλήματα που θα ανέκυπταν στην περίπτωση συνεκδίκησης δύο τέτοιων αγωγών, όπως το ποιο δίκαιο θα εφαρμοσθεί, αυτό του Ν. 4335/2015 ή το προγενέστερο, τόσο για την προδικασία όσο και για τη διαδικασία στο ακροατήριο, θα καθιστούσαν ανέφικτη τη συνεκδίκηση, λόγω των διαφορών στη διαδικασία της συζήτησης και στην αποδεικτική πορεία των συνεκδικαζομένων αγωγών (εξέταση μαρτύρων στο ακροατήριο για την αγωγή που κατατέθηκε πριν από την 01.01.2016, απόδειξη καταρχήν με έγγραφα και ένορκες βεβαιώσεις για την αγωγή που κατατέθηκε μετά την 01.01.2016), επί της ουσίας θα περιέπλεκαν και θα επιβράδυναν την έκδοση της απόφασης²³³.

4. Η αναβολή λόγω προθεσμίας αποποίησης κληρονομίας (άρθ. 265 ΚΠολΔ)

Στο άρθ. 263 περ. ε' ΚΠολΔ ρυθμίζεται το διαδικαστικό κώλυμα της ύπαρξης προθεσμίας προς αποποίηση της κληρονομίας, το οποίο προτείνεται με τις προτάσεις από τον εναγόμενο κληρονόμο, που ενάγεται για απαιτήσεις της κληρονομίας πριν παρέλθει η προθεσμία της αποποίησης σύμφωνα με το άρθ. 1847 ΑΚ, πριν το δικαστήριο εισέλθει στην έρευνα της ουσίας της διαφοράς, φέρει δε το χαρακτήρα δικονομικής ένστασης²³⁴. Σε αυτήν την περίπτωση, ο εναγόμενος κληρονόμος δικαιούται να ζητήσει την αναβολή της συζήτησης μέχρι την συμπλήρωση της προθεσμίας προς αποποίηση της κληρονομίας, σύμφωνα με το άρθ. 265 ΚΠολΔ. Το άρθ. 265 ΚΠολΔ εφαρμόζεται και κατά τη συζήτηση των ενδίκων μέσων, οπότε μπορεί να αναβληθεί, για παράδειγμα, η συζήτηση της έφεσης, έως ότου παρέλθει η προθεσμία αποποίησης της κληρονομίας για τους εφεσιβλήτους²³⁵.

Εάν ο εναγόμενος είναι απών από τη συζήτηση, τότε γίνεται δεκτό είτε ότι το δικαστήριο διατάσσει την αναβολή της συζήτησης, προκειμένου να παρέλθει η προθεσμία της αποποίησης²³⁶, είτε ότι απορρίπτει την αγωγή ως απαράδεκτη λόγω έλλειψης της διαδικαστικής προϋπόθεσης της παθητικής νομιμοποίησης κατά το άρθ.

²³² βλ. Κ. Μακρίδου, "Η κατ' άρθρο 246 ΚΠολΔ συνεκδίκηση υποθέσεων και ειδικότερα ζητήματα μετά την ισχύ του ν. 4335/2015", ΕΠολΔ 2017.1 επ. [6].

²³³ βλ. Σ. Φούρλαρη, "Ζητήματα διαχρονικού δικαίου", Εισήγηση στο 42ο Συνέδριο της Ενώσεως Ελλήνων Δικονομολόγων, Καρδίτσα, 7-10 Σεπτεμβρίου 2017, υπό έκδοση.

²³⁴ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 263, αριθμ. 2 και άρθ. 265 αριθμ. 1.

²³⁵ βλ. ΑΠ 712/2002, ΝΟΜΟΣ.

²³⁶ βλ. Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 265, αριθμ. 1.

1858 ΑΚ²³⁷, η οποία ερευνάται και αυτεπαγγέλτως (άρθ. 73 ΚΠολΔ). Αντίθετα, εάν ο εναγόμενος εμφανισθεί νομότυπα και εμπρόθεσμα στη συζήτηση και δεν υποβάλει αίτημα αναβολής της συζήτησης κατ' άρθ. 265 ΚΠολΔ, τότε, κατά με μία άποψη, η αγωγή απορρίπτεται αυτεπαγγέλτως ως απαράδεκτη, λόγω έλλειψης παθητικής νομιμοποίησης, ενώ, σύμφωνα με άλλη άποψη, συνάγεται σιωπηρή αποδοχή της κληρονομίας εκ μέρους του εναγομένου²³⁸.

Η άποψη περί αυτεπάγγελτης έρευνας του διαδικαστικού κωλύματος της ύπαρξης προθεσμίας προς αποποίηση της κληρονομίας, αφενός μεν έρχεται σε αντίθεση με τη ρητή πρόβλεψη του άρθ. 263 ΚΠολΔ, που απαιτεί επί ποινή απαραδέκτου τη νομότυπη (κατ' ένσταση) και εμπρόθεσμη (με τις προτάσεις) προβολή του κωλύματος, αφετέρου δε μετατρέπει το διαδικαστικό κώλυμα σε διαδικαστική προϋπόθεση της δίκης (άρθ. 73 ΚΠολΔ), κάτι που δεν μπορεί να βρει έρεισμα στο νόμο.

5. Η αναβολή λόγω προσεπίκλησης (άρθ. 266 ΚΠολΔ)

Λόγο αναβολής της συζήτησης αποτελεί η μη παρέλευση της προθεσμίας για εμφάνιση στο δικαστήριο του προσεπικαλούμενου από τον εναγόμενο αναγκαίου ομοδίκου του, του αληθούς κυρίου ή νομέα, καθώς και του δικονομικού εγγυητή (άρθ. 86-88 ΚΠολΔ), σύμφωνα με το άρθ. 266 ΚΠολΔ. Η διάταξη καθιερώνει λόγο αναβολής διάφορο από εκείνον του άρθ. 241 ΚΠολΔ, γεγονός που σημαίνει ότι η αναβολή μπορεί να χορηγηθεί, ακόμη και εάν η συζήτηση έχει ήδη αναβληθεί σύμφωνα με το άρθ. 241 ΚΠολΔ²³⁹.

6. Η αναβολή λόγω μη εκκαθάρισης των εξόδων της προηγούμενης δίκης (άρθ. 263 περ. δ' ΚΠολΔ)

Στην περίπτωση παραίτησης του ενάγοντος από το δικόγραφο της δίκης και επανάσκησης της ίδιας αγωγής, ο εναγόμενος δικαιούται να αρνηθεί να απαντήσει στην ιστορική βάση της νέας (ίδιας) αγωγής, εάν έχει προηγηθεί εκκαθάριση των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε για τις διαδικαστικές πράξεις του κατά την προηγούμενη δίκη (π.χ. έξοδα για την παράσταση επί της αναβολής της συζήτησης ή για τη σύνταξη και κατάθεση προτάσεων) ή δεν αμφισβητείται το ύψος τους από τον

²³⁷ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 265, αριθμ. 2.

²³⁸ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π. άρθ. 265 αριθμ. 2 · Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, ό.π., άρθ. 265, αριθμ. 1.

²³⁹ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Π. Ρεντούλη), ό.π., 2016, άρθ. 266, αριθμ. 2.

ενάγοντα, εκτός εάν για την πρώτη δίκη είχε δοθεί στον ενάγοντα το ευεργέτημα της πενίας (άρθ. 295 παρ. 2 ΚΠολΔ).

Εάν, όμως, δεν έχει γίνει εκκαθάριση των εξόδων ή υπάρχει αμφισβήτηση από τον ενάγοντα ως προς την υποχρέωσή του να τα καταβάλει, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναβολή της συζήτησης τάσσοντας συγχρόνως στον εναγόμενο προθεσμία, εντός της οποίας θα επιδιώξει την είσπραξη των εξόδων της προηγούμενης δίκης²⁴⁰. Η εκκαθάριση των εξόδων γίνεται κατά τη διαδικασία των περιουσιακών διαφορών των άρθ. 614 επ. ΚΠολΔ, σύμφωνα με το άρθ. 192 ΚΠολΔ.

7. Η αναβολή όταν η προφορική διεξαγωγή της δίκης δεν είναι υποχρεωτική (άρθ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ)

Το άρθ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ ρυθμίζει τον τρόπο παράστασης των διαδίκων, όταν η προφορική συζήτηση δεν είναι υποχρεωτική (δηλαδή όχι στον πρώτο βαθμό δικαιοδοσίας, όπου, σύμφωνα με το άρθ. 115 παρ. 2 ΚΠολΔ, η προφορική συζήτηση είναι υποχρεωτική, με την επιφύλαξη της τακτικής διαδικασίας, στην οποία η διαδικασία είναι κατ' αρχήν έγγραφη), δηλαδή στη δευτεροβάθμια δίκη, πλην της περίπτωσης των άρθ. 528 και 529 ΚΠολΔ, στη διαδικασία της αναψηλάφησης και στην αναιρετική διαδικασία (με εξαίρεση το άρθ. 574 ΚΠολΔ)²⁴¹, οπότε οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα πλασματικής παράστασης μέσω δήλωσης²⁴².

Σε αυτές τις περιπτώσεις το δικαστήριο μπορεί να αναβάλει την υπόθεση σε σύντομη δικάσιμο, εάν προβάλλονται διαδικαστικοί ισχυρισμοί, σύμφωνα με το άρθ. 242 παρ. 2 εδ. στ' ΚΠολΔ, όπως σχετικοί με τη συνεκδίκηση της έφεσης με άλλη αντίθετη που προσδιορίστηκε για μεταγενέστερη δικάσιμο²⁴³. Αμφισβητείται, ωστόσο, η δυνατότητα αναβολής για άλλους λόγους, με το επιχείρημα ότι ο διάδικος που παρίσταται πλασματικώς μέσω δήλωσης θεωρείται ότι εμμένει στη συζήτηση της υπόθεσης²⁴⁴. Εφόσον, πάντως, γίνει δεκτό το αίτημα αναβολής, απαιτείται κλήτευση του διαδίκου εκείνου που είχε υποβάλει τη δήλωση του άρθ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ, καθώς σε διαφορετική περίπτωση ο με δήλωση παραστάς διάδικος δεν θα είναι

²⁴⁰ βλ. ΜονΠρωτΑθ 823/1995, ΑρχΝ 1995.6790 · Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 263, αριθμ. 9.

²⁴¹ βλ. Κ. Καλαβρό “Πολιτική Δικονομία – Γενικό Μέρος – Διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια”, 2016, σελ. 425.

²⁴² βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδης / Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2013, άρθ. 242, αριθμ. 2.

²⁴³ βλ. ΕφΑθ 14063/1988, ΕλλΔνη 1991.1003.

²⁴⁴ βλ. Γ. Ρήγο, σημείωση στην ΕφΑθ 14063/1988, ΕλλΔνη 1991.1004, ο οποίος δέχεται ότι η επιλογή της αναβολής ακόμη και όταν προβάλλονται άλλοι λόγοι, πλην της συνεκδίκησης, συνιστά πιο εύκαμπτη λύση και πρέπει να ακολουθηθεί.

δυνατόν να ενημερωθεί για την αναβολή²⁴⁵. Επίσης, κλήτευση θα χρειασθεί εάν το δικαστήριο συγχρόνως με την αναβολή όρισε ως όρο την επίδοση των πρακτικών της δίκης στον απολιπόμενο διάδικο²⁴⁶.

Β. Οι έννομες συνέπειες της αναβολής της συζήτησης

1α. Η διακοπή της παραγραφής της αξίωσης

Ως διαδικαστικές πράξεις νοούνται οι πράξεις των διαδίκων ή του δικαστηρίου, οι οποίες έχουν άμεση επίδραση στη διαδικασία της δίκης²⁴⁷ και διακρίνονται σε επιτευκτικές και διαμορφωτικές, αναλόγως του επιδιωκόμενου σκοπού τους²⁴⁸. Στις διαμορφωτικές πράξεις υπάγεται μεταξύ άλλων και η κλήση του διαδίκου να παραστεί κατά τη συζήτηση της υπόθεσης ή κατά την επιχείρηση άλλης διαδικαστικής πράξης²⁴⁹, καθώς με αυτήν επιχειρείται η συνέχιση της δίκης προς την ολοκλήρωσή της²⁵⁰.

Συνιστά, όμως, διαδικαστική πράξη η αναβολή της συζήτησης; Η καταφατική ή η αποφατική απάντηση συνδέεται με την επέλευση σημαντικών εννόμων συνεπειών και ιδίως με τη διακοπή της παραγραφής της αξίωσης. Ως διαδικαστική πράξη που διακόπτει την παραγραφή, σύμφωνα με το άρθ. 261 ΑΚ, θεωρείται κάθε πράξη του δικαστηρίου ή των διαδίκων ή των νομίμων αντιπροσώπων και πληρεξουσίων αυτών, που περιέχει τα στοιχεία δικαστικής ενέργειας και είναι αναγκαία κατά τον ΚΠολΔ, για την έναρξη, συνέχιση, διεξαγωγή ή περάτωση της δίκης²⁵¹.

Πριν από την τροποποίηση του πρώτου εδαφίου του άρθ. 261 ΑΚ με το Ν. 4139/2013, ήταν δυνατή η συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής εν επιδικία, όταν μεταξύ δύο διαδικαστικών πράξεων μεσολαβούσε διάστημα ισόχρονο της παραγραφής, χωρίς να λάβει χώρα κάποια νέα διαδικαστική ενέργεια διακοπτική της παραγραφής. Μετά την αντικατάσταση της ανωτέρω διάταξης από το άρθ. 101 του Ν. 4139/2013, η επίδοση της αγωγής συνιστά πλέον ειδικό ανασταλτικό γεγονός της παραγραφής, ώστε να είναι αδύνατη η παραγραφή της αξίωσης για όσο χρόνο διαρκεί η δίκη και έως την έκδοση τελεσίδικης απόφασης (ή την κατά άλλο τρόπο περάτωση

²⁴⁵ βλ. Εφαθ 14063/1988, ΕλλΔνη 1991.1003.

²⁴⁶ βλ. ΕφΠειρ 830/2014 · ΕφΚρητ 183/2009, ΝΟΜΟΣ.

²⁴⁷ βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙ”, σελ. 1.

²⁴⁸ βλ. Ν. Νίκα, ό.π., σελ. 6.

²⁴⁹ βλ. Ν. Νίκα, ό.π., σελ. 8.

²⁵⁰ βλ. ΑΠ 950/2015, ΝΟΜΟΣ.

²⁵¹ βλ. ΑΠ 950/2015, ΝΟΜΟΣ.

της δίκης). Η εν επιδικία παραγραφή ισχύει μόνο στις περιπτώσεις του δεύτερου εδαφίου του άρθ. 261 ΑΚ, οπότε μπορεί να συμπληρωθεί πριν την τελεσιδικία, όταν οι διάδικοι αδρανούν, υπό τις ειδικότερες προϋποθέσεις της διάταξης, δηλαδή δεν επισπεύδουν την πρόοδο της δίκης και εφόσον δεν προβλέπεται άλλη προθεσμία για την ενέργεια διαδικαστικής πράξης από αυτούς, που να επιφέρει εκ νέου διακοπή της παραγραφής²⁵². Η νέα ρύθμιση καταλαμβάνει και όσες υποθέσεις ήταν εκκρεμείς στις 20.03.2013 (ημερομηνία δημοσίευσης του Ν. 4139/2013) για τις οποίες δεν έχει εκδοθεί τελεσιδικία απόφαση. Συνεπώς, η απάντηση στο ερώτημα εάν η αναβολή της συζήτησης επιφέρει τη διακοπή της παραγραφής παραμένει επίκαιρη και υπό τις ισχύουσες ρυθμίσεις για την παραγραφή του άρθ. 261 ΑΚ, ιδίως για τις βραχυχρόνιες παραγραφές (π.χ. 602 εδ. α', άρθ. 693, άρθ. 820, άρθ. 992 ΑΚ), στις οποίες ο κίνδυνος παραγραφής των αγωγικών αξιώσεων είναι σοβαρότερος.

Το ζήτημα έχει απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία. Ειδικότερα, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο²⁵³ έχει κάνει δεκτό ότι μεταξύ της αναβολής και της επόμενης διαδικαστικής πράξης δεν μπορεί να επισυμβεί η παραγραφή της αξίωσης εν επιδικία, λόγω της αντικειμενικής αδυναμίας του διαδίκου, που επιθυμεί τη δικαστική διάγνωση της αξίωσής του, να προβεί σε ενέργεια που διακόπτει την παραγραφή, ώστε ο τελευταίος να μην μπορεί να θεωρηθεί ότι αδρανεύει. Πολλώ δε μάλλον διότι ο καθορισμός της ημερομηνίας της μετ' αναβολής δικασίμου υπάγεται στην κυριαρχική εξουσία του δικαστηρίου, ενώ παραλλήλως εξαρτάται από όσα προβλέπει ο εσωτερικός κανονισμός υπηρεσίας του δικαστηρίου για τον αριθμό των υποθέσεων που εγγράφονται στο πινάκιο.

Σε νεότερη απόφασή της η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου²⁵⁴ έκρινε ότι για τη διακοπή της παραγραφής δεν αρκεί οποιαδήποτε πράξη του διαδίκου που υποδηλώνει την επαγρύπνησή του και την έλλειψη αδράνειας, αλλά απαιτείται η *“επιχείρηση λυσιτελούς δικονομικής ενέργειας, η οποία δύναται να έχει συγκεκριμένα αποτελέσματα στην κίνηση της δίκης”*. Η πλειοψηφία της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου δέχθηκε ότι η επίδοση στον αντίδικο της βεβαίωσης της γραμματείας του δικαστηρίου για την αναβολή της συζήτησης δεν επιτελεί διακοπτικό ρόλο στην παραγραφή της επίδικης αξίωσης, με την αιτιολογία ότι η ενέργεια αυτή ούτε αναγκαία ούτε λυσιτελής είναι για την πρόοδο της δίκης, καθώς μόνη η εγγραφή της υπόθεσης στο πινάκιο ισχύει ως

²⁵² βλ. ΜονΕφΘεσσ 1505/2013, ΝΟΜΟΣ.

²⁵³ βλ. ΑΠ 487/2008, ΝΟΜΟΣ · ΜονΕφΘεσσ 1505/2013, ΝΟΜΟΣ.

²⁵⁴ βλ. ΟΛΑΠ 1/2011, ΕΠολΔ 2011.461 με παρατηρήσεις Εμ. Γιαννακάκι., [463 επ], ΝοΒ 2011.949.

κλήτευση των διαδίκων στη μετ' αναβολή δικάσιμο, σύμφωνα με το άρθ. 226 παρ. 4 εδ. γ' και δ' ΚΠολΔ. Αντίθετα, η μειοψηφία της Ολομέλειας είχε τη γνώμη ότι η επίδοση της ανωτέρω βεβαίωσης δεν συνιστά μεν από μόνη της διαδικαστική πράξη, όμως αυτή η ενέργεια, σε συνδυασμό με την εμπεριεχόμενη στη βεβαίωση κλήση προς εμφάνιση στη μετ' αναβολή δικάσιμο, αποτελεί διαμορφωτική διαδικαστική πράξη που διακόπτει την παραγραφή²⁵⁵. Κατά την μειοψηφούσα γνώμη, αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί με βάση τα προβλεπόμενα στο άρθ. 226 παρ. 4 εδ. γ' και δ' ΚΠολΔ, καθώς σε κάθε περίπτωση η κλήση προς εμφάνιση συνιστά διαδικαστική πράξη, τόσο στις υποθέσεις για τις οποίες τηρείται πινάκιο όσο και σε εκείνες στις οποίες δεν προβλέπεται η τήρηση πινακίου.

Μετά τη δημοσίευση της υπ' αριθμ. 1/2011 απόφασης της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου εξεδόθη με παρόμοιο περιεχόμενο η υπ' αριθμ. 1285/2012 απόφαση του Α2 Τμήματος του Αρείου Πάγου²⁵⁶, η οποία επεκτείνοντας τη σκέψη της πλειοψηφίας της Ολομέλειας δέχθηκε ότι η μεταφορά της υπόθεσης από το γραμματέα στο πινάκιο κατά το άρθ. 226 παρ. 4 εδ. γ' ΚΠολΔ δεν διακόπτει την παραγραφή, διότι δεν αποτελεί διαδικαστική πράξη ορισμού δικασίμου, καθώς ο προσδιορισμός της έχει ήδη γίνει από το δικαστήριο που αποφασίζει για την αναβολή και απλώς ο γραμματέας του δικαστηρίου εκτελεί αυτή την απόφαση.

Η θέση του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου μπορεί να οδηγήσει σε άδικες λύσεις για μία σειρά λόγων.

Πρώτον, η παραγραφή της αξίωσης αποτελεί την κύρωση του δικαιούχου στην αδράνειά του να επιδιώξει την ικανοποίησή της. Όταν, όμως, ο δικαιούχος έπραξε ό,τι ήταν αναγκαίο σύμφωνα με το δικονομικό δίκαιο και δεν προβλέπεται η επιχείρηση άλλης πράξης εκ μέρους του, είναι δικαιοπολιτικά αποδοκιμαστέο να αντιμετωπίζεται με τόση αυστηρότητα²⁵⁷. Εξάλλου, αυτόν το σκοπό υπηρετεί και η αναστολή της παραγραφής λόγω ανωτέρας βίας ή δικαιοστασίου (άρθ. 255 εδ. α' ΑΚ). Η νομολογία έχει αναγνωρίσει ως λόγο ανωτέρας βίας, η συνδρομή του οποίου οδηγεί σε αναστολή της παραγραφής, τη μη θεώρηση της απόφασης από τον εισηγητή δικαστή, γεγονός που οδηγεί στην αδυναμία λήψης αντιγράφου της απόφασης από το διάδικο – δικαιούχο της αξίωσης²⁵⁸. Κατ' αναλογία δικαίου, λόγω

²⁵⁵ βλ. μειοψηφία ΟΛΑΠ 1/2011, ό.π., σελ. 462.

²⁵⁶ βλ. ΑΠ 1285/2012, ΕΠολΔ 2013.345, ΧρηΔικ 2012.451, ΝΟΜΟΣ.

²⁵⁷ βλ. ΑΠ 487/2008, ΝΟΜΟΣ.

²⁵⁸ βλ. ΑΠ 1/2010, ΤΝΠ ΔΣΑ · Μ. Μαργαρίτη / Α. Μαργαρίτη, “Επίτομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα και ΕισΝΑΚ”, 2016, άρθ. 255-259, αριθμ. 5α, σελ. 213.

της ομοιότητας της αρρύθμιστης με τη ρυθμιζόμενη περίπτωση και του γεγονότος ότι το άρθρ. 255 ΑΚ δεν εισάγει εξαιρετικές περιπτώσεις στενά ερμηνευτέες (*singularia non sunt extenda*) αλλά αόριστες νομικές έννοιες (δικαιοστάσιο και ανωτέρα βία), η εξεταζόμενη περίπτωση θα μπορούσε να υπαχθεί στις περιπτώσεις του άρθρ. 255 εδ. α' ΑΚ, ώστε κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την αναβολή της συζήτησης έως την έκδοση απόφασης να αναστέλλεται η παραγραφή²⁵⁹.

Δεύτερον, η νομολογία έχει δεχθεί ότι διαδικαστικές πράξεις που διακόπτουν την παραγραφή είναι ο ορισμός δικασίμου, η κατάθεση της κλήσης (χωρίς να απαιτείται και η κοινοποίησή της), η κοινοποίηση της κλήσης για συζήτηση, ο προσδιορισμός της έφεσης, η εξέταση μάρτυρα, η άσκηση ενδίκων μέσων, όπως και κάθε άλλη, έστω και άκυρη, υπαρκτή όμως διαδικαστική ενέργεια των διαδίκων ή του Δικαστηρίου²⁶⁰. Η αναβολή μπορεί να χαρακτηριστεί ως διαδικαστική πράξη του δικαστηρίου, η οποία ως μη οριστική απόφαση συνιστά πράξη που προβλέπεται από το δίκαιο (άρθρ. 241 ΚΠολΔ) για να προωθείται η εξέλιξη της προόδου της δίκης με τον ορισμό νέου χρόνου συζήτησης, και επομένως διακόπτει την παραγραφή²⁶¹.

Τρίτον, κατά ρητή νομοθετική πρόβλεψη, η ματαίωση της συζήτησης αποτελεί διαδικαστική πράξη του δικαστηρίου και κατά συνέπεια διακόπτει την παραγραφή (άρθρ. 260 παρ. 3 ΚΠολΔ). Υπό την προϊσχύουσα μορφή του άρθρ. 260 ΚΠολΔ, η ματαίωση δεν συνιστούσε διαδικαστική πράξη και επομένως δεν είχε διακοπτικές συνέπειες, με αποτέλεσμα να είναι ορατός ο κίνδυνος παραγραφής εν επιδικία των αξιώσεων με σύντομο χρόνο παραγραφής²⁶². Βούληση του νομοθέτη ήταν να αποσοβηθεί αυτή η ορατή απειλή, η οποία οφείλεται εν πολλοίς στη βραδυκινήσια που χαρακτηρίζει την ελληνική δικαιοσύνη.

Τέταρτον, στο αστικό δικονομικό δίκαιο ισχύει η αρχή της προώθησης της δίκης με πρωτοβουλία και επιμέλεια των διαδίκων (άρθρ. 108 ΚΠολΔ). Η αρχή αυτή νοσηματοδοτείται και μπορεί να εφαρμοσθεί στο ζήτημα που μας απασχολεί, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι ο διάδικος αξιοποιεί όλες τις προσφερόμενες από το δικαίο επιλογές για να αποδείξει έμπρακτα την επιμέλειά του. Εάν, όμως, ο διάδικος έχει προβεί σε ό,τι ήταν δυνατόν προκειμένου να υποδηλώσει το ενδιαφέρον του για

²⁵⁹ βλ. ΑΠ 852/2001, ΕλλΔνη 2001.929, Δ 2002.538, με την οποία κρίθηκε πως αναστέλλεται η παραγραφή κατά το άρθρ. 255 ΑΚ, όταν μεταξύ της συζήτησης της υπόθεσης και της έκδοσης απόφασης, που αποτελεί την αμέσως επόμενη διαδικαστική πράξη του δικαστηρίου, συμπληρώνεται ο χρόνος της παραγραφής.

²⁶⁰ βλ. ΕφΠατρ 6/2011, ΑχαΝομ 2012.9, ΝΟΜΟΣ

²⁶¹ βλ. ΑΠ 358/2008, ΝΟΜΟΣ · Μ. Μαργαρίτη, σημείωση στην ΟλΑΠ 1/2011, ΝοΒ 2011.952.

²⁶² βλ. Χ. Απαλλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2013, άρθρ. 260, αριθμ. 2.

την προώθηση της δίκης και τίποτε άλλο δεν του απομένει να πράξει, τότε δεν μπορεί να του αποδοθεί απραξία, την οποία αποδοκιμάζει και κολάζει ο θεσμός της παραγραφής. Ο αντίλογος στο ανωτέρω επιχείρημα θα ήταν ότι ο διάδικος, στην περίπτωση που εξετάζουμε, θα μπορούσε να καταθέσει στη γραμματεία του δικαστηρίου κλήση αιτούμενος τον προσδιορισμό συντομότερης δικασίμου και την ανάκληση της μη οριστικής απόφασης περί αναβολής, ώστε μεταξύ των δύο διαδικαστικών πράξεων να μην συμπληρωθεί ο χρόνος παραγραφής²⁶³. Όμως, όπως ορθώς παρατηρεί η μειοψηφία της Ολομέλειας του Ακυρωτικού²⁶⁴, εφόσον μαζί με το πιστοποιητικό αναβολής επιδόθηκε και κλήση του αντιδίκου στη μετ' αναβολή δικάσιμο, η παραγραφή διεκόπη ούτως ή άλλως με μόνη την κλήση.

Τέλος, όπως έχει κάνει δεκτό ο Άρειος Πάγος²⁶⁵, η εγγραφή της υπόθεσης στο πινάκιο από το γραμματέα, σύμφωνα με το άρθρο 226 παρ. 2 ΚΠολΔ, συνιστά διαδικαστική πράξη, συνεπαγόμενη τη διακοπή της παραγραφής κατά το άρθρο 261 ΑΚ, καθώς είναι αναγκαία ενέργεια για τη συνέχιση της δίκης. Εφόσον, λοιπόν, η το πρώτον εγγραφή στο πινάκιο κατ' άρθ. 226 παρ. 2 ΚΠολΔ συνιστά διαδικαστική πράξη με διακοπτικό αποτέλεσμα, δεν υπάρχει λόγος να ισχύει το αντίθετο, δηλαδή να μην αποτελεί διαδικαστική πράξη, όταν η ίδια υπόθεση μεταφέρεται στο πινάκιο για τη μετ' αναβολή δικάσιμο κατ' εφαρμογή του άρθ. 226 παρ. 4 ΚΠολΔ. Περαιτέρω, ποιος είναι ο λόγος η πρώτη εγγραφή στο πινάκιο να αποτελεί λυσιτελή πράξη για την πρόοδο της δίκης, ενώ η επόμενη εγγραφή να έχει αλυσιτελή χαρακτήρα;

Κατά τη γνώμη μας, η δικαιοσύνη θα πρέπει να απέχει από τέτοιους είδους φορμαλιστικές επιλογές, όπως αυτή της υπ' αριθμ. 1/2011 απόφασης της Ολομέλειας του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, οι οποίες οδηγούν σε ασυμβίβαστες προς τους σκοπούς της δίκαιης δίκης λύσεις.

1β. Η εκκρεμοδικία

Η αναβολή της συζήτησης δεν ασκεί επιρροή στη δικονομική έννομη συνέπεια της εκκρεμοδικίας, αφενός μεν διότι λαμβάνει χώρα μετά την έναρξη της εκκρεμοδικίας, ήτοι μετά την κατάθεση της αγωγής, και πριν τη λήξη αυτής, ήτοι πριν από την έκδοση οριστικής απόφασης, αφετέρου δε διότι δεν αποτελεί διαδικαστική πράξη με την οποία επιδιώκεται η παροχή έννομης προστασίας υπό τη

²⁶³ βλ. Μ. Μαργαρίτη, σημείωση στην ΟΛΑΠ 1/2011, ΝοΒ 2011.952.

²⁶⁴ βλ. ΟΛΑΠ 1/2011, ΕΠολΔ 2011.462 · ΝοΒ 2011.951.

²⁶⁵ βλ. ΑΠ 464/2009, ΝΟΜΟΣ.

μορφή διάγνωσης επίδικου δικαιώματος. Το ίδιο ισχύει, δηλαδή, η εκκρεμοδικία διατηρείται, και όταν το δικαστήριο αναστέλλει τη δίκη, κατ' εφαρμογή των άρθρ. 249, 250, 600 ΚΠολΔ²⁶⁶.

2. Οι έννομες συνέπειες από την απόρριψη του αιτήματος αναβολής

Η συμπεριφορά του διαδίκου, μέσω της υποβολής αιτημάτων αναβολής χωρίς τη συνδρομή σπουδαίου λόγου, δεν είναι ελεύθερη συνεπειών. Μία τέτοια παρελκυστική συμπεριφορά μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση δικαιώματος, σύμφωνα με το άρθρ. 116 ΚΠολΔ. Στην περίπτωση παραβίασης της αρχής αυτής είναι δυνατή τόσο η επιβολή των ποινών τάξεως του άρθρ. 205 ΚΠολΔ όσο και η κήρυξη του απαραδέκτου της διαδικαστικής πράξης²⁶⁷.

Επίσης, το άρθρ. 241 παρ. 2 ΚΠολΔ προβλέπει τη δυνατότητα του δικαστηρίου να επιδικάσει δικαστική δαπάνη σε βάρος του αιτούντος την αναβολή διαδίκου, μετά από αίτηση του αντιδίκου του, ανερχόμενη, κατά την κρίση του, στο ποσό των 70 έως 400 ευρώ. Υπό την προϋσχύουσα μορφή του άρθρ. 241 παρ. 2 ΚΠολΔ, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρ. 8 παρ. 2 του Ν. 2915/2001, προβλεπόταν η δυνατότητα του δικαστηρίου να επιδικάσει δικαστική δαπάνη ανερχόμενη μέχρι το τριπλάσιο του ελάχιστου ορίου αμοιβής για την παράσταση στη συζήτηση. Εν συνεχεία, με το άρθρ. 7 παρ. 3 του Ν. 3043/2002 το πλαίσιο του ύψους της δικαστικής δαπάνης καθορίστηκε σε χαμηλότερο επίπεδο και το άρθρ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ έλαβε τη μορφή που έχει έως σήμερα.

Χαρακτηριστική είναι μία εγκύκλιος του Υπουργού Δικαιοσύνης²⁶⁸, με την οποία υπογραμμίζεται η ανάγκη των δικαστηρίων στην εφαρμογή των ποινών τάξεως σε βάρος όχι μόνο των διαδίκων αλλά και των δικαστικών πληρεξουσίων, των δικαστικών υπαλλήλων και των μαρτύρων, όταν η παρέλκυση της δίκης οφείλεται στις δικές τους ενέργειες. Στην ίδια εγκύκλιο ο Υπουργός Δικαιοσύνης υπομινύσκει την ανάγκη συνδυασμού των ποινών τάξεως με τα δικαστικά έξοδα.

Επιπλέον, ο διάδικος που υπέβαλε το αίτημα αναβολής κινδυνεύει να υποστεί τις δυσμενείς συνέπειες της ερημοδικίας, εάν το αίτημά του απορριφθεί από το δικαστήριο. Σχετική πρόβλεψη υπάρχει στο άρθρ. 280 ΚΠολΔ, το οποίο περιλαμβάνει

²⁶⁶ βλ. Ν. Νίκα, Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη”, 1991, σελ. 171, 172.

²⁶⁷ βλ. Κ. Πολυζωγόπουλο, “Προβλήματα πολλαπλότητας δικών”, Δ 28.139 επ. [143, 144], με εκεί παραπομπές.

²⁶⁸ βλ. υπ’ αριθμ. 6 εγκύκλιο του Υπουργού Δικαιοσύνης “Περί της εφαρμογής των περί ποινών τάξεως διατάξεων του Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας”, Αρμεν 1968.406 επ.

δύο περιπτώσεις ερημοδικίας του διαδίκου, σχετιζόμενες με το υποβληθέν εκ μέρους του αίτημα αναβολής. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθ. 280 παρ. 2 ΚΠολΔ, η εμφάνιση του διαδίκου μόνο για την υποβολή αιτήματος αναβολής, χωρίς την κατάθεση προτάσεων, συνεπάγεται τη μη παράστασή του²⁶⁹, με συνέπεια ο μη προσηκόντως παρασταθείς διάδικος να θεωρείται ότι δεν εμφανίσθηκε κατά τη συζήτηση της υπόθεσης και, κατά συνέπεια, να είναι δικονομικά απών²⁷⁰. Από την άλλη πλευρά, κατά την παρ. 3 του ίδιου άρθρου, θεωρείται ότι δεν εμφανίσθηκε ο διάδικος ο οποίος ζήτησε μόνο αναβολή και το αίτημά του απορρίφθηκε από το δικαστήριο²⁷¹. Η τελευταία διάταξη ρυθμίζει την περίπτωση κατά την οποία ο διάδικος κατέθεσε μόνο τυπικές προτάσεις²⁷².

Κατά το προϊσχύσαν σύστημα της προκατάθεσης προτάσεων²⁷³- το οποίο σήμερα εφαρμόζεται στην τακτική διαδικασία στον πρώτο βαθμό, σύμφωνα με τους όρους και τις ιδιαιτερότητες της ρύθμισης του άρθ. 237 ΚΠολΔ- ήτοι της κατάθεσης προτάσεων πριν την εκφώνηση της υπόθεσης, είχε ανακύψει στη νομική φιλολογία αλλά και ενώπιον των δικαστηρίων²⁷⁴ το ζήτημα εάν είναι υποχρεωτική η κατάθεση προτάσεων, ακόμη και όταν υποβάλλεται μόνο αίτημα αναβολής της συζήτησης.

Το ερώτημα εξακολουθεί να παρουσιάζει σήμερα ενδιαφέρον για περαιτέρω θεωρητική ανάλυση, μολονότι η προκατάθεση προτάσεων ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου έχει καταργηθεί με το Ν. 4335/2015 (με εξαίρεση την τακτική διαδικασία ενώπιον όλων των δικαστηρίων του πρώτου βαθμού, όπου, όμως, ισχύει η απαγόρευση της αναβολής της συζήτησης, σύμφωνα με το άρθ. 237 παρ. 4 εδ. τελ. ΚΠολΔ). Αφορά δε μόνο τις υποθέσεις για τις οποίες είναι υποχρεωτική η κατάθεση προτάσεων, ενώ παραμένει αδιάφορο όπου προαιρετικά κατατίθενται προτάσεις²⁷⁵, τούτο διότι μόνο στις πρώτες η μη προσήκουσα παράσταση του διαδίκου οδηγεί στην ερημοδικία του. Αναλυτικότερα, τίθεται το ερώτημα εάν ο πληρεξούσιος δικηγόρος παρίσταται σύννομα στο δικαστήριο, όταν αιτείται αναβολή χωρίς να έχει καταθέσει προτάσεις. Η απάντηση στο ερώτημα συνδέεται αναπόδραστα με την οριοθέτηση της έννοιας της συζήτησης της υπόθεσης, η οποία συνιστά σύνθετη πράξη αποτελούμενη από την εκφώνηση και την εκδίκασή της. Έτσι, μόνο όταν μετά την εκφώνηση

²⁶⁹ βλ. Χ. Απαλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Ε. Μπαλογιάννη), ό.π., 2013, άρθ. 280, αριθμ. 2.

²⁷⁰ βλ. ΑΠ 395/2012, ΝΟΜΟΣ.

²⁷¹ βλ. ΜονΕφΠειρ 597/2014, ΝΟΜΟΣ.

²⁷² βλ. Ν. Κατσαρό, “Παράσταση άνευ προτάσεων – αίτημα αναβολής δίκης”, Αρμεν 1977.85 επ.

²⁷³ βλ. άρθ. 245 ΚΠολΔ/1968.

²⁷⁴ βλ. Ν. Κατσαρό, ό.π.

²⁷⁵ βλ. άρθ. 115 παρ. 3, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 4335/2015, όπου πλέον μόνο στις μικροδιαφορές είναι προαιρετική η κατάθεση προτάσεων.

ακολουθήσει και η εκδίκαση της υπόθεσης, γεννάται η υποχρέωση κατάθεσης προτάσεων, ενώ τέτοια απαίτηση δεν υπάρχει όταν απλώς εκφωνείται η υπόθεση και εν συνεχεία αναβάλλεται²⁷⁶.

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, καμία υποχρέωση για κατάθεση προτάσεων δεν υπάρχει όταν ο διάδικος εμφανίζεται προσηκόντως (άρθ. 94 ΚΠολΔ) στο δικαστήριο, ζητά μόνο την αναβολή της συζήτησης και το αίτημά του γίνεται δεκτό από το δικαστήριο. Ωστόσο, προκειμένου να αποφευχθούν οι επιπτώσεις της ερημοδικίας στην περίπτωση απόρριψης του αιτήματος αναβολής, οι πληρεξούσιοι δικηγόροι θα πρέπει να έχουν προετοιμάσει τις έγγραφες προτάσεις τους, ώστε να μετάσχουν προσηκόντως στη συζήτηση της υπόθεσης²⁷⁷.

2.1. Η δυνατότητα προσβολής της περί αναβολής κρίσεως με έφεση ή αναίρεση

Η δυνατότητα προσβολής της περί αναβολής κρίσεως με ένδικα μέσα έχει απασχολήσει τη νομολογία και τη θεωρία. Δεν αμφισβητείται ότι η κρίση του δικαστηρίου περί απόρριψης του αιτήματος αναβολής δημιουργεί λόγο έφεσης, όταν το δικαστήριο παρά τη συνδρομή σπουδαίου λόγου προχώρησε στη συζήτηση της υπόθεσης²⁷⁸.

Αμφιβολίες εγείρονται, όμως, ως προς τη δυνατότητα αναίρεσης της απόφασης, όταν το δικαστήριο της ουσίας κήρυξε ή δεν κήρυξε την αναβολή της συζήτησης, κατά το άρθ. 241 ΚΠολΔ. Σε αποφάσεις του ο Άρειος Πάγος έχει κρίνει ότι η απόφαση του δικαστηρίου περί της συνδρομής σπουδαίου λόγου για την αναβολή της συζήτησης, αλλά και αυτή καθ' αυτή η κρίση του περί αναβολής ή συζήτησης της υπόθεσης δεν πλήττονται αναιρετικά. Το ίδιο ισχύει και για την απόφαση του δικαστηρίου να αναστείλει ή όχι τη δίκη κατά τα άρθρα 249 και 250 ΚΠολΔ²⁷⁹. Ως προς την αναβολή λόγω συνεκδίκασης, σύμφωνα με το άρθ. 246 ΚΠολΔ, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο δέχεται ότι η κρίση του δικαστηρίου να διατάξει ή όχι τη συνεκδίκαση των εκκρεμών ενώπιόν του δικών εκφεύγει του αναιρετικού ελέγχου²⁸⁰.

²⁷⁶ βλ. Ν. Κατσαρό, ό.π.

²⁷⁷ βλ. Χ. Απαλλαγάκη (Χρ. Τριανταφυλλίδη / Π. Ρεντούλη), ό.π., 2016, άρθ. 280, αριθμ. 2 · ΑΠ 395/2012, ΝΟΜΟΣ · ΠολΠρωτΑθ 21/2015, ΝοΒ 2015.265 · ΕφΠειρ 42/2014, ΝΟΜΟΣ · ΠολΠρωτΑθ 1999/2014, ΝΟΜΟΣ.

²⁷⁸ βλ. Κ. Κεραμέα / Δ. Κονδύλη / Ν. Νίκα (Κ. Μακρίδου), ό.π., άρθ. 241, αριθμ. 4.

²⁷⁹ βλ. ΑΠ 1293/1993, ΕλλΔνη 1995.139 · ΑΠ 412/1976, ΝοΒ 1976. 940 · ΑΠ 410/1976, ΝοΒ 1976.939.

²⁸⁰ βλ. ΑΠ 7/2007, ΝοΒ 2007.879 · ΑΠ 668/2005, ΕλλΔνη 2006.1086 · ΑΠ 636/2002, ΝΟΜΟΣ · ΕφΑθ 4463/2013, ΕλλΔνη 2015.809.

και εξ αυτού του λόγου, σύμφωνα με την ανωτέρω θέση, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι δεν μπορεί να θεμελιωθεί λόγος αναίρεσης, όταν το δικαστήριο παρά την συνδρομή των όρων του άρθ. 246 ΚΠολΔ δεν διέταξε την αναβολή της εκδίκασης της μίας υπόθεσης, προκειμένου να συνεκδικασθεί με άλλη που εκκρεμεί.

Στη συνέχεια της παρούσας μελέτης, θα επιχειρηθεί να διερευνηθεί η δυνατότητα θεμελίωσης λόγου αναίρεσης ως προς την κρίση του δικαστηρίου της ουσίας για την αποδοχή ή την απόρριψη του αιτήματος αναβολής.

Με δεδομένο ότι οι περί αναβολής διατάξεις αποτελούν δικονομικό και όχι ουσιαστικό δίκαιο, θα αναζητήσουμε αρχικώς εάν δύναται να θεμελιωθεί η παράβαση σε κάποιον από τους δικονομικούς λόγους αναίρεσης. Από τους δικονομικούς λόγους αναίρεσης, δηλαδή όλους τους αναγραφόμενους στο άρθ. 559 ΚΠολΔ, πλην των αριθμών 1 και 19, πλησιέστερος στην περίπτωση μας φαίνεται να είναι ο λόγος αναίρεσης που αφορά παραβίαση που επιφέρει ακυρότητα, έκπτωση από το δικαίωμα ή απαράδεκτο, δηλαδή εκείνος του άρθ. 559 αριθμ. 14 ΚΠολΔ.

Σύμφωνα με τη νομολογία, το άρθ. 559 αριθ. 14 ΚΠολΔ προϋποθέτει παραβιάσεις αναγόμενες στην εσωτερική διάρθρωση και πορεία της διαδικασίας και αποβλέπει στην ομαλή εξέλιξή της και στη σωστή απονομή της δικαιοσύνης, αναφέρεται δε σε απαράδεκτα που οδηγούν στην απόρριψη του ενδίκου βοηθήματος²⁸¹ ή, κατά άλλη διατύπωση, ο συγκεκριμένος λόγος πλήττει ακυρότητες, απαράδεκτα και εκπτώσεις που αφορούν τα εισαγωγικά δικόγραφα της δίκης, καθώς και όσες ακυρότητες, απαράδεκτα και εκπτώσεις προκαλούνται κατά τη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου της ουσίας²⁸². Προϋποθέτει δε ότι το δικαστήριο της ουσίας είχε την υποχρέωση από το νόμο να κηρύξει την ακυρότητα, το απαράδεκτο ή την έκπτωση²⁸³. Ο αναιρετικός λόγος του άρθ. 559 αρ. 14 ΚΠολΔ καλύπτει τη δικονομική ακυρότητα και όχι την ουσιαστική²⁸⁴, η οποία ελέγχεται με το άρθ. 559 αρ. 1 ΚΠολΔ²⁸⁵.

Όπως έχει κάνει δεκτό ο Άρειος Πάγος, *“από τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας που καθιερώνουν απαράδεκτο, προκύπτει ότι τούτο άλλοτε μεν καθιερούται δια του ρητού χαρακτηρισμού εν αιταίς διαδικαστικής τίνος πράξεως ή ενεργείας ως απαραδέκτου, άλλοτε δε δια της εν αιταίς χρήσεως συγγενών προς την έννοιαν του*

²⁸¹ βλ. ΑΠ 329/1986, ΝοΒ 1987.29.

²⁸² βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ”, σελ. 514.

²⁸³ βλ. Ν. Νίκα, ό.π., σελ. 516.

²⁸⁴ βλ. Β. Μπρακατσούλα, “Η αναίρεση στην πολιτική δίκη”, 1990, σελ. 230.

²⁸⁵ βλ. Α. Σινανιώτη, “Η αναίρεση κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2006, σελ. 153.

απαράδεκτου εκφράσεων, οίαι είναι και αι εκφράσεις "αναβάλλεται ή αναστέλλεται η συζήτηση της υποθέσεως"²⁸⁶ και ότι δεν υπάρχει απαράδεκτο κατά την έννοια του άρθ. 559 αρ. 14 ΚΠολΔ, όταν, με βάση διάταξη νόμου που μιλάει για αναβολή ή αναστολή της συζήτησης, κηρύσσεται απαράδεκτη η συζήτηση²⁸⁷. Με μεταγενέστερες αποφάσεις του το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο²⁸⁸ εξειδίκευσε περαιτέρω την ανωτέρω θέση, δεχόμενο ότι η κήρυξη ή μη απαράδεκτου, που δημιουργεί το λόγο αναίρεσης του άρθ. 559 αριθμ. 14 ΚΠολΔ, "δεν καθιερώνεται όταν οι επιταγές για αναβολή της συζήτησης ή αναστολή της προόδου της δίκης περιέχονται όχι στις διατάξεις του ΚΠολΔ που ρυθμίζουν την πορεία της διαδικασίας, αλλά σε διατάξεις νόμων που επιδιώκουν φορολογικούς σκοπούς, γιατί οι σκοποί αυτοί μπορούν να επιτευχθούν και με άλλα μέσα, ήτοι με την ενέργεια των φορολογικών οργάνων, χωρίς να απαιτείται και η αναίρεση της απόφασης για την επίτευξη των επιδιωκόμενων φορολογικών σκοπών, οι οποίοι δεν έχουν επίδραση στην έκβαση της δίκης και συνεπώς στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης". Από τη διάκριση στην οποία προέβη η νομολογία ως προς τις περιπτώσεις αναβολής της συζήτησης που εμπεριέχονται στον ΚΠολΔ και σε ειδικότερες ρυθμίσεις νόμων, θα μπορούσε να συναχθεί a contrario το συμπέρασμα ότι η απόφαση περί αναβολής όπως ρυθμίζεται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας υπόκειται σε αναίρεση, διότι σε διαφορετική περίπτωση ο ανωτέρω διαχωρισμός της νομολογίας θα κατέληγε άνευ σημασίας.

Η ίδια αμφισβήτηση εμφανίζεται τόσο στη νομολογία όσο και στη θεωρία και στην περίπτωση αναστολής της δίκης λόγω εκκρεμοδικίας, όπου αμφότερες οι απόψεις έχουν διατυπωθεί ως προς τη δυνατότητα αναιρετικού ελέγχου της κρίσης του δικαστηρίου να αναστείλει ή όχι τη δίκη²⁸⁹. Ο Κονδύλης υποστηρίζει ως ορθότερη την άποψη ότι η απόφαση υπόκειται σε αναίρεση με βάση το άρθ. 559 αρ. 14 ΚΠολΔ, με το επιχείρημα ότι σκοπός της συγκεκριμένης διατάξης είναι η τήρηση των διαδικαστικών προϋποθέσεων, μία εκ των οποίων είναι και η αρνητική διαδικαστική προϋπόθεση της εκκρεμοδικίας²⁹⁰. Ο Νίκας, επίσης, τάσσεται υπέρ της

²⁸⁶ βλ. ΟΛΑΠ 1331/1985, ΝοΒ 1986.1569.

²⁸⁷ βλ. ΑΠ 329/1986, ΝοΒ 1987.29 · ΑΠ 1861/1984, Δ 1985.679.

²⁸⁸ βλ. ΑΠ 395/2012, ΑΠ 622/2005, ΝΟΜΟΣ · ΑΠ 437/1998, ΕλλΔνη 1998.1275.

²⁸⁹ βλ. ενδεικτικά, ΑΠ 432/2015, ΝΟΜΟΣ · ΑΠ 1048/2010, ΕλλΔνη 2011.793 · ΑΠ 554/2009, ΝΟΜΟΣ, οι οποίες έκριναν αποφαστικά και ΑΠ 608/2005, ΕλλΔνη 2006.1026, η οποία έκρινε καταφατικά.

²⁹⁰ βλ. Δ. Κονδύλης, "Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας", 2007, σελ. 251 παραπ. 83.

εφαρμογής του άρθ. 559 αρ. 14 ΚΠολΔ, εάν δεν ανασταλεί η εκδίκαση της δεύτερης αγωγής, παρά τη συνδρομή των προϋποθέσεων της εκκρεμοδικίας²⁹¹.

Αντίθετα, γίνεται δεκτό ότι ο από το άρθ. 559 αριθμ. 14 ΚΠολΔ λόγος αναίρεσης θεμελιώνεται επί παράλειψης του δικαστηρίου να κηρύξει το απαράδεκτο, όταν το απαράδεκτο ή η αναβολή της συζήτησης ή η αναστολή της διαδικασίας επιβάλλεται από το νόμο προς κατοχύρωση του αποτελέσματος της ακυρότητας άλλης διαδικαστικής πράξης που προηγήθηκε, όπως συμβαίνει επί ακυρότητας της κλήτευσης, ή προς εξασφάλιση της άσκησης δικονομικού δικαιώματος.

Το ίδιο ισχύει στην περίπτωση της παράλειψης αναστολής της δίκης για τα προδικαστικά ζητήματα του άρθ. 600 ΚΠολΔ, με αποτέλεσμα ο διάδικος να καθίσταται έκπτωτος του δικονομικού δικαιώματός του για την παρεμπόμπουσα αμφισβήτηση της οικογενειακής σχέσης, που αποτελεί προϋπόθεση για τη διάγνωση της διαφοράς²⁹². Ειδικότερα, ο Άρειος Πάγος κάνει δεκτό ότι η αναβολή ή, ορθότερα, η αναστολή της δίκης, είναι υποχρεωτική για το δικαστήριο που δεν έχει αρμοδιότητα εξέτασης του προδικαστικού ζητήματος του άρθ. 600 ΚΠολΔ. Σε αυτήν την περίπτωση, εάν, παρά τη συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθ. 600 ΚΠολΔ, το δικαστήριο παραλείψει να διατάξει την αναστολή της δίκης, θεμελιώνεται λόγος αναίρεσης για παράνομη μη κήρυξη απαράδεκτου, σύμφωνα με το άρθ. 559 αρ. 14 ΚΠολΔ²⁹³. Για το λόγο αυτό κρίθηκε ότι είναι αναιρετέα η απόφαση που δεν ανέστειλε τη διεξαγωγή της δίκης, σύμφωνα με το προϊσχύσαν άρθ. 621 ΚΠολΔ και ήδη άρθ. 600 ΚΠολΔ, αλλά προχώρησε στην εκδίκαση της υπόθεσης²⁹⁴. Επομένως, στις περιπτώσεις υποχρεωτικής αναστολής της δίκης, όπως αυτής του άρθ. 600 ΚΠολΔ, η νομολογία δέχεται ότι η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας ελέγχεται αναιρετικά.

Θα πρέπει να επισημανθεί, πάντως, ότι υπάρχει η τάση στενής οριοθέτησης του λόγου αναίρεσης του άρθ. 559 αριθμ. 14²⁹⁵, διότι, διαφορετικά, ελλοχεύει ο κίνδυνος μετάπτωσης της αναίρεσης από έκτακτο σε τακτικό ένδικο μέσο, όταν παραβάσεις που καλύπτουν όλο το φάσμα του δικονομικού δικαίου θα μπορούσαν να προταθούν μέσω της αναίρεσης. Από την άλλη πλευρά, τονίζεται²⁹⁶ ότι το απαράδεκτο στο

²⁹¹ βλ. Ν. Νίκα, “Πολιτική Δικονομία ΙΙ”, σελ. 518.

²⁹² βλ. ΟΛΑΠ 12/2000, ΕλλΔνη 2000.949, ΝοΒ 2000.1249 · ΑΠ 290/2005, ΕλλΔνη 2006.1374 · ΕφΑθ 6258/1985, Δ 1986.219.

²⁹³ βλ. ΑΠ 1155/2014, ΕλλΔνη 2016.1674.

²⁹⁴ βλ. ΕφΑθ 6258/1985, Δ 1986.219

²⁹⁵ βλ. Α. Σινανιώτη, “Η αναίρεση κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2006, σελ. 151.

²⁹⁶ βλ. Σ. Σταματόπουλο, παρατηρήσεις στην ΑΠ 1861/1984, Δ 1985.680 επ. [681].

οποίο αναφέρεται το άρθ. 559 αρ. 14 δεν είναι μόνο το απαράδεκτο της επιτευκτικής διαδικαστικής πράξης, που οδηγεί στην απόρριψή της και στην παρεμπόδιση του δικαστηρίου να προχωρήσει στην εξέταση της βασιμότητας της διαδικαστικής πράξης, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει και το απαράδεκτο της συζήτησης, δηλαδή την προσωρινή αδυναμία του δικαστηρίου για την εξέταση της βασιμότητας της διαδικαστικής πράξης. Ο αναιρετικός έλεγχος μπορεί να θεμελιωθεί στο άρθ. 559 αρ. 14 ΚΠολΔ, εάν το δικαστήριο κήρυξε παρά το νόμο απαράδεκτη την επιτευκτική διαδικαστική πράξη, με το να δεχθεί την έκπτωση του διαδίκου από το δικαίωμα ακρόασής του παρά το γεγονός ότι συνέτρεχε λόγος ανωτέρας βίας²⁹⁷.

Ακόμη δυσκολότερο φαίνεται να μπορεί να θεμελιωθεί αναίρεση της κρίσης του δικαστηρίου περί συνδρομής σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ, με βάση το άρθ. 559 αρ. 1 ΚΠολΔ. Στον χώρο της επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση, όπου η έννοια της ανωτέρας βίας, ως προϋπόθεσης για το παραδεκτό και βάσιμο της αίτησης του άρθ. 152 ΚΠολΔ, εντάσσεται στο πεδίο των αόριστων νομικών εννοιών, γίνεται δεκτή αναίρεση με βάση το άρθ. 559 αρ. 1 ΚΠολΔ- με το οποίο ελέγχεται εάν το δικαστήριο της ουσίας, κατά την υπαγωγή των αναιρετικά ανέλεγκτων γυμνών πραγματικών περιστατικών στην αόριστη νομική έννοια, ώστε αυτή να εξειδικευθεί στην υπό κρίση υπόθεση, έλαβε υπ' όψιν του αντικειμενικά κριτήρια, δηλαδή τα διδάγματα της κοινής πείρας και τους κανόνες κοινωνικής ηθικής που επικρατούν σε ορισμένο τόπο και χρόνο²⁹⁸- προκειμένου η κρίση του να μην είναι αυθαίρετη. Εάν κάνουμε δεκτό ότι η έννοια του σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ εντάσσεται στο πεδίο των αόριστων νομικών εννοιών, τότε θα πρέπει να δεχθούμε ότι είναι αναιρετικώς ελεγκτέα με βάση το άρθ. 559 αρ. 1 ΚΠολΔ η κρίση του δικαστηρίου που, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία ή εφαρμογή της αόριστης νομικής έννοιας του σπουδαίου λόγου, απέρριψε το αίτημα αναβολής του διαδίκου παρά την συνδρομή των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν το περιεχόμενό της. Κατά τη γνώμη μας, τέτοια δυνατότητα θα πρέπει να αποκλεισθεί και ο λόγος αναίρεσης να κριθεί ως απαράδεκτος, προεχόντως διότι το άρθ. 559 αρ. 1 ΚΠολΔ απαιτεί παραβίαση κανόνων του ουσιαστικού δικαίου και όχι του δικονομικού, όπως εν προκειμένω.

Σε κάθε περίπτωση, εάν κάνουμε δεκτό ότι η κρίση του δικαστηρίου περί αναβολής της συζήτησης φέρει το χαρακτήρα μη οριστικής απόφασης, τότε είναι

²⁹⁷ βλ. ΑΠ 908/2006, ΕφΑΔ 2008.336.

²⁹⁸ βλ. Ν. Νίκα, "Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ", σελ. 406.

ανεπίτρεπτη η προσβολή της αυτοτελώς με έφεση ή αναίρεση, σύμφωνα με τα άρθ. 513 παρ. 1 περ. β' και 553 παρ. 1 περ. β' ΚΠολΔ. Ωστόσο, με την έφεση ή την αναίρεση κατά της οριστικής απόφασης συμπεροβάλλεται και η μη οριστική απόφαση περί της αναβολής, ακόμη και εάν δεν υπάρχει λόγος έφεσης ή αναίρεσης κατ' αυτής, σύμφωνα με τα άρθ. 513 παρ. 2 και 553 παρ. 2 ΚΠολΔ²⁹⁹.

Πέραν από τις σοβαρές αμφιβολίες που ανακύπτουν από δικονομική άποψη για την προσβολή της περί αναβολής κρίσεως με αναίρεση, επιπλέον ανακύπτει το εξής πρακτικής φύσης πρόβλημα: Η πλειοψηφία των αποφάσεων των δικαστηρίων που απορρίπτουν ή δέχονται το αίτημα αναβολής δεν προβαίνουν μέσα στο κείμενο της απόφασης σε μνεία του προβληθέντος λόγου αναβολής, ούτε αιτιολογούν την αποδοχή ή την απόρριψη του αιτήματος. Αυτό δυσχεραίνει την παραδεκτή άσκηση αναίρεσης, για την οποία απαιτείται η αναφορά στο αναιρετήριο αφενός της νομικής πλημμέλειας που προσάπτεται στην προσβαλλόμενη απόφαση και αφετέρου των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την πλημμέλεια³⁰⁰. Επιπλέον, το δικόγραφο της αναίρεσης θα πρέπει να αναφέρει ότι ο ισχυρισμός που στηρίζει το λόγο αναίρεσης είχε προταθεί στο δικαστήριο που εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση και μάλιστα ότι είχε προταθεί παραδεκτώς και νομίμως (άρθ. 562 παρ. 2 ΚΠολΔ). Ο ισχυρισμός πρέπει να παρατίθεται στο αναιρετήριο, όπως προτάθηκε στο δικαστήριο της ουσίας, να αναφέρεται ο χρόνος και τρόπος πρότασής του ή επαναφοράς του στο ανωτέρω δικαστήριο, ώστε να μπορεί να κριθεί αν ήταν νόμιμος και παραδεκτός³⁰¹. Για αυτό το λόγο, είναι απαραίτητη η επισήμανση προς το δικαστήριο από το διάδικο ή τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, στις περιπτώσεις όπου η παράσταση με πληρεξούσιο δικηγόρο είναι υποχρεωτική (άρθ. 94 ΚΠολΔ), ως προς την καταγραφή του προσβαλλόμενου λόγου αναβολής στα πρακτικά της συζήτησης. Η καταγραφή στα πρακτικά της συζήτησης θα πρέπει να περιλαμβάνει τον προτεινόμενο λόγο αναβολής και τα πραγματικά περιστατικά που θεμελιώνουν το λόγο αναβολής. Έτσι, όταν ο λόγος αναβολής ερείδεται στο άρθ. 241 ΚΠολΔ θα πρέπει να λαμβάνει χώρα επίκληση πραγματικών περιστατικών που συνιστούν την έννοια του σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ. Μία άλλη λύση θα ήταν η μνεία στις προτάσεις του διαδίκου τόσο του λόγου αναβολής, όσο και η περιγραφή των πραγματικών περιστατικών που τον θεμελιώνουν, προς διευκόλυνση της απόδειξης

²⁹⁹ βλ. ΑΠ 1875/2014, ΝΟΜΟΣ · ΕφΠειρ 262/2014, ΕλλΔνη 2015.765.

³⁰⁰ βλ. Ν. Νίκα, "Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ", σελ. 415.

³⁰¹ βλ. ΑΠ 536/2017, ΝΟΜΟΣ.

της νόμιμης και παραδεκτής πρότασης του ισχυρισμού. Η καταγραφή στα πρακτικά διευκολύνεται πάντως σήμερα σημαντικά, λόγω της τήρησής τους με φωνοληψία τόσο στα δικαστήρια της Αθήνας όσο και στα περιφερειακά δικαστήρια.

Αντίθετα προς τα ισχύοντα στον χώρο της πολιτικής δικαιοσύνης, όπως εκτέθηκαν ανωτέρω, στο πεδίο της ποινικής δίκης, γίνεται μεν δεκτό από τον Άρειο Πάγο ότι η αναβολή της δίκης εναπόκειται στην κρίση του δικαστηρίου της ουσίας³⁰², χωρίς αυτό, όμως, να αποκλείει τον αναιρετικό έλεγχο της ανωτέρω κρίσης³⁰³. Κατά την αιτιολογία που χρησιμοποιεί το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, “η παρεμπίπτουσα απόφαση που απορρίπτει αίτηση του κατηγορουμένου για αναβολή πρέπει να είναι ιδιαίτερα αιτιολογημένη, παρά το ότι η παραδοχή ή η απόρριψη τέτοιας αιτήσεως έχει αφεθεί στην ανέλεγκτη κρίση του δικαστηρίου”³⁰⁴. Έτσι, όταν ο κατηγορούμενος ζητήσει την αναβολή της δίκης, τότε το δικαστήριο υποχρεούται όχι μόνο να απαντήσει στο αίτημα, αλλά και να διαλάβει στην απόφασή του ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, σύμφωνα με τα άρθ. 93 παρ. 3 Σ και το άρθ. 139 ΚΠΔ, υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι το αίτημα υποβλήθηκε προσηκόντως, δηλαδή παραδεκτώς και ορισμένως. Επιπλέον, το δικαστήριο υποχρεούται να αναφέρει στο αιτιολογικό της απόφασής του τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν και τα αποδεικτικά μέσα που έλαβε υπ’ όψιν του, καθώς και τις σκέψεις βάσει των οποίων οδηγήθηκε στην απορριπτική του κρίση³⁰⁵. Στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή εάν το δικαστήριο παραλείψει να απαντήσει στο (οπωσδήποτε παραδεκτό και ορισμένο) αίτημα ή το απορρίψει χωρίς αιτιολογία, ιδρύεται λόγος αναίρεσης σύμφωνα με το άρθ. 510 παρ. 1 περ. Δ’ ΚΠΔ για ελλιπή αιτιολογία³⁰⁶, ενώ η πιο πρόσφατη νομολογία³⁰⁷ διακρίνει τους λόγους αναίρεσης, ως εξής: α. εάν το δικαστήριο παραλείψει να απαντήσει στο αίτημα αναβολής, θεμελιώνεται λόγος αναίρεσης για έλλειψη ακρόασης, σύμφωνα με το άρθ. 510 παρ. 1 περ. Β’ ΚΠΔ, ενώ β. εάν το δικαστήριο απορρίψει το αίτημα χωρίς αιτιολογία και εν συνεχεία προχωρήσει στην έρευνα της ουσίας της υπόθεσης, τότε ελέγχεται αναιρετικά για παραβίαση του

³⁰² βλ. Α. Παπαδαμάκη, “Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία”, 2012, σελ. 512, 513, με εκεί παραπομπές σε νομολογία.

³⁰³ πρβλ. Α. Παπαδαμάκη, ό.π, σελ. 512, ο οποίος τηρεί κριτική στάση απέναντι στη θέση του Αρείου Πάγου περί κυριαρχικής κρίσης του δικαστηρίου της ουσίας στην αποδοχή ή απόρριψη του αιτήματος αναβολής, καθώς έτσι δημιουργείται “ένας αναιρετικά απυρόβλητος χώρος για τόσο σπουδαίες αιτήσεις”.

³⁰⁴ βλ. ΑΠ 181/2016, ΕλλΔνη 2016.1485.

³⁰⁵ βλ. ΑΠ 181/2016, ό.π.

³⁰⁶ βλ. ΑΠ 583/2012, ΕλλΔνη 2012.1448 · ΑΠ 570/2012, ΕλλΔνη 2012.1448, ΝΟΜΟΣ.

³⁰⁷ βλ. ΑΠ 181/2016, ό.π.

δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και για έλλειψη αιτιολογίας, σύμφωνα με το άρθ. 510 παρ. 1 περ. Α' και Δ' ΚΠΔ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Το χρονίζον πρόβλημα στην καθυστέρησης απονομής της δικαιοσύνης αποτελεί διαχρονικά ένα “αγκάθι” στον αστικό δικονομικό κόσμο. Αυτό οφείλεται εν πολλοίς στην ευχέρεια των διαδίκων να αναβάλλουν την συζήτηση της αγωγής, χωρίς τη συνδρομή των προϋποθέσεων που θέτει το άρθ. 241 ΚΠολΔ.

Διερωτάται, λοιπόν, κανείς εάν θα μπορούσε να τεθεί ένα φίλτρο στην χορήγηση των αναβολών, πέραν αυτού του σπουδαίου λόγου του άρθ. 241 ΚΠολΔ. Ποιος ο λόγος να μετατεθεί η συζήτηση σε άλλη δικάσιμο όταν η αγωγή είναι απαράδεκτη ή νόμω αβάσιμη; Θα μπορούσε άραγε να αποκλεισθεί η δυνατότητα αναβολής στις περιπτώσεις τέτοιων αγωγών, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι το παραδεκτό και η νομική βασιμότητα ανήκουν στον αυτεπάγγελτο έλεγχο του δικαστηρίου;

Αυτό δεν είναι άγνωστο σε άλλα ευρωπαϊκά δικονομικά συστήματα, όπως στο ελβετικό και στο αγγλικό³⁰⁸, όπου, προς επιτάχυνση του δικαιοδοτικού έργου, προβλέπεται ότι οι απαράδεκτες ή νόμω αβάσιμες αγωγές απορρίπτονται ήδη από την προδικασία, προτού να φθάσουν στο ακροατήριο. Όμως, και η ημεδαπή δικονομία γνωρίζει αντίστοιχες ρυθμίσεις ως προς την απαράδεκτη ή προδήλως αβάσιμη αναίρεση (άρθ. 571 ΚΠολΔ), για την οποία ο εισηγητής δικαστής εισηγείται στο τριμελές συμβούλιο την απόρριψή της. Στην περίπτωση που γίνει αποδεκτή η εισήγηση, η συζήτηση ματαιώνεται και η δικαστική δαπάνη επιρρίπτεται σε βάρος του αναιρεσείοντος. Αντίστοιχη ρύθμιση εφαρμόζεται στη διοικητική δίκη, ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, σύμφωνα με το άρθ. 34Α του Π.Δ. 18/1989³⁰⁹.

Στο ελληνικό δικονομικό σύστημα, πλην των ανωτέρω περιπτώσεων, απαράδεκτες ή νόμω αβάσιμες αγωγές εισάγονται για συζήτηση, κατατίθενται γι' αυτές προτάσεις, εξετάζονται μάρτυρες και γενικώς διεξάγεται απόδειξη, ενδεχομένως διατάσσεται επανάληψη της συζήτησης κατ' άρθ. 254 ΚΠολΔ και γενικά δαπανάται πολύτιμος δικαστικός μόχθος (δικαστών, δικαστικών υπαλλήλων,

³⁰⁸ βλ. Κ. Μακρίδου, “Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις του ΣχΝΚΠολΔ (2014) ως προς την τακτική διαδικασία - συζήτηση στο ακροατήριο”, ΕΠολΔ 2014.187 επ. [193].

³⁰⁹ βλ. Κ. Μακρίδου, “Ταχύτητα απονομής της Δικαιοσύνης στην πολιτική δίκη”, ΕλλΔνη 2016.1281 επ. [1293].

διαδίκων και δικηγόρων). Το αποτέλεσμα είναι να εκδίδεται, μετά από μία συνήθως χρονοβόρα και επίπονη διαδικασία, απορριπτική απόφαση, να συσσωρεύονται άλλες εκκρεμείς υποθέσεις και να καθυστερεί η εκδίκαση των παραδεκτών και νόμω βάσιμων αγωγών. Η πρακτική αυτή αντίκειται στην αρχή οικονομίας της δίκης και στη δίκαιη δίκη.

Η πολιτική δίκη δεν έχει ως μοναδικό σκοπό τη θεραπεία των ιδιωτικών συμφερόντων, αλλά υπηρετεί και το δημόσιο συμφέρον και εν γένει το κοινωνικό σύνολο, ώστε να μην δικαιολογείται η άσκοπη ενασχόληση ενός ογκώδους δικαιοδοτικού μηχανισμού σε βάρος των συμφερόντων των πολιτών, οι οποίοι επιθυμούν να προσφύγουν στη δικαιοσύνη, αλλά έρχονται αντιμέτωποι με το αέναο πρόβλημα καθυστέρησης στην απονομή της. Για αυτό το λόγο, ο νομοθέτης παρέχει στο δικαστή³¹⁰ την ευχέρεια να επιβάλλει χρηματική κύρωση σε όσους κατηλούνται το δικαιοδοτικό σύστημα προς ίδιον όφελος³¹¹. Ειδικότερα, στο άρθ. 184 ΚΠολΔ ρυθμίζεται η καταδίκη στην καταβολή των δικαστικών εξόδων του διαδίκου που προκάλεσε την αναβολή, ενώ εάν η αναβολή προκλήθηκε από υπαίτια συμπεριφορά του αντιδίκου του, ο τελευταίος βαρύνεται με την πληρωμή τους. Επίσης, στο άρθ. 205 ΚΠολΔ προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής χρηματικών ποινών σε όσους, μεταξύ άλλων, ασκούν προφανώς αβάσιμη αγωγή ή εκδηλώνουν παρελκυστική συμπεριφορά. Για την επιβολή της ποινής απαιτείται η εν γνώσει επιχείρηση των απαγορευμένων πράξεων και δεν αρκεί ο ενδεχόμενος δόλος και ακόμη περισσότερο η βαρεία αμέλεια³¹². Η κύρωση του διαδίκου με την καταβολή της χρηματικής ποινής εναρμονίζεται προς τη θεμελιώδη δικονομική αρχή του άρθ. 116 ΚΠολΔ περί καλόπιστης διεξαγωγής της δίκης και αποφυγής κατάχρησης δικονομικών δυνατοτήτων³¹³. Τη δραστική πάταξη της κακόπιστης διεξαγωγής της δίκης επεδίωξε προσφάτως ο νομοθέτης δια του Ν. 4335/2015, αυξάνοντας το ύψος των απειλούμενων χρηματικών ποινών στο άρθ. 205 ΚΠολΔ, οι οποίες περιέρχονται ως έσοδα στο δημόσιο ταμείο. Θα λέγαμε ότι πρόκειται για ένα είδος οιονεί ποινής, ανάλογης των contempt of court του αγγλικού δικαίου, ή για μία μορφή τιμωρητικής

³¹⁰ βλ. ΕιρΧαν 494/2013, ΕιρΧαν 687/2013, ΝΟΜΟΣ.

³¹¹ Στην Αρχαία Αθήνα υπήρχε δικονομικός κανόνας, σύμφωνα με τον οποίο ο καταγγέλλων – μηνυτής υποχρεωνόταν να καταβάλει πρόστιμο 1.000 δραχμών, εάν οι ψήφοι υπέρ της ενοχής του κατηγορουμένου δεν υπερέβαιναν το 1/5 του συνόλου των ψήφων, σύμφωνα με αναφορά στο έργο του Πλάτωνα, “Απολογία Σωκράτους” (απόδοση: Αρχαία Ελληνική Γραμματεία “Οι Έλληνες”, 1992, σελ. 77.)

³¹² βλ. ΑΠ 1472/2010, www.areiospagos.gr.

³¹³ βλ. Γ. Βαλμαντώνη, “Η άμετρη προσφυγή στη δικαιοσύνη και η αρχή της πολλαπλής επιβολής ποινών τάξεως του άρθρου 205 ΚΠολΔ”, σημείωση στην ΕιρΑθ 1386/2015, ΕλλΔνη 2016.279 επ..

αποζημίωσης³¹⁴, ενόψει μάλιστα και της υποστηριζόμενης στη νομολογία θέσης για τη δυνατότητα σωρευτικής επιβολής ποινών τάξεων επί πολλαπλών διαδικαστικών παραβάσεων³¹⁵.

Εν όψει των ανωτέρω και με δεδομένο ότι και στη σύγχρονη εποχή παραμένει ζητούμενο η οικονομία της δίκης, δεν βρίσκουμε οιονδήποτε λόγο για την αναβολή των απαράδεκτων ή νόμω αβάσιμων ενδίκων βοηθημάτων ή ενδίκων μέσων. Δεν αναφερόμαστε προφανώς στις περιπτώσεις πραγματικής αοριστίας της αγωγής, η οποία μπορεί να θεραπευθεί με πρωτοβουλία του ενάγοντος ή του δικαστηρίου, με την προσφυγή στο άρθ. 254 ΚΠολΔ, αλλά σε όλες εκείνες τις περιπτώσεις όπου είναι βέβαιο πως η αγωγή ή το ένδικο μέσο θα απορριφθούν (π.χ. λόγω έλλειψης ενεργητικής ή παθητικής νομιμοποίησης της αγωγής ή λόγω εκπρόθεσμης άσκησης του ενδίκου μέσου).

Μία τέτοια νομοθετική επιλογή προϋποθέτει την ενδελεχή ενασχόληση των δικαστών με το δικόγραφο του ενδίκου βοηθήματος ή του ενδίκου μέσου προτού φθάσει η υπόθεση στο ακροατήριο, ώστε εκ των προτέρων να είναι γνωστό στο δικαστήριο ότι το συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα (ή και το ένδικο μέσο, π.χ. όταν αυτό είναι εκπρόθεσμο) είναι απαράδεκτο ή νόμω αβάσιμο.

Η ενδυνάμωση των εξουσιών του δικαστή, ώστε να διαδραματίζει ενεργητικότερο ρόλο στην πρόοδο της δίκης, θα μπορούσε να αποτελέσει τη λύση στο χρονίζον πρόβλημα της καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης³¹⁶. Όμως, εάν θέλουμε να δούμε την πραγματικότητα στον χώρο της πολιτικής δικαιοσύνης, θα λέγαμε ότι δεν υπάρχει ο απαραίτητος χρόνος για μία τέτοια προπαρασκευή του δικαστηρίου.

³¹⁴ βλ. Γ. Βαλμαντώνη, για τον χαρακτηρισμό των ποινών τάξεων ως ένα είδος “τιμωρητικής αποζημίωσης” (punitive damages), ό.π., σελ. 281.

³¹⁵ βλ. ΕιρΑθ 1386/2015, ΕλλΔνη 2016.276 επ. [279] · ΕιρΑθ 2014/2014, ΝΟΜΟΣ.

³¹⁶ βλ. Σ. Σταματόπουλο, “Η αρχή της οικονομίας στην πολιτική δίκη”, 2003, σελ. 477.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Απαλαγάκη Χ., “Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας - Ερμηνεία κατ’ άρθρο”, 2016.
- Απαλαγάκη Χ., “Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας - Ερμηνεία κατ’ άρθρο”, 2013.
- Βαλμαντώνης Γ., “Η άμετρη προσφυγή στη δικαιοσύνη και η αρχή της πολλαπλής επιβολής ποινών τάξεως του άρθρου 205 ΚΠολΔ”, Σημείωση στην ΕιρΑθ 1386/2015, ΕλλΔνη 2016.279 επ.
- Γεωργουλέας Σ., “Η δίκη ενώπιον των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων κατά την τακτική διαδικασία: νομοτεχνικά ζητήματα, πρακτικά προβλήματα και προτεινόμενες λύσεις”, ΕλλΔνη 2016.41 επ.
- Γιαννακάκης Εμ., παρατηρήσεις στην ΟΛΑΠ 1/2011, ΕΠολΔ 2011.463 επ.
- Δεληκωστόπουλος Σ. / Σινανιώτης Λ., “Ερμηνεία κατ’ άρθρον Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας”, 1969.
- Διαμαντόπουλος Γ., “Ο πληρεξούσιος δικηγόρος ως φορέας γεγονότων ανώτερης βίας στο πεδίο της ανακοπής ερημοδικίας”, Αρμεν 1997.439 επ.
- Εγκύκλιος υπ’ αριθ. 6 του Υπουργού Δικαιοσύνης “Περί εφαρμογής των περί ποινών τάξεως διατάξεων του Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας”, Αρμεν 1968.406 επ.
- Ευκλείδης Σ., “Ερμηνεία της Πολιτικής Δικονομίας”, 1932.
- Ζόμπολας Τ., “Η έφεση κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2005.
- Καλαβρός Κ. Φ., “Πολιτική Δικονομία - Γενικό Μέρος - Διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια”, 2016.
- Καλαβρός Κ., “Εισαγωγή - Η φυσιогνωμία των νέων ρυθμίσεων”, ΕΠολΔ 2014.172 επ.
- Κατηφόρης Ν., παρατηρήσεις στην ΑΠ 908/2006, ΕφΑΔ 2008.336.
- Κατηφόρης Ν., παρατηρήσεις στην ΑΠ 1982/2006, Δ 38.302
- Κατράς Ι., “Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας - Κατ’ άρθρο Νομολογία”, 2016.
- Κατσαρός Ν., “Παράστασις άνευ προτάσεων - αίτημα αναβολής δίκης”, Αρμεν 1977.85 επ.

- Κάφκα Φ., “Η Δίκη”, εκδόσεις Αργοναύτης, 2014.
- Κεραμεύς Κ. / Κονδύλης Δ. / Νίκας Ν., “Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2000.
- Κεραμεύς Κ., “Νομικές Μελέτες ΙΙ”, 1994.
- Κεραμεύς Κ., γνωμοδότηση “Συμπαιγνία του νομίμου αντιπροσώπου με τον αντίδικο ως λόγος επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (άρθρ. 152 Π ΚΠολΔ), Αρμεν 1987.19 επ.
- Κεραμεύς Κ., “Αστικό Δικονομικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος”, 1986.
- Κεραμεύς Κ., “Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι”, 1983.
- Κονδύλης Δ., “Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2007.
- Μακρίδου Κ. “Η κατ' άρθρο 246 ΚΠολΔ συνεκδίκαση υποθέσεων και ειδικότερα ζητήματα μετά την ισχύ του ν. 4335/2015”, ΕΠολΔ 2017.1 επ.
- Μακρίδου Κ., “Ταχύτητα απονομής της Δικαιοσύνης στην πολιτική δίκη”, ΕλλΔνη 2016.1281 επ.
- Μακρίδου Κ., “Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις του ΣχΝΚΠολΔ (2014) ως προς την τακτική διαδικασία - συζήτηση στο ακροατήριο”, ΕΠολΔ 2014.187 επ.
- Μακρίδου Κ., “Η έκδοση απόφασης επί της ουσίας σε εύλογο χρόνο στην πολιτική δίκη”, ΝοΒ 2012.1345 επ.
- Μακρίδου Κ., “Η τακτική διαδικασία στην πρωτοβάθμια δίκη μετά το Ν. 2915/2001”, Αρμεν 2001.1441 επ.
- Μακρίδου Κ., παρατηρήσεις στην ΕφΘεσ 3703/1995, Αρμεν 1996.901 επ.
- Μανιώτης Δ., παρατηρήσεις στην ΕφΑθ 8071/1986, Αρμεν 1987.132.
- Μαργαρίτης Μ. / Μαργαρίτη Α., “Επίτομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα και ΕισΝΑΚ”, 2016
- Μαργαρίτης Μ. / Μαργαρίτη Α., “Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2012.
- Μαργαρίτης Μ., σημείωση στην ΟΛΑΠ 1/2011, ΝοΒ 2011.952 επ.
- Ματθίας Σ., “Ανακοπή ερημοδικίας και έφεση κατά των ερήμην αποφάσεων”, ΕλλΔνη 1995.11 επ

Μούζουρα Σ., σημείωση στην ΑΠ 513/2016, ΕλλΔνη 2017.427 επ.

Μουσάς Ν., “Οι υποβληθείσες προτάσεις των διαδίκων μετά την αναβολή της υπόθεσης στο Πολυμελές Πρωτοδικείο”, Δ 34.446 επ.

Μπέης Κ., “Αναστολή της εκδίκασης της τακτικής αγωγής ώσπου να εκδοθεί απόφαση σε εκκρεμή αίτηση ασφαλιστικών μέτρων”, παρατηρήσεις στην απόφαση ΜονΠρωτΑθ 3141/2008, Δ 40.251 επ.

Μπέης Κ. / Καλαβρός Κ. / Σταματόπουλος Σ., “Δικονομία των ιδιωτικών διαφορών”, 2001.

Μπίτζου Α. - Μωραΐτοπούλου , “Η μεταβατική διάταξη του άρθρου 24 παρ. 2 του Ν. 1478/84 και η έννοια της συζητήσεως”, Αρμεν 1987.253 επ.

Μπρακατσούλας Β., “Η αναίρεση στην πολιτική δίκη”, 1990.

Νίκας Ν., “Πολιτική Δικονομία ΙΙ”, 2007

Νίκας Ν., “Πολιτική Δικονομία Ι”, 2005.

Νίκας Ν., “Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη”, 1991.

Οικονομόπουλος Τ., “Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας κατά τον Κώδικα”, 1969.

Ορφανίδης Γ., “Η τακτική διαδικασία στην πρωτοβάθμια δίκη” στον τόμο “Η πολιτική δίκη σε κρίσιμη καμπή - επιστημονικό συμπόσιο προς τιμήν του καθηγητή Νικολάου Νίκα”, 2016.

Ορφανίδης Γ., “Η έννοια της ανωτέρας βίας στην ανεύρεση νέου εγγράφου ως λόγου αναψηλαφήσεως (άρθ. 544 αριθμ. 7 ΚΠολΔ)”, ΕλλΔνη 2002.959 επ.

Ορφανουδάκης Σ., “Η πρακτική των αναβολών και η παρέλκυση των δικών”, Δ 9.794 επ.

Πανταζόπουλος Α., “Αποχή δικηγόρων – Ανωτέρα βία – Επαναφορά πραγμάτων”, σημείωση στην ΑΠ 820/2015, ΕλλΔνη 2016.1088 επ.

Παπαδαμάκης Α., “Ποινική Δικονομία, Θεωρία - Πράξη - Νομολογία”, 2012.

Παπαδημητρίου Κ., παρατηρήσεις στην ΟΛΑΠ 1235/1982, ΝοΒ 1983.219.

Πλάτων, “Απολογία Σωκράτους”, απόδοση: Αρχαία Ελληνική Γραμματεία “Οι Έλληνες”, εκδόσεις Κάκτος, 1992.

Πολυζωγόπουλος Κ., “Νομικές Μελέτες Ι”, 1996.

Πολυζωγόπουλος Κ., “Προβλήματα πολλαπλότητας δικών - Γνωμοδοτικό σημείωμα”, Δ 28.139 επ.

Ράμμος Γ., “Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου”, Τόμος Πρώτος, 1978.

Ρήγος Γ., σημείωση στην ΕφΑθ 14063/1988, ΕλλΔνη 1991.1004.

Ρίκος Ε., “Η οικογενειακή διαφορά ως προδικαστικόν ζήτημα (Συμβολή εις την ερμηνεία των άρθρ. 609, 620, 621 ΚΠολΔ)”, Δ 13.495 επ.

Σινανιώτης Λ., “Ειδικές Διαδικασίες κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2008

Σινανιώτης Λ., “Η αναίρεση κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας”, 2006.

Σταματόπουλος Σ., “Αναγκαίοι όροι για τη διάσκεψη, έκδοση και δημοσίευση της απόφασης”, ΕΠολΔ 2012.296 επ.

Σταματόπουλος Σ., “Η αρχή της οικονομίας στην πολιτική δίκη”, 2003.

Σταματόπουλος Σ., παρατηρήσεις στην ΑΠ 1861/1984, Δ 1985.680 επ.

Στασινόπουλος Ε., “Ανωτέρα βία και άρθρο 227 ΚΠολΔ”, σημείωση στην ΑΠ 1099/2015, ΕλλΔνη 2016.1638 επ.

Ταμαμίδης Α., “Η επίδραση της νομολογίας του ΕΥΡΔΔΑ στην αρχή της οικονομίας της δίκης”, εισήγηση στο Ακαδημαϊκό Συμπόσιο προς τιμή του Κωνσταντίνου Κεραμέως με τίτλο “Η πολιτική δίκη υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ”, 2008.

Τραυλός – Τζανετάτος Δ., “Δικαιοδοτική αυτονομία ή δικαιοδοτική αυτοσυγκράτηση; Το άρθρο 249 ΚΠολΔ στην αναιρετική διαδικασία κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου”, ΕΕργΔ 2014.1169 επ.

Φούρλαρη Σ., “Ζητήματα Διαχρονικού Δικαίου”, Εισήγηση στο 42ο Συνέδριο Ενώσεως Ελλήνων Δικονομολόγων, Καρδίτσα, 7-10 Σεπτεμβρίου 2017, υπό έκδοση.